

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Triin Kravets

**KAPLANITEENUS KRIISIOLOKORDADES KAITSELIIDU
NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja
Ringo Ringvee, PhD
Kaasjuhendaja
Stella Polikarpus, MA

Tallinn 2021

ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2021
Töö pealkiri eesti keeles: Kaplaniteenus kriisiolukordades Kaitseliidu näitel	
Töö pealkiri võõrkeeles: <i>Chaplain service in crisis situations on the example of the Estonian Defence League</i>	
<p>Lühikokkuvõte: Töö on kirjutatud eesti keeles ja inglise keelse resümeega. Magistritöö on kirjutatud eesti keeles, selle maht on 88 lehekülge, millest 63 lehekülge on töö põhiosa. Töös on kasutatud 113 kirjandusallikat. Töö sisaldab 3 lisa. Andmete illustreerimiseks on töös 2 joonist ja 16 tabelit.</p> <p>Käesolev magistritöö otsib vastust uurimisprobleemile: millised on kaplanite rakendamise võimalused Kaitseliidus kriisi ajal? Magistritöö eesmärk on selgitada välja kaplaniteenuse pakkumise vajadus, kaplanite ülesanded ja nende kaasamise erinevad viisid Kaitseliidus kriisi ajal. Magistritöö koosneb kahes peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse kaplaniteenust sõjaväelises organisatsioonis, koos samase alapeatükiga. Järgneva alapeatükina uuritakse hingehoiu olemust ning olukordi hingehoiu vajadusteks. Viimases alapeatükis keskendub autor kaplanite tegevusele erinevate kriisi ajal.</p> <p>Teises, empiirilises peatükis otsitakse vastused uurimisprobleemi täpsustamiseks püstitatud neljale uurimisküsimusele ja täidetakse uurimisülesanded. Uurimismeetodina kasutatakse kombineeritud uuringut ning andmekogumise meetoditeks on poolstruktureeritud ankeetküsitlus Kaitseliidu liikmete seas ning fookusgrupi intervjuud Kaitseliidu vabatahtlike kaplanitega.</p> <p>Uuringu tulemustest lähtuvalt tegi autor ettepanekud Kaitseliidule kaplaniteenuse populariseerimiseks Kaitseliidu liikmete seas, kaplanite töö tõhustamiseks ning eesmärgipäraselt kaplanite psühholoogilise ettevalmistuse ära kasutamiseks Kaitseliidus.</p>	
Lisad: -	
Võtmesõnad: kaplan, hingehoid, kriis, COVID-19, Kaitseliit	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>chaplain, pastoral care, crisis, COVID-19, Defence League</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Triin Kravets	
Olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/	Kommentaar (soovi korral)
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Ringo Ringvee	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaasjuhendaja: Stella Polikarpus	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaitsmisele lubatud	
Instituudi juhataja ülesannetes: Anne Valk	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/

LÜHENDITE JA MÕISTETE LOETELU

CIMIC – tsiviil-militaarkoostöö (NATO CCOE, 2021).

Eesti Kirikute Nõukogu – „Mittetulundusühinguna Eesti territooriumil tegutsevate kristlike kirikute ja koguduste liitude sõltumatu ja vabatahtlik ühendus“ (*Eesti Kirikute Nõukogu*).

Hingehoid sõjaväes tähendab vaimulike poolt sõduritele antavat religioosset tuge, mis on mänginud olulist rolli juba nii hilisantiikajal kui ka keskajal ning oli sõjapidamisel erakordselt olulise rolliga, eriti moraali ja distsipliini hoidmisel (Bachrach, 2004, p. 618).

Hädaolukord – „Sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju või suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus“ (Hädaolukorra seadus, 2017).

Kaitseliit – „Kaitseliit on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväelisel korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon (Kaitseliidu seadus, 2013)“.

Kaplan – ordineeritud vaimulik, kes kuulub Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikusse või Eesti Vabariigis registreeritud usuühendusse ning tal on oma kiriku/usuühenduse juhtorgani volitus või nõusolek selleks tööks, on kiriku poolt ametisse pühitsetud, kuid töötab väljaspool kirikut mõnes muus institutsioonis, näiteks koolides, haiglates, politseis, vanglates, sõjaväes jne (Haamer, 2018).

Kaplaniteenus – käesolevas töös on kaplaniteenusena käsitletud Kaitseliidu kaplanite tegevuse koondnimetust.

Kriis – „Sündmus või sündmuste ahela või elutähtsa teenuse katkestus, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist, põhjustab suure varalise kahju, suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus, rakendada

tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust ning kaasata tavapärasest oluliselt rohkem isikuid ja vahendeid“ (Hädaolukorra seadus, 2017).

Kriisiolukord – käesolevas töös käsitletakse kriisiolukorra all hädaolukorda, sõjaolukorda, sõjaseisukorda, eriolukorda, aega, mis on seotud kriisiga, mis puudutab suuremat osa elanikkonnast isiklikult ning ohustatud võib-olla elutähtsate tegevuste toimepidevus.

Sõjaseisukord – käesolevas töös käsitletakse ühtselt nii kaitsevalmidust, kõrgendatud kaitsevalmidust, erakorralist seisukorda või sõjaseisukorda.

PTSH – posttraumaatiline stressihäire, mis võib ilmneda inimestel, kes on kogenud või kogenud traumaatilist sündmust, näiteks loodusõnnetust, rasket õnnetust, terroriakti, sõda/lahingut või vägistamist või keda on ähvardanud surm, seksuaalne vägivald või mõni muu vägivaldne tegevus (American Psychiatric Association, 2013).

Sõjalise organisatsiooni esindaja – ülemaailmselt kas teenistuses olevate või vabatahtlike militaarse suunitlusega organisatsioonide koondnimetus, sh kaitseliitlased Eestis

Vabatahtlikkus – sõna vabatahtlikkus tuleneb ladinakeelsest sõnast *voluntas*, mis tähendab vaba tahet, isiklike valikuid või võimalusi. Inglise keelne sõna *volunteering* (vabatahtlikuna töötamine) tähendab soovi kulutada oma aega, jõudu, oskusi ja head tahet mitmete ülesannete täitmiseks ning vabatahtlik tegevus on alati seotud oskuste edasiandmisega, ühiskonna heaoluga ja inimeste abistamisega (Brandsen&Pestoff, 2006; Lesley, *et al.*, 2010). Vabatahtlik tegevus on oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks (Vabatahtlike värav, 2021).

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
LÜHENDITE JA MÕISTETE LOETELU.....	3
SISUKORD.....	5
SISSEJUHATUS	7
1. KAPLANITEENUS SÕJAVÄELISES ORGANISATSIOONIS	12
1.1. Kaplani roll sõjaväelises organisatsioonis.....	14
1.2. Hingehoiu olemus	19
1.3. Kaplaniteenus kriisi ajal	23
1.3.1. Kriisi olemus	23
1.3.2. Kriisid ja sõjaväelised organisatsioonid.....	28
1.3.3. COVID-19st tingitud kriis.....	29
2. EMPIIRILINE UURING	32
2.1. Metoodika ja valim.....	32
2.2. Ankeetküsitluse tulemused.....	37
2.2.1. Vastanute taustaandmed	37
2.2.2. Kaitseliitlaste vaimne tervis COVID-19 kriisi ajal.....	38
2.2.3. Kaitseliitlaste vaimne ja füüsiline valmisolek teenida Kaitseliidus kriisi ajal	39
2.2.4. Kaitseliitlaste vaimse tervise abi ja kaplaniteenuse vajadus	40
2.2.5. Isiklike muredega pöördumine	41
2.2.6. Eriolukorra aegne kaitseliitlaste kaasatus.....	42
2.2.7. Kaplani mõiste ja rolli tunnetamine ning ootused kaplanile	43
2.3. Fookusgrupi intervjuude tulemused	48
2.3.1. Kaplani roll rahuajal ja sõjaajal	49
2.3.2. Kaplaniteenuse olemus	54
2.3.3. Kaitseliidu kaplanite ettevalmistus	56
2.3.4. COVID-19 tingitud kriisi kogemused	57
2.4. Ankeetküsimustiku ning intervjuude tulemuste analüüs.....	58

2.5 Järeldused ja ettepanekud.....	64
KOKKUVÕTE	67
SUMMARY	69
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	70
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	81
LISA 1. Ankeetküsitluse küsimused.....	82
LISA 2. Fookusgrupi intervjuu küsimused.....	87
LISA 3. Kaitseliitlastele seonduvad märksõnad sõnaga „kaplan“ ning teoreetiline sidusus (autori koostatud).....	88

SISSEJUHATUS

Vaimne tervis on oluline ja selle eest hoolitsemist rõhutatakse tööl, koolides, koolitustel, sotsiaalmeedias, uudistes. Teavitustöö eesmärgiks on kriisiderohkes maailmas tagada riigi jätkusuutlikkus ning valmistumine uuteks kriisideks läbi inimeste vaimse ja füüsilise tervise eest hoolitsemise. Vaimse tervise eest hoolitsemist ei ole alati peetud esmatähtsaks, näiteks Ameerika psühholoog Abraham Harold Maslow' 21. sajandi keskpaigast pärit teooria järgi täidavad inimesed oma vajadusi enamasti kindlas hierarhilises järjekorras: ellujäämine, turvalisus, armastus ja kuulumine, enesehinnang, eneseteostus ja kõige viimasena vaimse tervise hoidmine (Maslow, 1964, p. 122). Tänapäeval on olukord muutunud ning COVID kriis tõi palju tugevamalt esile vajaduse hoolitseda rohkem ka vaimse tervise eest. WHO ning teadusringkonnad on hoiatanud kriisi kahjuliku mõju eest vaimsele tervisele ning esitanud üleskutse erinevatele riikidele osalemaks rahvusvahelistes uuringutes, sest hetkel on teaduskirjandust vähe (Tartu Ülikool, 2021). Riiklikul tasemel on tõstatatud vaimse tervise teemad üha aktuaalsemaks. 2021. aasta aprillis kiitis Vabariigi Valitsus heaks Sotsiaalministeeriumis koostatud vaimse tervise rohelise raamatu, mille eesmärgiks on senisest enam panustada vaimse tervise probleemide ennetusse, suurendada murede varajast avastamist ja tagada õigeaegse kvaliteetse abi kättesaadavus kõikjal Eestis (Sotsiaalministeerium, 2021). Selleks, et paremini kavandada haavatavatele rühmadele vajalikke teenuseid ja toetusi, tellis Eesti Teadusagentuur 2020. aastal riikliku tugisüsteemi täiendamiseks Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikooli teadlastelt spetsiaalse uuringu aastate 2020-2022 kaardistamiseks. Uuringus kogutava andmestiku põhjal tahetakse välja selgitada, milline on Eesti rahvastiku vaimne tervis, millised elanikkonna grupid on COVID-19 kriisis eriti haavatavad ning kuidas aidata riigil paremini planeerida tugiteenuste ja ennetusmeetmete vajadusi.

Kriisid on eripalgelised. Kriiside erinevus ei tulene sellest, kas tegemist on üleujutuse või pandeemiaga. Kriiside erinevust mõjutab hoopis nende prognoositavus, juhitavus, alguse kiirus, kestvus, ettehoiatamise aeg, mõju ja tagajärgede ulatus ning muud säärased tegurid (Quarantelli, 1998, p. 7).

Kriis ohustab paljude inimeste elusid või tervist, põhjustab suurt varalist või keskkonna kahju, tekitab tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsate teenusete toimepidevuses. Kriisi lahendamiseks on vaja mitmete asutuste või kaasatud isikute kiiret kooskõlastatud tegevust,

kus tuleb rakendada tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust ning kaasata tavapärasest oluliselt enam isikuid ja vahendeid. Eestis kaasatakse kriisi lahendamisse ka kaitsepolitsei. Kaitsepolitsei valmistatakse kriisiks erinevatel õppustel ja õppekogunemistel. Käesolevas töös ei käsitleta poliitilisi, sotsiaal-majanduslikke, kliima- ega demograafilisi kriise. Kriisina käsitletakse siinkohal ühiskonda ning suuremat osa elanikkonnast puudutavat kriisi ning kriisiolukorrana sellega seotud hädaolukorda, sõjaolukorda, sõjaseisukorda, eriolukorda.

Sisejulgeoleku tagamisel Eestis on oluline roll vabatahtlikel päästjatel, kaitsepolitseilistel, abipolitseinikel jt ning nad on oluline inimressurss ühiskonna vastupanuvõime tagamisel ja suurendamisel (Loik, 2020). Siseturvalisuse arengukava järgi tuleb suurendada inimeste võimalust panustada turvalisuse tagamise neile tuttavas valdkonnas (Siseministerium, 2014). Kaitsepolitsei liikmeskond, sh vabatahtlikud kaplanid, on seotud otseselt riigi julgeoleku tagamise ülesannetega. Kaitsepolitsei liikmeskonna väimse tervise halvenemine võib tähendada riigile julgeolekuohtu ning nõrgenenud julgeolekut.

Teiste riikide kogemusest nähtub, et kaplaneid kaasatakse erinevates kriisiolukordades üha enam. Näiteks 2017. aastal orkaani poolt põhjustatud humanitaarkriisist Puerto Ricos järeldati, et kriisi lahendamisel on oluline erinevate osapoolte koostöö ning inimeste ära kuulamine (Delgado, 2019, pp. 15–16). Kriisi ajal on kaplaniteenus väimse toetuse kriitiline komponent (Besterman-Dahan *et al.*, 2012, pp. 151–168).

Kaitsepolitsei eesmärk on suurendada rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda toetudes vabale tahtele ja omaalgatusele (Kaitsepolitsei seadus, 2013). Eesmärgi täitmiseks on muuhulgas Kaitsepolitsei tegevteenistuses üks vanemkaplan ning 15 vabatahtlikku kaplanit. Riiklikes struktuurides on kaplaneid nii Politsei- ja Piirivalveametis, Sotsiaalministeriumis kui vanglates. Kaitsepolitsei vanemkaplan Raivo Nikiforov on toonud välja, et „vabatahtlik kaplan on Kaitsepolitsei eesmärke toetav institutsioon, mille põhiülesandeks on oikumeenia põhimõttest lähtuvalt teenida kõiki kaitsepolitseilasi ja nende pereliikmeid vastavalt nende usulistele vajadustele, sõltumata nende religioosusest kuuluvusest või mittekuuluvusest“ (Nikiforov, 2017). Eesti Kaitseväe ja Kaitsepolitsei kaplaniteenus on oikumeeniline, see tähendab, et see on kõigi Eesti Kirikute Nõukogusse kuuluvate kirikute ühine koostöö. Praktikast tähendab see, et kuigi iga kaplan esindab oma kirikut, peab ta ühtmoodi teenima kõiki inimesi vaatamata nende kiriklikule kuuluvusele või mittekuuluvusele (Nõmmik, 2005, p. 191).

Vähesel määral on kaplaniteenust varem uuritud Kaitseväe näitel, kuid Kaitseliidu kaplaniteenistusele Eestis keskenduvaid töid käesoleva magistr töö autor ei leidnud. Tõnis Nõmmiku (2005, lk 284) doktoritöö „Vaimulikud kaitsejõududes Eesti kaitseväe kaplaniteenistus ja selle eellugu“ keskendub Kaitseväe kaplaniteenistuse loomisele, ajaloolistele aspektidele ning sellest uuringust selgub, et 1925-1939. aastateni, sõja-, okupatsiooni ja pagulasaastatel tundsid sõjamehed vajadust nii jumalasõna kui välivaimulike järele, mis ilmnes sõdurite suhtumisest Soomes, idarindel kui ka pärast sõda Saksamaal, doktoritöö kirjutamise hetkel oli kaplaniteenistus alles kümme aastat vana ning arenguvõimalusi seisis ees veel palju. Liidia Meele (2018, lk 65-68) doktoritöö „Interdistsiplinaarne meeskonnapõhine hingehoid ja selle rakendatavus Eesti tervishoiuasutustes“ keskendub tervishoiuasutuste kaplaniteenistustele ning uurimuse tulemusel lõi autor tervishoiu asutustele interdistsiplinaarse meeskonnapõhise hingehoiu mudeli. Nii Marko Mertens (1996) kui Toomas Tähnas (2006) jõudsid oma lõputöö uurimusega tõdemuseni, et kaitseväes on probleeme, mida saaks edukalt lahendada kaplani abiga, kuulates ajateenijate muresid ning viies probleemid kaitseväe juhtkonnani. Tartu ülikoolis kaplaniteenistuse tekkimist uurinud Silvester Jürjo (2007) tõi oma magistr töö „Erinevate kaplaniteenistuste tekkimine areng Eestis aastatel 1988-2007“ kokkuvõttes välja subjektiivse hinnangu, et erinevad kaplaniteenistused ei ole küll koos välja kujunenud, kuid võiksid arenguprotsessis üksteist oluliselt tugevamalt mõjutada näiteks läbi ühtse kutsestandardi ning ühise täiendõppe. Eesti Kaitseväe veteranide arvamusi uurinud Tanel Meiel (2017) leidis oma magistritöös „Eesti Kaitseväe veteranide religioossete veendumuste muutus peale sõjateatris viibimist“, et uuringuga kogutud uued andmed aitavad edukalt planeerida Kaitseväe, Politsei- ja Piirivalveameti ning teiste jõustruktuuride välismissioonide isikkoosseisu hingelist ja vaimset toetamist nii missioonide toimumise ajal kui ka pärast missiooni.

Käesolevas magistritöös uuritakse kaplaniteenust sõjaväelisele vabatahtlikkusele tugineva organisatsiooni näitel Eestis, samuti käsitletakse kriisideks valmistumist ja valmisolekut. 2020. aasta kevadel alanud COVID-19 epideemiast tingitud kriisi käsitletakse töös kui näidet ühest viimase aja ulatuslikumast kriisist, mis on mõjutanud kogu maailma, sh Eestit. Kuna varasemad uuringud ei ole kaplaniteenust taolises kontekstis käsitletud, on Kaitseliidu kaplanite ja kriisiolukordades käitumise uurimine ühtsena **uudne**.

Magistritöö on **aktuaalne**, kuna autor käsitleb oma töös 2020. aastal kogu maailma raputanud COVID-19 kriisi, kus üle terve ilma kehtestati eriolukord ning piirati inimeste vaba liikumist nii kodumaal kui võõrsil. Eestiski kehtestati 13. märtsil 2020 eriolukord, mille lahendamisse kaasati ametiabi palvega ka Kaitseliit. Näiteks Kaitseliidu Tallinna malev pakkus ametiabi 800 kaitseliitlasega Politsei- ja Piirivalveameti Põhja prefektuurile. Osa vabatahtlikke täitis ülesandeid oma põhitöö kõrvalt, samuti oli palju selliseid kaitseliitlasi, kes oli eriolukorra tõttu jäänud tööta ning neil avanes võimalus säilitada oma sissetulek kriisiolukorra lahendamisega. Piirangutest juhitud pandeemilises olukorras, kus on vaja kiiresti kohaneda muutuva olukorraga, võib tekkida surve vaimsele tervisele. Teema aktuaalsusele viitavad ka vaimse tervise uuringuid, mis käsitlevad vaimse tervise probleeme kriisiga toimetulekul. 2020. aasta kevadest kuni 2021. aasta kevadeni on läbi viidud ning algatatud mitmeid uuringuid nii rahvusvaheliselt kui Eestis, kõik need uuringud näitavad vaimse tervise probleemide kasvutrendi (Akkermann 2021, Dutra & Rocha 2021, Boden *et al.*, 2021, Kask *et al.*, 2021, Panchal *et al.*, 2021). Vaimse tervise eest hoolitsemine on aina olulisem ning arvestades, et kaitseliitlastel on julgeoleku tagamisel kriitiline roll, on eriti vajalik, et nende vaimne tervis oleks hoitud ning et nad leiaksid vajadusel lihtsasti hingeabi.

Eelnevast lähtuvalt on magistritöö **uurimisprobleemiks**: millised on kaplanite rakendamise võimalused Kaitseliidus kriisi ajal?

Uurimisprobleemist tulenevalt on püstitatud neli **uurimisküsimust**:

1. Milline on hingehoiu teenuse vajadus Kaitseliidus kriisi ajal?
2. Milline on kaitseliitlaste ootus kaplaniteenusele?
3. Millist kaplaniteenust vajasis Kaitseliidu liikmed COVID kriisi ajal?
4. Milline on kaplani roll ning võimekus kriisi ajal Kaitseliidus kaplaniteenust pakkuda?

Magistritöö **eesmärk** on selgitada välja kaplaniteenuse pakkumise vajadus, kaplanite ülesanded ja nende kaasamise erinevad viisid Kaitseliidus kriisi ajal.

Töös püstitatakse järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida tuginedes teoreetilistele allikatele, milline on teiste riikide kogemus pakkuda kriisi ajal kaplaniteenust.

2. Kaardistada Kaitseliidu liikmete vajadused kriisi ajal kaplaniteenuse järele.
3. Analüüsida Kaitseliidu vabatahtlike kaplanite hinnanguid kaplaniteenuse pakkumiseks kriisiolukordade lahendamisel.
4. Teha ettepanekud tulenevalt teoreetiliste allikate ja uuringu tulemuste sünteesist Kaitseliidu kaplanite kaasamiseks kriisiks valmistumisel ning nende lahendamisel.

Käesolevas magistritöös kasutatakse kombineeritud uurimisstrateegiat (*mix-method research*), mille raames rakendatakse kvantitatiivse ja kvalitatiivse meetodi kombineerimist (Õunapuu, 2014, lk 51-52) ning kus kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimismeetod täiendavad teineteist, mis on ühtlasi ka autori põhjenduseks meetodi valikul. Kvantitatiivse uuringu raames kaardistatakse Kaitseliidu liikmete vajadus kaplaniteenuse järele. Andmekogumise meetodina kasutatakse poolstruktureeritud valikvastustega ankeetküsimustikku, mis võimaldab uurida vastajate hinnanguid ja hoiakuid ning anonüümsusest tingituna julgustab vastajaid tundlikele teemale ausalt vastama. Ankeetküsimustiku sihtgrupiks on Kaitseliidu vabatahtlikud liikmed. Teise andmekogumise meetodina kasutasin fookusgrupi intervjuusid kaplanitega. Kaplanid on valitud eesmärgistatud valimi kaudu, kuhu kuuluvad Kaitseliidus vabatahtliku kaplani rolli täitvad kaitseliitlased. Nendega viidi läbi fookusgrupi intervjuud (Flick, 2018, p. 226) kaplaniteenuse kui nähtuse uurimiseks vabatahtlike kaplanitega, kaardistamaks nende valmisolekut ja võimalusi kriisiolukordades kaplaniteenust pakkuda.

Magistritöö koosneb kahest peatükist, millest esimene peatükk analüüsib kaplaniteenust sõjaväelises organisatsioonis nii Eestis kui teistes riikides. Peatükis selgitatakse hingehoidu ning selle võimalusi, kaplani rolli sõjaväelises organisatsioonis ning kaplaniteenuse korraldamise võimalusi kriisi ajal. Teises peatükis esitatakse empiirilise uuringu tulemused ning järelduste põhjal tuuakse välja kaplaniteenuse pakkumise võimalused Kaitseliidu liikmetele kriisi ajal.

1. KAPLANITEENUS ORGANISATSIOONIS

SÕJAVÄELISES

Uurides kaplaniteenuse olemust sõjaväelises organisatsioonis ning vaatluse all oleva organisatsiooni – Kaitseliidu – ülesandeid, keskendub magistritöö teoreetilises raamistikus kolmele teemale. Esimeses peatükis käsitletakse kaplaniteenust sõjaväelises organisatsioonis koos samase alapeatükiga. Järgnevas alapeatükis uuritakse hingehoiu olemust ning vaadeldakse olukordi hingehoiu vajaduseks. Viimases alapeatükis keskendub autor kaplanite tegevusele erinevate kriisi ajal.

Sõjaväelise organisatsiooni peamine ülesanne on riigi-, rahva- ja põhiseadusliku korra kaitse. Oma põhiülesande täitmiseks on sõjalised organisatsioonid läbi aegade olnud spetsiifiliselt formeeritud, isikkoosseis treenitud ja varustatud. Need aspektid mõjutavad sõjaväelisele organisatsioonile eriomase professionaalse kultuuri väljakujunemist. Ülesannete püstitus on põhjuseks, miks sõjalised organisatsioonid erinevad muudest organisatsioonidest ühiskonnas (Egnell, 2016, p. 75). Sõjaväelised organisatsioonid on oma olemuselt tugevad, neil on pikk ajalugu, kultuurilised traditsioonid. Sõjalise organisatsiooni liikmed on patriootilised ning nad panustavad püüdliselt isiklike karjääriliste eesmärkide saavutamisse. Sõjaväelist organisatsiooni on läbi ajaloo defineeritud kui maskuliinset organisatsiooni (Segal, 1995, pp. 757–775). Sõjapidamine on juba traditsiooniliselt olnud meeste pärusmaa ning sõjaväelised organisatsioonid on ehitatud üles teatavale maskuliinsele ideaalile, kus sõdurist on omakorda loodud mehe rolli ideaal. Selle kuvandi muutmine on raske, sest militarismi ja sõja taga seisavad ministrid, sõjaväelised liidrid, relvade tootjad ja nad on peamiselt mehed (Miller, 1997, pp. 415–449). Sellise sõjalise eetose ja mehelike väärtuste range järgimine võib olla aga abi otsimisel takistavaks (Purre&Oja, 2018, p. 196).

Siiski on ka Kaitseliidus naisi. Kaitseliit koondab sõjaväelisesse organisatsiooni vabatahtlike liikmeid ning on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon. „Kaitseliidu struktuuriüksused on peastaap, maakaitseringkonnad, malevad, küberkaitseüksus, kool, Naiskodukaitse ning noorteorganisatsioonid Noored Kotkad ja Kodutütred“ (Kaitseliidu seadus, 2013). Liikmeskonna 25272 liikme hulgast kuulub Naiskodukaitse 2600, teistesse Kaitseliidu

malevatesse ning Kùbekaitseüksusesse 1270 naist. Naised on nüüdisajal enamuse riikides sõjaväeliste organisatsioonide lahutamatu osa. Naiste rolli olulisemaks muutumist sõjaväes võib seletada viimase viiekümne aasta jooksul toimunud ühiskondlike muutustega. Muutused tehnoloogias, seadused, mis rõhutavad soolist võrdõiguslikkust ning ühiskond aktsepteerib naiste töötamist ja laste jätmist isadega. Bipolaarse maailma lõpp ja sõjaliste rahutagamise operatsioonide suurenemine – see kõik mõjutab üha rohkem demograafiliselt sõjaväeliste organisatsioonide koosseisu, mille tulemuseks on aina suurema hulga naiste teenimine sõjaväelises organisatsioonisdes. (Moore, 2017, pp. 191–201)

USA armees uuriti meeskapanite hingehoiu teenuse osutamist naissoost sõduritele. USA armees on viis protsenti naiskaplaneid. Enamus uuringus osalenud kaplanitest väitis, et nende jaoks ei ole sugu oluline pakkudes hingehoiu teenust. Enamus kaplanitest väitis, et nad võtavad kõiki enda juurde pöördujaid kui üksikisikuid ning kohtlevad mehi ja naisi võrdselt. (Roberts & Kovacich (2020, pp. 133-140) Naiskaplaneid Eesti kaitseliitlaste seas ei ole.

Sarnaseid organisatsioone Kaitseliiduga ei ole maailmas palju. Oma struktuurilt on Kaitseliiduga sarnane näiteks Ameerika Ühendriikide Rahvuskaart (*United States National Guard*), mille liikmed on nn kodanik-kaitseväelased. Organisatsioon allub rahu ajal vastava osariigi või territooriumi kubernerile. Liidetuna föderaalsete väeosadega täiendab rahvuskaart tegevvägesid ja neil on kaks eesmärki – kaitsta nii osariiki kui kogu Ühendriiki. Osariigi tasandil panustab rahvuskaart kodumaa kaitsesse tsiviilvõimu toetamisega. See toetus väljendub terves hulgas operatsioonides alates tulekahjude, üleujutuste, tormide ja muude katastroofide tekitatud tagajärgede leevendamisest kuni abini valvata korda rahutuste ajal. Samuti aidatakse võidelda narkootikumide vastu, tagada turvalisust piiridel ja olulistel rahvuslikel üritustel ning kaitsta kriitilise tähtsusega infrastruktuuri. (*National Guard, 2021*)

2016. ja 2017. aastal viidi USA-s läbi uuring 38 sõjaväelise väljaõppe saanud endise sõjaväelasega. Uuringu autorid tõid välja, et just sõjalise väljaõppega inimestel on omadused, mis on kriisidele reageerimisel väärtuslikud. Sellised inimesed on olnud oma väljaõppes orienteeritud tegutsemisele, nad on isemajandavad, nad on suutelised jääma kriisi ajal rahulikuks ja samuti on nad väga paindlikud ning hea kohanemisvõimega. Uuringus osalejad olid veendunud, et paljudel sõjaväelises organisatsioonis teeninutel on suhtlemis- ja juhtimisoskused, meeskonnas töötamise oskused ja kuulekas suhtumine

ülesannetesse. See kõik teeb neist ideaalsed kandidaadid osalemaks kriisides vabatahtlikena. (Der-Martirosian *et al.*, 2019, pp. S263-S264) Väljaõppes on selliseid isikuid valmistatud ette tegema kriisiolukorras kiireid otsuseid säilitades rahu ka tsiviilelanikega suhtlemisel (Klann, 2003, p. 10). Uuringutest järeldati, et sõjaväelise väljaõppega vabatahtlike kaasamine kriiside lahendamisse on väga suure väärtusega.

Kaitseliidu arengukavas aastani 2030 (Kaitseliit, 2017) on üks eesmärkidest elanike turvalisuse ja turvatunde suurendamine ning selle tagamine riigikaitseliku ettevalmistuse kaudu, mis toimub nii organisatsiooni sees kui ka suunatuna avalikkusele ning mille ülesanded on suunatud kriisiks valmistumisele ning nende lahendamise kaasamisele kaitseliitlastega, mis omakorda näitab vabatahtlike kaitseliitlaste vajalikkust eriilmeliste kriiside lahendamisel, mitte ainult sõjalise kriisi puhul.

1.1. Kaplani roll sõjaväelises organisatsioonis

Käesolevas peatükis käsitletakse kaplanite rolli sõjaväelises organisatsioonis, kaplanite ning kaplaniteenistuse (taas)loomist, kaplanite väärtusi ja väljaõpet.

Sajandite vältel on kaplaneid koolitatud ning kaasatud sõjas traumaatilisi kogemusi üle elanud sõjaväelastele ja veteranidele usulise toe ning hingehoiuteenuse pakkumisel. Läänemaailmas on kaplani elukutse tänapäevani olemas, teenistuses on palju kaplaneid erinevates valdkondades (Carey *et al.*, 2016, pp. 1218–1245) ning kaplanitel on oluline roll sõjaväelises organisatsioonis vaimse tervise toetamisel (Kazman *et al.*, 2020, pp. 2–3). Kaplani töö hulka kuulub inimeste ja nende peredega suhtlemine, nad kuulavad nende lugusid, aitavad neil kurvastusest üle saada ning leida võimalusi paraneda hingelisest traumast. Kui tuleb kriis, mis mõjutab suuri rühmi, näiteks orkaanid, epideemiad, massitulistamised, on kaplanid sageli lähedal olemas, et vajadusel aidata asjaosalisi vaimsel paranemisel. (Chaplaincy and Care Ministry, 2019)

Tänapäeval on mõistel kaplan oluliselt laiem tähendus kui aastatuhandeid tagasi. Ajalooliselt töötasid kaplanid vabatahtlikult või olid ametis erinevates ühiskondlikes ja sõjaväelistes organisatsioonides, toetades sõja julmuse ajal ning pärast sõda kannatanud inimeste hooldamisel ning hingehoidmisel - ammu enne seda kui hakkasid tekkima uuemad vaimse tervise eest hoolt kandvad erialad (Verkamp, 2006, p. 13). Tänapäeval on kaplanid

vaimulikud, kes teenivad väljaspool kogudusi, näiteks kabelites, haiglates, vanglates, akadeemilistes õppeasutustes, koolides ja mujal. Samas viitavad erinevad allikad, et kaplanid täidavad endiselt püha rolli, näiteks kandes edasi väärtushinnanguid, veendumusi, eetilisi põhimõtteid ja moraali. Samuti pakuvad kaplanid jätkuvalt tuge ning nõustamist ja viivad läbi usulisi rituaale, et tagada hingehoidu vajavate inimeste terviklik hoolitsus. (Carey *et al.*, 2016, pp. 1218–1245) Kaplanid erinevad teistest vaimulikest selle poolest, et tegutsetakse kahes erinevas rollis: kuulatakse sarnaselt teistele vaimulikele oma vaimulikkonda, ent olles samal ajal ka teenistuses sõjaväes, vanglas, haiglas või mõnes teises kaplanaadis. Kaplan peab mõlemas valdkonnas olema kompetentne. Vaimuliku kompetentsi hindab kirik, kuhu ta kuulub. (Nõmmik, 2005, lk 26) Need, kes on kaplanina abivajajatele toeks või aidates turgutada vaimset tervist, saavad selleks suunatud kursustel spetsiaalse väljaõppe, kuidas siduda vajalikke oskusi igapäevaeluga (Cadge *et al.*, 2020, pp. 187–191).

Paljude kaplanite üks ülesanne on ülemate toetamine nõuandvas rollis. Ülemad peavad kaplanite vaimset tuge lahinguväljal hindamatuks, neid kaasatakse otsustamisesse ja aruteludesse. (Whitt, 2012, p. 61)

Kaitseliidu kaplani roll on Kaitseliidu eesmärgi toetav kaitseliitlaste ja nende pereliikmete oikumeeniline teenimine vastavalt nende usuliste vajadustele, sõltumata nende religioosusest või mittekuuluvusest (Kaitseliit, 2008). Vajadust oikumeenilise ja religioonist sõltumatu teenuse järele näitab ka see, et vaid 29% Eesti elanikkonna hulgast tunnistab oma usulist kuuluvust. (Ringvee, 2014, p. 508)

Kaitseliidu kaplaniteenistuse väärtusteks on hoolivus, tasakaalukus, usaldusväärsus ja oikumeenilisus. Sellest tulenevalt on kaplani peamised eesmärgid kuulata, hoolida ja reageerida abivajaja vajadustele vastavalt kas palvetamise, mõne tseremoniaalse toimingu või ärakuulamisega (Block, 2012, p. 2). Selliseid väärtusi kannavad kaplanid endas juba ajalooliselt, alates sellest, mil nad olid seotud humanitaarabistamisega, kus olulisel kohal oli ligimese aitamine. Kaplanite tegevuse keskmes on ka tänasel päeval inimene ja tema heaolu. (Whitt, 2012, p. 62)

Kaplani väljaõppel on alati kindlad teemad, mida käsitletakse, olenemata riigist ja kaplani teenistuskohast. Teemad hõlmavad teoloogiat, nõustamist, asjaajamist, kriisiabi, surmaga

seotud küsimusi ja leinaravi. Samuti spetsiifilisemalt teavet, mis on seotud konkreetse teenistuskohaga (vanglad, tervishoiuasutused, sõjavägi). (Block, 2012, pp. 3–4)

2021.aastal on Kaitseliidu kaplanite esmaseks väljaõppeks Kaitseliidu kaplanite orientatsiooni kursus (32 akadeemilist tundi), mille raames läbitakse erinevaid teemasid kaplani ametist, oikumeenilisest teenitusest, hingehoiust, kaplanist kui nõuandjast, moraalse pärandi hoidjast ja tegevustest sotsiaalvõrgustikus ning koostööst teiste tugistruktuuridega (Kaitseliit, 2008). Eesti Kaplanite Kutseühing töötab välja kutsestandardeid kaplani ning hingehoidja kutsetele, kus standardi järgi on kaplani rolliks inimesi teenida, tagades usuvabadus lähtuvalt nende vajadustest ja veendumustest, viies läbi jumalateenistusi ning muid usulisi talitusi, osutades hingehoiu teenust abivajajatele, koolitades ning nõustades usulistes, eetika ja moraaliküsimustes (Haamer, *et al.*, 2019, lk 1). Paljudes teistes riikides, näiteks USA-s on kaplanite väljaõppe ning hindamise jaoks eraldi kaplanikoolid (Nõmmik, 2005, lk 132). Kaplanid on osa suurest organisatsioonist ja kultuurist, kus nad teenivad ning erinevad konfessioonid tunnistavad sõjaväeliste kaplanite erisust ning nende sõjalisele kultuurile alluvust (Muehler, 2015). Samas teadvustatakse, et kaplanite kaasamine üksuste väljaõppesse tugevdab formaalseid toetusmehhanisme sõjalises väljaõppes (Cadge *et al.*, 2020, pp. 187-191).

Kaplanid osalevad ka missioonidel nii Afganistanis, Kosovos, Iraagis jm. Kaplanite erinevate rollide täitmist vastavalt vajadusele näitab 2001. aasta missioonikogemus, kus BALTSQN-4 koosseisus Bosnias osales nooremleitnant Kaido Petermann, kes lisaks kaplanitööle täitis aegajalt ka personali- ja teabeohvitseri kohustusi (Nõmmik, 2005, p. 159). Kaplani ülesanne ei ole missioonil pakkuda ainult hingehoidu, vaid võimalusel ka muudes ülesannetes aidata. Rahuvalve- või rahutagamise operatsioonidel osalemine on igale kaplanile hea teenistusalane ja vaimulik koostöökogemus (Carey & Hodgson, 2018, p. 7). Oikumeenilisus aga toetab tõhusat koostööd erinevate konfessioonide vahel (Murray, 2012, p. 62). Lisaks on missioonidel kaplanid vahendaja rollis sõjaväeliste – ja tsiviiljuhtide suhtluses (Whitt, 2012, p. 61).

Koostöövõime vajalikkust tsiviil- ning militaarstruktuuri vahel näitas ka 2020. alanud pandeemia, kui näiteks USA sõjaväekaplanid läksid appi teistesse üksustesse, kus nad aitasid lisaks hingehoiu teenuse pakkumisele ka teistsuguste ülesannete täitmisel. USA-s aitasid sõjaväe kaplanid viia toiduabi pandeemia ajal Yakima Valley regioonis majanduslikesse raskustesse sattunud inimestele (Hughel, 2020), Massachusettsi sõjaväe

kaplanid pakkusid oma teenust haiglas nii tervishoiutöötajatele kui ka patsientidele ning isolatsioonis olevatele kohalikele elanikele. (Blakely, 2020). New York'i Mount Sinai haigla kasutas vabatahtlikke sõjaväekaplaneid infotelefonidele vastamisel. Samuti aitasid nad edastada infot ning videopilti omaste ja haigete vahel. Kaplanite vajadust töötajate toetamisel hinnati kõrgelt ning vaimse tervise hoidmiseks eraldati täiendavad 0,5 miljonit dollarit. (Usher, 2020) Eesti on riiklikul tasandil sarnaselt USA-ga võtnud vaimse tervise teemad 2021.aastal fookusesse ning eraldanud selle valdkonna tugevdamiseks täiendavalt 0,6 miljonit eurot. Selle summaga loodetakse tagada vajalikud ennetustegevused, tõsta nõustamisteenuste kvaliteeti ning tagada abi kriiside tekkimisel. (Rahandusministeerium, 2020)

Kui mõnes riigis on sõjaväe kaplanid suuremate usuliste konfessioonide esindajad, siis näiteks Soome ja Taani kaplanid teenindavad kõiki sõjaväelasi, sõltumata nende konfessioonist (Liuski and Ubani, 2020, p. 3). Balti riikides on kaplanid sõjaväelased, kelle tegevust rahastatakse riigieelarvest. Läti ja Leedu kaplan võib olla kaheksa kristliku konfessiooni esindaja, samas kui Eesti kirikute nõukogus on kümme kirikut (Kryvenko, *et al.*, 2020, pp. 50-58).

Kaplanitel ei ole maailmas ühtset mudelit, enamasti reguleerivad kiriku ja riigi sõjaväeliste organisatsioonide vahelist koostööd erinevad mudelid ja lepingud. Sõjalise organisatsiooni kaplaniteenistuse aluseks on enamasti põhiseaduste artiklid, valitsuse suunised, kavad jne. Näiteks Poolas ja Rumeenias on koostöö aluseks seadus, mis määrab koostöö kirikute ja valitsuse vahel. Tšehhi Vabariigis, Slovakkias ja Sloveenias on sõnastatud koostöö kiriku ja Kaitseministeeriumi vahel. Slovakkias on allkirjastatud Rooma-Katoliku Kiriku ja valitsuse vahel konkordaati, Sloveenias kooskõlastatakse interaktsioon kaplaniteenistuse sõjaliste eeskirjadega, Leedus ja Ungaris on kaplaniteenistus Rooma-Katoliku Kirikuga sõlmitud riikliku konkordaadi poolt. Organisatsioonilise struktuuri järgi jagatakse militaarsed kaplaniteenistused kahte leeri: kirikliku alluvusega (piiskoplik) ja sõjalise alluvusega (umbes 54% riikidest) (Kryvenko, *et al.*, 2020, pp. 50-58), teenides siiski kaht erinevat organisatsiooni, nii ilmalikku kui vaimulikku (Murray, 2012, p. 57).

Poolas algas kaplanite institutsiooni taastamine "Riigi ja katoliku kiriku vahelistest suhetest Poola Vabariigis" ning „Südametunnistuse ja ülestunnistuse vabaduse tagatistest“ seaduste vastuvõtmisega 17. mail 1989.aastal. Nende põhjal kehtestati õigusnormid, mis määrasid hingehoiu alused Poola relvajõududes. Lisaks on neliteist üksikut eraldiseisvat seadust, mis

sisaldavad asjakohaseid õiguslikke tagatise. Need tagatised näevad ette kindlaks määratud kirikute ja usuliste ühenduste esindajate hingehoiu korraldamise Poola sõjaväeliste organisatsioonide asjakohastes struktuuriüksustes. Nende õigusaktide normid kohalduvad kindlate kirikute ja religioosete organisatsioonide esindajatele. Poola sõjaväe kaplaniteenistust rahastatakse riigieelarvest, mis mõjutab selle toimimist. (Vladichenko, 2013, pp. 178–182)

Teiste riikide õppetunnid aitavad Eestilgi teha oma korrektuurid valmisolekuks kriiside lahendamisel ning nende sündmuste põhjal paremini ette valmistada. Näiteks Ukrainas ei olnud kaplaniteenistusi loodud enne kriitilisi sündmusi Maidanil ja Krimmis. Vajadus teenistuse loomiseks tekkis läbi reaalsete kriisisündmuste. Sündmused Maidanil ning Krimmis löid kaplanite tööle uue tähenduse. Sõjalise hingehoiu vajadus on Ukraina ühiskonnale tervikuna muutunud olulisemaks. Alates 2014 aastast püütakse kaplanite tegevust panna ühtsetesse raamidesse ning on viidud läbi uuring Ukraina kaplanite meedia kuvandist. (Kalenychenko, 2015, pp. 172–183) Erinevate meediaandmete kohaselt on Ukraina kaplanitel tähendatud järgmiseid rolle: 1) jumalateenistuste korraldamine ja teenistusse minejate õnnistamine; 2) sakramentide jagamine: ristimine ja sõdurite pulmad, terrorismivastases võitluses langenute matused; 3) ühiskondlike tegevuste korraldamine: rehabilitatsioon, palverännakud, ühistöö; 4) kaplanite ja usklikest vabatahtlike tegevused: annetuste kogumise, annetuste kogumine terrorismivastase operatsiooni abistamiseks, toitlustamise korraldamine ja heategevusüritused; 5) temaatiliste konverentside, koosolekute, koolituste korraldamine. Segadust külvavad erinevad sotsiaalmeedias loodud kaplanite grupid, millest Ukraina valitsus ning sõjavägi ei ole teadlik, näiteks on loodud MTÜ Ukraina kaplaniteenistus, Religioonidevaheline sõjaväe kaplanite pataljon, Esimene Ukraina sõjaväe kaplanite pataljon jt. Nendel lehtedel puudub teave asutajaliikmete kohta, seal kogutakse annetusi vabatahtliku tegevuse jaoks, jagatakse isiklike lugusid ja uudiseid. Kuid tegelikult on nende lehtede taga peamiselt protestantlike liikumiste esindajad, kes pole ametlikult ei kaplanid ega vaimulikud. Siiski on kaplanite roll positiivse kuvandiga ning nende ülesanne on olla samal ajal nii psühholoog, vaimulik kui ka vabatahtlik. (Kalenychenko, 2015, pp. 172–183) Lisaks nimetatud üldlevinud rollidele on kaplanitel ka muid väljakutseid, näiteks arvatakse, et kaplanid on kohati sõjaliste operatsioonide jaoks kriitilise ja strateegilise tähtsusega, olles ainulaadsed kultuuriliste ja usuliste konfliktide lahendajad (Whitt, 2012, p. 54).

2. juulil 2014. aastal alustasid Ukraina Kaitseministeerium, Ukraina Siseministeerium, Ukraina Taristuministeerium ja Ukraina Riigipiirivalveteenistus sõjaväelise kaplaniteenistuste asutamist, kus riiklikul tasandil peeti oluliseks riigiasutuste koostööd usuliste organisatsioonidega. Kaplaniteenistuse loomise eeltööna analüüsiti kaplanaadi ajaloolist retrospektiivi Ukrainas, kaplanaadi rahvusvahelisi kogemusi, Ukraina sõjaväe kaplanaadi reeglistikku, sõjalise kaplanaadi moodustamist, riikliku poliitika suundi usu vallas jne. Uuringud on näidanud, et toetus kaplaniteenistuse loomisele on kasvanud aasta-aastalt. 2010. aastal toetas kaplaniteenistuse loomise ideed 55,9 protsenti vastanutest, 2013. aastal 52,4 protsenti, 2016. aastal 66,7 protsenti, 2017. aastal 68 protsenti, 2018. aastal 68,2 protsenti. (Vladychenko ja Koshushko, 2020, pp. 178-182)

Alapeatüki kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi maailmas ei ole olemas ühtset mudelit kaplaniteenustele ning kaplaniteenistustele, täidavad siiski kaplanid oma väljaõppes ja rollides sarnaseid ülesandeid ning neid peetakse eetiliste põhimõtete ning moraali edasikandjateks, kes pakuvad tuge, nõustavad ning viivad läbi usulisi rituaale. Kaplanid ei ole oma tegevuses tihtipeale kuigi silmapaistvad, ent oma kohaloleku ja teenimisega kannavad nad väärtusi, mis tugevdavad formaalseid toetusmehhanisme sõjaväelises organisatsioonis.

1.2. Hingehoiu olemus

Mõistmaks paremini kaplanite ühe olulise rolli – hingehoiu teenuse – vajadust, käsitletakse käesolevas peatükis hingehoiu olemust, definitsiooni ning ülesandeid.

Ladinakeelne väljend hingehoiu kohta on *cura animarum*, mis tähendab ühtlasi nii hoolt kui tervendamist hingedele. Sõna hing, mis on tõlgitud heebreakeelsest sõnast *nephesh* ja kreekakeelsest sõnast *psychē*, tähendab Piibli kontekstis mitte lihtsalt hinge, vaid isikut, inimese olemust, kus hing pole osa inimesest, vaid tema tõeline olemus. Hinge eest hoolitsemine tähendab inimese kui terviku eest hoolitsemist, võttes arvesse inimese sügavaimat olemust. Hingehoid on tihedalt seotud inimese vaimuliku ja psühholoogilise abistamisega. (Benner, 2003, pp. 13–16) Hingehoid on erinevates keeltes mitmeti kasutatav sõna ning selle all võib mõista erinevaid tegevusi. Inglise keeles kasutatakse hingehoiu sünonüümidenä ka sõnu pastoraalnõustamine, kristlik nõustamine, vaimne juhtimine

vaimulikult, pastoraalne teenimine, pastoraalne hoolekanne, kristlik sõprus (Pattison, 1997, p. 214; Benner, 2003, pp. 13–16).

Hingehoidu on defineeritud väga mitmeti. Üldiselt tähendab hingehoid inimese usulist nõustamist, kus hingehoid on nõustamistegevuse alaliik, mida iseloomustab see, et tegemist on usulise toiminguga. Nõustamise muudab usuliseks kaks tunnust: esiteks on nõustaja ise religioosne inimene, kes valdab usulist terminoloogiat ning teiseks käsitletakse nii usulisi kui mistahes teisi nõustamisprobleeme usuliste mõistete ja väärtuste abil. (Lartey, 2003, p. 42) Sõjaväes tähendab hingehoid vaimulike poolt sõduritele antavat religioosset tuge, mis on mänginud olulist rolli juba nii hilisantiikajal kui ka keskajal ning oli sõjapidamisel erakordselt oluline, eriti moraali ja distsipliini hoidmisel (Bachrach, 2004, p. 618).

Vajadus hingehoiu järele on tingitud enamasti mõnest sündmusest. Enamasti eelneb sellele hingeline trauma, mida võib määratleda kui psühholoogilist stressi, mis tuleneb tegevusest või selle puudumisest ning mis rikub kellegi moraalsel või eetilisel koodeksil (Litz *et al.*, 2009, p. 696). Vahetult pärast kriisi saab jagada kriisis osalenud kahte rühma. Üks neist otsib ise tugivõrgustikke, kui need on olemas – abi otsimine on tunnustamisväärne ning peaks olema toetatud. Teise rühma aga kuuluvad peamiselt inimesed, kes on loomult stoilised, kes pisendavad toimunud kriisi mõju psühhosotsiaalsele käitumisele ning kes ootavad kriisist tekkinud hingelise trauma iseeneslikku taastumist. (McFarlane & Williams, 2012, p. 10)

Kriis on elu osa, mis on eelkõige seotud indiviidiga ning mis näitab inimesele, kuidas ta oli olukorraks ettevalmistatud ning milliseks olukord tegelikult kujunes. Kriisi kogedes vaatab inimene üle oma väärtussüsteemi, sageli hinnatakse ümber ka need põhimõtted, mida seni on dogmaatilisel olulisimaks peetud. (Linnuste, 2019, p. 54) Hingehoid hõlmab reageerimist inimese kogemusele, kus inimese igapäevane rahulolu on muutunud ning reageeritakse inimese muutunud vajadustele. Hingehoid on nagu kogu inimkonna ajalugu – pidevas muutumise protsessis ning pidevas arenemises ja uurimises, kuidas seda paremini tagada. (Gerkin, 1997, p. 21) Kaitseliit organisatsioonina valmistab oma liikmeid ette sõjaseisukorraks, kuid Kaitseliitu kaasatakse ka muudeks hädaolukordadeks, kui valmisolek reaalseks ohuks ja sündmuseks on olemas ning need olukorrad nõuavad kaitseliitlastelt suurt ettevalmistust. See on üks peamisi põhjusi, mis tekitab vajaduse hingehoiu tagamiseks. Täna on kaplanitel nii sõjaväes, haiglates kui vanglates jne endiselt väga oluline roll täita ning nad toetavad inimesi jätkuvalt hingehoiuga, nõustavad ja viivad

läbi mitmesuguseid usulisi talitusi, et tagada inimeste vaimse tervise heaolu (Carey and Hodgson, 2018, pp. 1–3). Vaimse tervise toetamist peetakse tänases ühiskonnas üha olulisemaks. Vaimse tervise rohelises raamatus (Sotsiaalministeerium, 2021) on analüüside põhjal toodud välja, et esmase tasandi vaimse tervise spetsialiste on Eestis liialt vähe. Küll aga ei osata hinnata esmaste abistajate osakaalu väljaspool tervishoiusüsteemi (sh kaplanid), sest nende üle ei peeta. Vaimset tervist on defineeritud kui inimese võimekust efektiivselt tegutseda, tulla toime igapäevase elu pingetega, töötada tulemuslikult ning panustada ühiskonda, vaimset tervist jagatakse negatiivseks ja positiivseks vaimseks terviseks (WHO, 2013). Vaimse tervise probleemid ning negatiivne vaimse tervise parandamine on olulised, et inimese heaolu säiliks ja ta saaks igapäeva eluga hakkama. Negatiivse vaimse tervise hulka kuuluvad psüühikahäired, vaimse tervise probleemid, stress, depressioon, PTSH jne. Hea vaimse tervise hoidmine on oluline indiviidi tasemel ning aitab kaasa kogu ühiskonna toimimisel. Inimese vaimset tervist ja igapäevast elu mõjutavad sotsiaalne, majanduslik ning füüsiline keskkond. (Barry&Jenkins, 2007, pp. 148–150)

Hingehoidja töö eesmärgiks on vähendada haigustest, õnnetustest või muudest elusituatsioonidest põhjustatud kriisi tagajärjel psüühikas väljenduvaid negatiivseid kõrval- ja järelmõjusid ning aidata inimesel mõista oma praeguse ja tulevase seisundi tähendust oma elus kui tervikus. Lisaks tegelemisele inimese mineviku, oleviku ja tulevikuga keskendub hingehoidja oma töös eksistentsiaalsetele teemadele (näiteks kannatuse tähendusele, elu mõttele või elu mõttetusele jmt). On oluline, et kaplanit usaldataks. Nieuwsma (2013, pp. 3-21) on toonud oma uuringus välja, et USA militaarorganisatsiooni liikmed eelistavad oma muredega pöörduda just kaplani poole, kuna kaplanit peetakse turvaliseks, usaldusväärseks ja konfidentsiaalseks. Keerukamaks teeb olukorra asjaolu, et suur osa säärastest probleemidest ei lahene kiiresti, ent kaplaneid on vähe ning oma tuge saavad nad pakkuda vaid akuutsel kriisihetkel mitte pikema aja vältel hiljem. Seetõttu on oluline tõsisemalt abi vajavat isikut juhtida teiste toetussüsteemide (sh eneseabigrupp, psühhoteraapia vms) juurde. (Switzer, 2000, p. 191)

2020. aastal alanud COVID-19 kriis on hingelise trauma suhtes eriti vastuvõtlikuks muutnud just eesliini töötajad ja mitte ainult meditsiinitöötajad, vaid ka teised, kes on pidanud kriisiolukorraga teravalt kokku puutuma. Kui sellistel inimestel puudub tugisüsteem, võib selle puudumine tähendada oma ülesannete täitmise halvenemist, mis

omakorda võib tekitada kahju ning soovimatuid tagajärgi (Williamson *et al.*, 2020, pp. 317–390). Inimesed võivad kogeda arvukalt ja pidevalt traumaatilisi sündmusi, mis paljudel juhtudel mõjutavad negatiivselt nende psühholoogilist heaolu (Hossain & Clatty, 2020, pp. 1–8). Kriis on puudutanud paljusid ning andnud uue vaate kriiside mõju kohta vaimsele tervisele – samalaadset mõju vaimsele tervisele avaldavad kõik kriisid. Eelnevast võib järeldada, et kaitseliitlaste kriisis osalemine ja selle reguleerimine peaks olema ennetavalt ette valmistatud ka vaimsel tasandil.

Kaplanid peavad olema tihtipeale ettevaatlikud oma tegevuses, eriti kui hädas olevad isikud võivad kujutada endast ohtu endale või teistele. Ideaalis on kaplanil tihe side meditsiinitöötajatega ning sellises olukorras võiksid tervishoiutöötajad oma kogemustega töötada kaplani kõrval, kes pakuvad konfidentsiaalset tuge ja toetavad mitte kliiniliste, kuid muude oluliste teoloogiliste küsimustega (Seddon, *et al.*, 2011, p. 1357-1361). Kriisis osalevad kaitseliitlased puutuvad kokku erinevate sündmuste ning inimestega ning neid valmistatakse ette kriisiolukordadeks. Nad vajaksid kindlat tugisüsteemi ja turvalist teadmist, et kriisi ajal hoolitsetakse ka nende vaimse tervise eest ning võimalusel tagatakse hingehoiu teenus.

Hingehoiu tagamist ja vaimse tervise eest hoolitsemist on peetud aastaid tabuks ja ei taheta tunnistada, et sellega on probleeme. Tihtipeale ei julgeta vaimsete murede korral abi otsida, sest kardetakse häbimärgistamist ning arvatakse, et isikut peetakse nõrgaks. (Bryan & Morrow, 2011, pp. 16-23) Pigem tahetakse hoida kuvandit kõvast ja julgust sõjaväelise organisatsiooni liikmest (Wilson, 2007, pp. 11–41). Julgust pöörduda kaplani poole mõjutab ka see, kui tuttav on kaplan liikmetele. Kaitseväge uuringu tulemusena ilmnis, et kuna väeosa kaplan on hõivatud ning teda ei tunta, siis ei julgeta tema juures käia ning kardetakse, et kaplani poole pöördumist ei hoita diskreetsena. (Kattai&Kask, 2016, lk 151)

Alapeatüki kokkuvõtteks võib öelda, et hingehoid on vajalik ning selline vajadus tekib enamasti pärast mõnd traumaatilist kogemust, mil inimese igapäevane rahulolu on muutunud ning tema psühholoogiline heaolu on häiritud. Hoolimata, et hingehoiu vajaduse ja vaimse tervise probleemide tunnistamine on olnud tabu ning kardetakse häbimärgistamist, on ühiskonda puudutanud kriisid tõstnud olulisel kohale vaimse tervise ning hingehoiu probleemid ühiskonnas tervikuna.

1.3. Kaplaniteenus kriisi ajal

Eestis toimunud kriiside puhul on oluline arvestada, et suuri kriisiolukordi tuleb ette äärmiselt harva ning need üldiselt ei ole muu maailma kriisidega võrreldavad. Üha olulisemaks on tõusnud elanikkonna enda valmisolek kriisiolukordadeks. Ka koroonakriisi pani inimesi rohkem mõtlema näiteks oma või pere individuaalsetele varudele. Elanikkonnakaitse rakkerühma loomisel seati eesmärgiks suurendada elanike teadlikkust võimalikest kriisiolukordadest, parandada nendega toimetuleku oskusi ning valmisolekut kriiside ilmnemisel tagada eri asutuste koostöös elanike kaitse (Elanikkonnakaitse kontseptsioon, 2018). COVID-19st tekkinud kestav olukord on seda vajadust korduvalt tõestanud. 2020.aastal viidi Itaalias läbi moraalse tunnetuse, stressi ja sotsiaalse tunnetuse uuring eesliinitöötajate ja erinevate elanikkonnarühmade seas. Uuringu tulemused rõhutavad, et oluline on jälgida ja kaitsta koroonavastases võitluses kõige enam osalevate professionaalsete isikute psühholoogilist ja füüsilist tervist, et vältida moraalses stressis, ärevus-depressiooni sümptomite ja traumajärgsete stressihäirete teket. (Mazza *et al.*, 2020, pp. 1–17)

Kaplanite tegevus ei piirne kindlate sündmustega, nende tegevus on igapäevane ning kriisi ajal kaplanite ülesanded lihtsalt suurenevad. Mitte ainult kriis ise ei mõjuta inimese vaimset tervist, vaid ka mure koduste ja lähedaste pärast, kes peavad kriisiga argielus toime tulema. Näiteks USA-s suundusid 2020. aasta kevadel sõdurid Kuveidi missioonile, kus nad pidid tõkestama COVID-19 pandeemialevikut. Kohapeal teeniv kaplan Douglas Brock tõi välja, et vaimselt on nagunii raske võidelda millegi nähtamatuga, nagu seda on viirus. Kuid lisaks sellele muretsevad sõdurid koduste pärast, kelle jaoks on nakatumisoht äärmiselt suur, kui töökohti kaotatakse ning presidendivalimistest on tekkinud rahutused (Valenza, 2020).

1.3.1. Kriisi olemus

Rahvusvahelise humanitaarõiguse kaudu on elanikkonnakaitse korraldamise peamine alus loodud 12. augusti 1949. a Genfi konventsioonide ja nende 8. juuni 1977. a (I) lisaprotokolliga, mille eesmärk on tagada rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse. Rahvusvahelise humanitaarõiguse loojate eesmärk oli vähendada inimeste kannatusi ja kaotusi, mis tekivad sõjaliste konfliktide tõttu ning anda visuaalne märgistus ja

rahvusvahelise õiguse kaitse nendele organisatsioonidele ja isikutele, kes seda kaitset tagavad. Genfi konventsiooni lisaprotokoll (1977, artikkel 61) mõttes tähendab tsiviilkaitse mõnede või kõigi järgnevalt nimetatud humanitaarülesannete täitmist, mis on ette nähtud tsiviilelanikkonna kaitseks sõjategevusest või õnnetustest tulenevate ohtude eest ning tsiviilelanikkonna abistamiseks nende vahetute tagajärgedega toimetulemisel, samuti tsiviilelanikkonna ellujäämiseks vajalike tingimuste loomiseks. Üheks ülesandeks evakueerimise, varjendite haldamise, ohupiirkondade otsimise ja tähistamise juures on toodud ka elanikkonna usuline abistamine.(Ülemnõukogu, 1949).

Iga kriis on oma olemuselt erinev – tervishoiukriis, majanduskriis, humanitaarkriis, sõjaseisukorrast tekkinud kriis, kuid kriisi olemus on ikkagi alati üks. Kriis on olukord, mida võivad kogeda inividid, inimgrupid, organisatsioonid ja riigid (Stern, 2001, p. 13). Kreeka keeles tähendab sõna *krisis* otsustust, eristamist, katsumust. Algselt kasutati seda terminit, et kirjeldada otsustavat pööret sündmuste ahelas, eriti meditsiinis – haiguse puhul otsustav pööre halvemuse või paranemise poole. Tänapäeval iseloomustatakse sõnaga kriis olukorda, mis on ootamatu ja mitterutiinne sündmus või sündmuste jada, mis tekitab ebakindlust ning milles koonduvad prognoositavad ja etteaimamatud mõjutegurid. (Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, 2007, p. 7)

Läbi erinevate õppuste püütakse kriisideks võimalikult hästi valmis olla. Eestit on tabanud mitmed erinevad kriisid, millest on tehtud omad järeldused ning õpitud juba ennetamisfaasis kriisidele reageerima. Läbi erinevate õppuste püütakse kriisideks võimalikult hästi valmis olla. Hädaolukorra seaduse (2017) järgi valmistatakse erinevateks kriisideks läbi erinevate kriisiõppuste, mida viiakse läbi nii kohaliku omavalitsuse tasandil, regionaalsel tasandil kui riiklikul tasandil ning nende osapoolte kaudu valmistatakse kriisideks, kontrollitakse hädaolukorra lahendamist ja reageerimist, lisaks viivad sõjalise kriisi ettevalmistamiseks õppusi läbi Kaitseväge ja Kaitseliidu struktuuriüksused. Edworthy *et al.* (2015, p. 252) on täiendanud, et ka elanikkonda tuleb koolitada ja kaasata kriisiõppustele, et nad oskaksid kriisisituatsioonis paremini toime tulla. Kriisiõppused korraldatakse mitmete erinevate asutuste vahel ühiselt. Toetamiseks nii elanikkonna valmisolekut kui erinevate asutuste võimekust kriisiolukordadeks valmistuda, on oluline luua võrgustik erinevate osapoolte vahel juba ennetavas faasis (Cavanaugh *et al.*, 2008, pp. 222).

Kriis on meie ajastu märksõna. Igapäevases kõnepruugis räägitakse moraalsest, poliitilisest, majanduslikust, kultuurilisest, hingelisest ja mitmest teisest kriisist. Üldjuhul mõeldakse selle all olukorda, kus midagi on valesti või miski on ideaalsest ja taotletavast tugevasti kõrvale kaldunud. Sealjuures peetakse silmas ka kriisi subjektiivset külge: inimeste valulisi ja vastuolulisi tundeid nendes elu kitsaskohtades. Nii nagu probleemid ja raskused on mitmekesised, on ka kriisi mõiste mitmetähenduslik (Lehtsaar, 1994, p. 12). Kriisi mõiste koondab enda alla haavatavuse, riski, ohu, ajendi, protsessi, reageerimise ja tagajärjed, mis on aga agnostiline ohu allikale – seda on kasutatud erinevate kriiside puhul, nt 9/11, Aasia tsunami, seagripi pandeemia, Orkaan Katrina, Fukushima Daiichi tuumaõnnetus, finantskriis ja Brexit. Väljatoodu tunnistab riski reguleerimise ja ennetamise olulist, kuid siiski peab tõdema, et kriis võib aset leida igal ajal (Boin *et al.*, 2018, pp. 23–28). Kriisiks ettevalmistumine võib muuta katastroofi olemust. Kriisi tuleb tõlgendada sotsiaalselt ning mis võib olla ühe jaoks kriis, võib tähendada teisele võimalust. Kriisireguleerimise võiks jagada kolmeks: kriisieelne olukord, kriisiolukord ja kriisjärgne olukord (Coombs, 2010, p. 8). Kriisiks peab valmistuma juba ennetavalt, Eestilgi on erinevad programmid, plaanid, kontseptsioonid, kuidas kriisis hakkama saada, kuidas valmistuda. Samaväärselt olulisel kohal peaks olema ka kriisireguleerimisega samaste olukorra sammudega ka vaimse tervis eest hoolitsemise.

Lisaks ühiskonna põhilistele väärtustele on kriisi kriteeriumina oluline organisatsiooni vaade ja seda eelkõige kriisi lahendava asutuse seisukohalt. Quarantelli (1998, pp. 7-9) toob välja neli tüüpilist tunnust (probleemi), mis eristavad kriisi tavapärasemast väiksemast õnnetusest:

1. Organisatsioonid peavad tegema rohkem koostööd teiste gruppidega, erinevaid kaasatavaid osapooli on väga palju. Tavapärasel olukorras tekivad koostöövõimekus ning suhted väga aeglaselt, kriisis tuleb aga tegutseda kiiresti ning see nõuab organisatsioonidelt kiire ja tõhusa koostöö loomist.
2. Kriisi ajal kaotavad organisatsioonid osa oma autonoomiast ning ei oma otsest kontrolli oma organisatsiooni toimimise üle, sest juhtimine läheb üle kriisilahendamist juhtivale asutusele.

3. Organisatsiooni tööprotsessid muutuvad kriisi ajal. Kriisis tegutsemisel lähtutakse kinnitatud hädaolukorra lahendamise plaanidest ning kriisiolukorda lahendatakse teiste protseduuridega kui mõne väiksema õnnetusjuhtumi korral.

4. Väiksemate õnnetuste lahendamist koordineerib tavaliselt organisatsioon ise. Kriisiolukord eeldab erinevate asutuste ressursside mobiliseerimist ja tegevuse koordineerimist avaliku sektori ning erasektori vahel. Võib tekkida suurem vajadus erasektori toele kriisi lahendamiseks.

Hädaolukorras pakutavad teenused, sh vaimse tervise abi, on üksnes siis tõhusad, kui poliitika kavandajad on prognoosinud teenuse vajadust, mõistavad vajaduste muutumist ajas ja teavad, kuidas need teenused töötavad koostöös teiste psühhosotsiaalse toega tegelevate asutustega. Keskmiste ja laiaulatuslike hädaolukordade puhul peavad vaimse tervise teenused olema hästi integreeritud erinevatesse hädaolukorra, sh psühhosotsiaalse kriisiabi plaanidesse. Selle eelduseks on varasematest õppetundidest saadud teadusuuringute ja kogemuste integreerimine teenusearenduse poliitikatesse ning seda neljal tasandil: 1. Valitsuse poliitikad ja strateegilised lähtekohad; 2. Teenusedisaini printsiibid; 3. Teenuseosutamise korraldus; 4. Hea kliinilise praktika printsiibid. (McFarlane and Williams, 2012, p. 8)

Kriisi ajal vaimse tervise abi, teenuste pakkumise ja planeerimise faasid on jagatud alljärgnevalt (McFarlane and Williams, 2012, pp. 9-10):

Tabel 1. Kriisi ajal vaimse tervise abi ja teenuste pakkumise ja planeerimise faasid (McFarlane and Williams, 2012, pp. 9-10, autori koostatud).

Etapid	Kirjeldus
Kriisiolukorra eelne faas	Juba enne kriisi, olenemata, kas see on sõjaline, humanitaar, tervishoiu, lühiajaline, pikaajaline või mõni muu nimetamata kriis, mis mõjutab kaitseliitlaste tegevust või ettevalmistust, peaks olema selge, kuidas tagada vaimse tervise abi pärast sündmuse toimumist.
Kriisi hoiatav etapp	Valmisolek ohuolukorraks, riskid peavad olema hinnatud ning tekkivaks ohuolukorraks tuleb valmis olla olenemata sellest, kas ohuolukord ka päriselt tekib.

Kriisiolukorra toimumise faas	On tekkinud päris olukord, mis vajab kiiret reageerimist, kuid olenevalt sündmusest võib tekitada abitust ning kontrolli saavutamine võib olla raske.
Päästefaas	Kriitiline on hinnata selles faasis olemasolevaid ressursse elanikkonna kaitseks ning olla suuteline hindama vajadust vaimse tervise toe järele.
Kriisiolukorra taastumisfaas (keskpikk)	Olulisele kohale asetub vaimse tervise probleemide tekkimine ning nende süvenemise ennetamine. Selles faasis spetsiifilisi vaimse tervise teenuseid veel ei kasutata. Selles faasis võivad igapäevase elu probleemid tekitada retraumatiseerimise ohtu.
Pikaajaline taastumisfaas	Selles faasis neid, kes vajavad abi või kellel on tekkinud püsiv vaimse tervise abi vajadus, on vähem. Organisatsioonil, kes on kriisiga seotud, peab lisaks muude asjaolude hindamisele hindama ka vaimse tervise toetamise võimekust läbi erinevate faaside. Selles faasis peaks hindama üle ka koolituste ja täiendõppe vajadused.

Nimetatud faasid võiksid olla hinnatud ka Kaitseliidu kaplaniteenuse hingehoiu toetamise seisukohalt, et erinevates faasides oleks selge käitumisreeglistik. 2020. aasta kevadel avaldasid Eesti eksperdid oma ekspertarvamuse koroonakriisi psühhosotsiaalsete mõjude kohta ning tõid muuhulgas välja olulise vajaduse pöörata rohkem tähelepanu vaimsele tervisele ning esitasid Sotsiaalministeeriumile ettepaneku koostada riigiülene vaimse tervise strateegia, tuues muuhulgas välja ühe olulise aspektina vajaduse töötada välja valdkondade vaheline praktiline tegevuskava psühhosotsiaalse ja vaimse tervise kriisiabi korraldamiseks, esmalt koroonaviiruse tingimustes ning laiendades seda edaspidi teistele kriisiolukordadele (Akkermann *et al.*, 2020, lk 7-8). Selline ekspertide arvamus, mis põhineb väga erinevatel allikatel, annab jällegi kinnitust, et vaimse tervise eest hoolitsemine on igas kriisis väga oluline.

Alapeatüki kokkuvõtteks toob autor välja, et viimaste aastakümnete jooksul on maailma tabanud erinevad kriisid, mis on õpetanud neid kriise eristama ja faasideks jaotama. Õppetundide põhjal on võimalik kriisideks paremini valmis olla, neid ennetada ning lahendada. Kõikidest kogemustest tuleb õppida, et järgnevaks sündmuseks paremini ette valmistada.

1.3.2. Kriisid ja sõjaväelised organisatsioonid

Kaitseliit on küll sõjaline organisatsioon ning valmistub oma tegevusega ette pigem sõjaseisukordadeks, kuid kaitseliitlasi kaasatakse ka teiste erinevate kriiside lahendamisel, näiteks Padaorus kaasati kaitseliitlasi, Kagu-Eesti tormi ajal aitasid olukorda lahendada kaitseliitlased, COVID-i raames samuti ning Politsei-ja Piirivalveametile seatud elanikkonnakaitse raames ulatusliku evakuatsiooni korral on Kaitseliidu sihtrühmadele – evakuatsioonirühmadele – ülesanne tagada evakuatsioonipunktide töö. Kaitseliitlased on saanud väga mitmekülgse väljaõppe ning on valmistatud oma tegevusega ette ootamatusteks, kuid ei ole ettevalmistatud vaimse tervise osas hakkama saama ning väljaõppes puudub vaimse tervisega tegelemise pool. 2020. aasta on toonud kriisile ülemaailmselt uue tähenduse.

Vahetult pärast kriisi jagunevad kriisis osalenud kaheks, ühed otsivad ise tugivõrgustikke, kui need on olemas – abi otsimine on tunnustamisväärne ning peaks olema toetatud. Kuid teise rühma kuulub enamik inimesi, kes on loomult stoilised ja minimaliseeritakse toimunud kriisi mõju psühhosotsiaalsele mõjule ja oodatakse oma kriisist tekkinud hingehoiu vajaduse iseeneslikku taastumist. (McFarlane & Williams, 2012, p. 10)

Budd (1997, pp . 515-520) on toonud oma uurimuses 1996. aasta Dhahrani pommitamise kriisi õppetundide juures ühe kokkuvõtva järeldusena välja, et kuigi vaimse tervise töötajaid ja muid kriisile reageerivad töötajad on kriisis erinevate ülesannetega, siis soovitatakse igale sõjaväeüksusele enda spetsialisti, kes on spetsiaalselt koolitatud kriitiliste juhtumite stressi juhtimiseks, leina- ja traumanõustamiseks ning grupinõustamisteks. USA on kogenud erinevaid suuri kriise, kus on olnud palju ohvreid. 2001 toimus terrorirünnak, mis pani riiklikult rohkem panustama kaplanite väljaõppele kriisi ajal. 2005. aasta orkaani Katrinaks oldi juba paremini ettevalmistatud ning suudeti tänu vahepealsele väljaõppele ja ettevalmistusele kiiremini reageerida. (Dolan, 2008, pp. 516–518) Soomes on kriisideks valmisoleku rollid määratletud iga suurõnnetuse sündmuse planeerimise kavasse. Õnnetuse juhtumisel, nt Jokela koolitulistamises (2007), avati kohe kirikusse kriisikeskus, kus koostöös meedikute, päästjate, politsei ja teiste asutustega reageerisid vastavalt määratud olukorra lahendamise juhendile selleks vastava väljaõppe saanud hingehoidjad nii sõjaväekaplanite kui ka kiriku vaimulike hulgast. (Oksanen *et al.*, 2013, pp. 189-215)

Pastoraalsed ja vaimulikud nõustajad, kaplanid ja teised sellised spetsialistid seisavad igapäevaselt silmitsi olukorraga, kui inimesed tulevad nende juurde keeruliste probleemidega ja soovivad selgeid ja lihtsaid vastuseid koos isikliku toega. Nõustajad on õppinud, et nende esmased professionaalsed tööriistad on kuulamine ja uudishimu, abiotsija austamine ja nende toetamine, kui nad hakkavad oma olukorra keerukust lahti mõtestama ja ning koos mõtlema alternatiivsetele ja võimalikele lahendustele (Bard, 2020, pp. 157–158). Ameerika Ühendriikide Rahvuskaardi kaplan Michael Zimmer oma kogemuste pealt on tauninud, et inimesed kipuvad arvama, et kaplaniga peab rääkima alles siis, kui midagi on valesti. Kuigi kõige parem on kriisiga toime tulla ja sellest rääkida kriisi ajal ja kriisi läbides ning kaplani kõige olulisem roll on nii mõnigi kord lihtsalt olemas olla. (McClintock, 2020)

Alapeatüki kokkuvõtteks võib öelda, et sõjaväelised organisatsioonid on kriiside lahendamisel olulised kaasuvad organisatsioonid ning sõjaväelise organisatsiooni esindajate väljaõpe, mis suuresti on üles ehitatud koostööle, on kriisi olukorras olulised, säilitamiseks rahu, koostöövõimekus ning abivajajate märkamise, millega aidatakse kaasa kriisi lahendamisele.

1.3.3. COVID-19st tingitud kriis

Ülemaailmne Covid-19 kriis puudutas ka Eestit 2020 aastal ning see mõjutas Kaitseliitu kui organisatsiooni ja igat selle liiget. Eriolukorra kehtestamise esimese kahe nädala jooksul (13.-26. märts) kaitseliitlased ja naiskodukaitsjad tegid Terviseameti (TA), Häirekeskuse ning Politsei- ja piirivalveameti (PPA) ametiabi taotluste alusel pea 15 000 töötundi ning enam kui 1100-l korral (Kaitseliit, 2020). Üle maailma sellel kriitilisel ajal võeti sõjaväelised organisatsioonid appi nende jaoks tavapäratute kohustuste täitmisele. Tänu nende ainulaadsele koolitusele ning pidevale valmisolekule ootamatuteks muutusteks sai neist väärtuslik abi COVID-19 olukorra lahendamisel (McGee and Michael, 2020, pp. 27–32).

Viirusest tingitud kriis mitte ei vähendanud julgeolekuohte Euroopas, vaid lõi soodsamad tingimused nende kasvuks. COVID-19 pandeemiat ja sellele järgnevat hädaolukorda kasutatakse desinformatsiooni pahaloomuliseks levitamiseks ja küberrünnakuteks, mille eesmärk on diskrediteerida riikide jõupingutusi viiruse leviku kontrollimisel. COVIDi

kriisi ajal on näha, et militaarseid organisatsioone on kasutatud oma hea väljaõppe ning inim- ja varustusressursi olemasolu pärast väga palju (The European Organisation of Military Associations and Trade Unions, 2021). Küll aga on sellel ka omad ohukohad, näiteks kui viirusest tingitult peaks tekkima viiruspuhang sõjalistes jõududes, võib see nõrgendada võimekust sõjaseisukorraks valmisolekuks (Segal *et al.*, 2020, pp. e1624–e1631). Olles sõjaliste jõududega viiruse kolletes, on viiruse leviku tõenäosus väga suur (Oh & Woong, 2020, pp. 476–479).

Covid-19 kriisi keskmes on tervishoiukriis, mis on surunud tervishoiusüsteemi haavatavasse seisundisse. Suremuse arv on suur ning surrakse üksinda, tihtipeale on viimaseks kontaktiks haigla personal ning kui haiglas on, siis ka kaplanid. Kaplanite roll ja ettevalmistus on ka haiglates teenimisel keskendunud hingehoidmisele, mis näitabki, et muutuda võib küll kriis, kuid ei muutu kaplanite töö eesmärk. Pfefferbaum & North (2020, pp. 510-513) on COVID-19 kriisi põhjal toonud välja, et selline kriis on juba tekitanud ja tekitab veel olulisi tagajärgi mitte ainult elanikkonna füüsilisele, vaid ka vaimsele tervisele. Rogers *et al.* (2020, pp. 611–627) on oma uuringus toonud välja, et tehti kindlaks, et need vaimsele tervisele tagajärjed võivad avaldada mõju nii lühikeses kui ka pikas perspektiivis ning suurendavad tõenäoliselt depressiooni, ärevust, väsimust, unetust ja traumajärgset stressi.

Sõjaliste organisatsioonide esindajaid küll õpetatakse välja pigem sõjalisteks seisukordadeks, aga paljudes riikides kasutati COVID kriisi ajal sõjaliste organisatsioonide esindajaid kriisireguleerimisel, näiteks Prantsusmaa kasutas ajutiste haiglate ehitamiseks ja juhtimiseks sõjaväelasi. Samuti volitati sõjaväelased looma ajutisi intensiivravi osakondi, et toime tulla aina kasvavate patsientide arvuga (Pasquier *et al.*, 2020, pp. 1–6), Inglismaa on kaasanud sõjaväelasi väga erinevalt: veetakse laiali vaktsiini, evakueeriti kriisi alguses lõksu jäänud inglasi õhuväe abiga kodumaale, aidatakse testimisel, aidati ajutiste haiglate püstitamisel, veeti laiali isikukaitsevahendeid, toetati kiirabi tööd, monitooriti libauudiste tekkimist (*ForcesNet*, 2021), Soome Kaitseväge toetas kõrgperioodi vältel peamiselt politseid, kuid ka Piirivalveametit transpordiabiga, koostöös välisministeeriumiga pakuti transpordiabi, sõjaväearstikeskus toetas Soome tervise ja heaolu instituuti inim- ja varustusressursiga (Haapala, 2020; Kosunen, 2020). Eesti kaitseväge kaasati samuti välihaigla ülespanemisega Saaremaale, Kuressaarde (Alas, 2020).

Pandeemia toob kaasa uusi väljakutseid ja elustiili muutusi. Valitsus kehtestas piirangud ja sundis inimesi kodudesse jääma ja piirati füüsilisi kontakte. Kaitseväelastele tehti ülesandeks aidata piiravate meetmete kehtestamisel ja ennetavate protseduuride läbiviimisel, tekitades seeläbi emotsionaalset koormust nende endi peredes. Uutest regulatiivsetest ülesannetest põhjustatud pandeemia ja surve põhjustasid veteranidel kõrgemat stressi ja ärevust (Roth, 2020 pp. 91-93; Gu, *et al*, 2020, p. 443; Marini *et al.*, 2020, pp. S217-S219). Mõned töötajad võitlesid juba vaimse tervise probleemidega, nagu PTSH, ärevus ja depressioon; pandeemia seetõttu suurendas depressiooni sümptomeid. (Nir, *et al.*, 2020, pp. 44-47). Kanadas kaasati sõjaväelaste organisatsioonide esindajaid väga erinevatesse rollidesse aitamaks tõkestada viiruselevikut ning hoolitseda nakatunute eest. Nende rollide hulka ei kuulunud mitte ainult rahuvalve, vaid ka humanitaarkriisitöö, neid paigutati ümber erinevatesse asukohtadesse ja nende peamiseks rolliks sai rindetöötajate abistamine tervishoius. Selliselt sunnimeetodi kasutamisel otse koldekeskmetesse teenistusse suunamisega võidakse aga veelgi rohkem tekitada vaimse tervise tasakaalutust. (Protopopescu *et al.*, 2020)

Alapeatüki kokkuvõttena võib positiivsena tuua välja, et sõjaväelised organisatsioonid on erinevate näidete põhjal valmisolekus kiirelt olukorraga kohanemiseks ning ülesannete täitmiseks, mis ei ole nende spetsiifika ja ettevalmistuse eesmärkidega seotud. Tsiviilstruktuuride aitamine loob tuleviku koostööks eeliseid ning tekitab ühiskonnas usaldusväarsust sõjaväeliste organisatsioonide vastu. COVID kriis on puudutanud kogu maailma ning kriisist saadud õppetundidega tegeletakse nii organisatsioonide tasemel kui indiviidide tasemel ning kogu ühiskond peab olema valmis vaimse tervise probleemide kasvutrendiga toimetulemisega.

2. EMPIIRILINE UURING

Magistritöö teises peatükis antakse ülevaade empiirilisest uuringust. Uurimismetoodika ja valimi alapeatükis kirjeldatakse uurimisstrateegiat, andmekogumismeetodit, ankeetküsitluse osade ülesehitust, küsitluse läbiviimise keskkonda ja andmeanalüüsi meetodit, valimi moodustamise aluseid ning intervjuude läbiviimist. Uurimistulemuste ja analüüsi alapeatüki põhjal tuuakse viimases alapeatükis välja järeldused ja ettepanekud.

2.1. Metoodika ja valim

Magistritöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks kasutati kombineeritud uurimisstrateegiat, mis tähendab, et töös kasutati nii kvantitatiivset kui kvalitatiivset meetodit (Niglas, 2004, lk 11–13). Uuringu käigus viidi läbi poolstruktureeritud ankeetküsitlus, millega koguti andmeid kaitseliitlastelt, selgitamaks nende ootusi, suhtumist ja vajadusi kaplaniteenusele. Viidi läbi poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud vabatahtlike kaplanitega, saamaks selgust kaplaniteenistuse kohta. Kombineeritud uurimisstrateegia eeliseks pidas autor võimalust statistilist ja temaatilist andmeanalüüsi kasutada koos ning ankeetküsitluse ja fookusgrupi intervjuude eeliseks oli kahe osapoole – kaitseliitlaste ja kaplanite hinnangud. Magistritöö uurimisobjektiks on kaplaniteenus Kaitseliidus, mida osutavad vabatahtlikud kaplanid Kaitseliidu liikmeskonnale.

Kvantitatiivse uuringu raames kaardistati Kaitseliidu liikmete vajadus kaplaniteenuse järele. Andmekogumise meetodina kasutati poolstruktureeritud valikvastustega ankeetküsimustikku, mis võimaldab uurida vastajate hinnanguid ja hoiakuid anonüümsusest tingituna julgustab vastajaid tundlikele teemale ausalt vastama. Ankeetküsitlus sisaldas suletud ning skaalaküsimusi, kus vastusevariandid olid ette antud (vt lisa 1, ankeetküsitlus). Küsimustik sisaldas ka avatud küsimusi, mille vastamise jättis autor vabatahtlikuks, sest kohustuslike küsimuste esitamine oleks autori arvates piiranud vastanute arvu. Ankeetküsimustiku koostas esmased küsimused autor ise tuginedes kirjandusest tulenevale kaplaniteenuse olemusele. Seejärel autor kaasas küsimuste ja vastusevariantide koostamisse kaks teoloogilise haridusega eksperti. Kui küsimustik oli piloteeritud vaadati küsimustik koos ekspertidega uuesti läbi ja tehti viimased parandused

mõõteinstrumenti pilootuuringu tulemustest ja uuringu teoreetilisest raamistikust lähtuvalt. Küsitluse läbiviimine kõikide Kaitseliidu liikmete seas (väljaarvatud noorteorganisatsioonid) kooskõlastati Kaitseliidu vanemkaplaniga ning läbi vanemkaplani Kaitseliidu ülemaga.

Enne küsimustiku väljasaatmist Kaitseliidu liikmetele viis autor läbi pilootküsitluse ajavahemikus 23.02.2021 – 01.03.2021 eesmärgistatud valimiga 12 Kaitseliidu liikme seas, kuhu autor valis eesmärgistatult vastajad selliselt, et valimise kuuluks nii kaitseliitlasi kui naiskodukaitsjaid erinevas vanuserühmas, erinevas perekonnasuhtes ning erineva Kaitseliidu liikmestaažiga ning usaldusväärsusel alusel, et saaks ausa ja kriitilise tagasiside nii tehnilise kui küsitluse struktuuri ja küsimustele vastamise lihtsuse kohta. Eesmärgistatud valim põhineb kindla sihtrühma valimisega üldisest kogumist kindlate kriteeriumite alusel (Teddlie & Yu, 2007, p. 77-90). Pilootküsitluse eesmärgiks oli tuvastada, kas kõik küsimused on respondentidele arusaadavad, kas mõni mõiste või küsimus oleks vajanud täpsustamist ning kui palju kulus ankeetküsitluste täitmiseks aega. Pilootküsitluses osales 12st kutsutust 8. Tagasiside küsimustest nähtus, et küsimustik oli koostatud arusaadavalt, kuid olid siiski ka üksikud parandusettepanekud, mida autor võttis arvesse osaliselt ning ettepanekute tulemusena sai täiendatud ankeeti ühe küsimuse võrra ning ühe küsimuse puhul muutis autor küsimuse sõnastust, ühe küsimuse puhul eemaldas küsimuse jaoks väärtust mitte omavad sõnad ning täiendas ankeedi struktuuri.

Kaitseliidu liikmetele oli avatud küsimustik 08.03.2021 – 19.03.2021, mis edastati liikmetele e-mailile läbi Kaitseliidu peastaabi personaliosakonna. Uuringus kasutati kvantitatiivse andmekogumismeetodina veebipõhist ankeetküsitlust (Lisa 1) (Neuman, 2011, p. 200) ning küsitlus viidi läbi Lime Survey keskkonnas kasutades mitme võimaliku vastuse variandiga küsimust ja 5- pallist Likerti skaalat, kus „1“ näitab väitega täielikku mittenõustumist ja hinnang „5“ väitega absoluutset nõustumist. Likerti skaalal on tegemist järjestusskaalaga, kus vastajatel palutakse hinnata oma hoiaku intensiivsust ette antud kategoorias kahe äärmuse vahel (Miller & Salkind, 2002, p. 786).

Küsimustik (lisa 1) oli anonüümne ning koosnes 9 osast, jagunedes kinnisteks küsimusteks ning lisaks sisaldas kolme vabatahtliku vastamise võimalusega avatud küsimust. Ühe avatud küsimuse (küsimus puudutas neid vastajaid, kes 12.05-17.05.2020 eriolukorra ajal olid ametiabipalve raames kaasatud kriisi lahendamisesse) puhul avanes võimalus jaatavalt vastanutele saada lisa küsimus, mille puhul autor kasutas Likerti skaalal hindamist.

Ankeetküsitluse lõpuosa oli demograafiliste andmete määratlemiseks ning autor uuris vastaja sugu, Kaitseliidu liikmelisuse staaži ning sünniaega. Andmete tulemused esitas peatükis 2.2. ja 2.3. autor kirjeldavalt kasutades toetava ning illustratiivse materjalina jooniseid ja tabeleid, mis koostati MS Excel programmi kasutades.

Töö autor arvestas Kaitseliidu liikmeskonna umbkaudseks arvuks 20 000 liiget (ilma noorkotkaste ja kodutütardeta). Valimi mahu kalkulaatori (Valimi mahu kalkulaator, 2021) järgi leidis autor 95% usaldusnivoo ning lubatud 5% veapiiriga, et vastanute hulk peaks olema vähemalt 377. Ankeedile vastas täies ulatuses 413 inimest. Autori hinnangul ning tuginedes valimi mahu kalkulaatori tulemusele, on see tulemus piisav, et teha järeldusi ning ettepanekuid Kaitseliidu kaplaniteenusega seonduvale. Andmed analüüsimiseks ning järelduste tegemiseks laadis autor alla LimeSurvey keskkonnast ainult lõpuni täidetud vastused Microsoft Excelisse.

Kvalitatiivse andmekogumise meetodina kasutati fookusgrupi intervjuusid. Fookus viitab kahele konkreetsele aspektile: kindel piiritletud teema väikese käsitletavate teemade hulgaga ning võimaldab arutelu kõigi grupi liikmete vahel (Rook, *et al.*, 2007) ning teise aspektina on fookuses kindel sihtrühm (Õunapuu, 2014, lk 173). Ekspertintervjuud iseloomustab Flick (2018, p. 481) kui oma ala asjatundjatega tehtud formaliseerimata intervjuud, kus ekspertidelt küsitakse hinnanguid ja arvamusi. Intervjuu kui andmekogumismeetodi eeliseks on paindlikkus ning võimalus reguleerida intervjuusid vastavalt olukorrale ja vastajale (Laherand, 2008, p. 177). Kvalitatiivne poolstruktureeritud intervjuu võimaldab küsitlejal esitada lisaküsimusi ja saada põhjalikumaid vastuseid. Küsitluskava planeeritakse teemade kaupa, küsimused on ettevalmistatud, aga uurijal on võimalus esitada täpsustavaid küsimusi (Flick, 2018, pp. 165–169).

Poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuude läbiviimise põhjuseks oli nende käigus võimalike küsimuste täiendamine ning muutmine vastavalt tekkivale vajadusele, grupis tekkivad arutelud ning mõtete täiendused, lisamaks vastustele nüansse ning saavutamaks intervjuueeritavate omavaheline arutelu etteantud teemadel. Ühtlasi hakkasid selliselt paremini silma piirkondlikud erinevused. Fookuses oli kindel teema kaplaniteenuse näol ning kindla sihtgrupina kaplanid, kes malevates teenivad. Fookusgrupi intervjuu (Lisa 2) valimisse kuulusid Kaitseliidu 10 vabatahtlikku kaplanit (Kaitseliidu malevate ning Küberkaitseüksuse kaplanid), kes on erialapealikena ametikohtadele kinnitatud, millega intervjuueeritavad kuulusid eesmärgistatud valimisse (Teddlie & Yu, 2007, p. 80).

Fookusgrupe iseloomustas homogeenus, intervjuul osalenud olid sarnase taustaga ordineeritud vaimulikud ning Kaitseliidu liikmed. Kõik intervjuueeritavad olid omavahel tuttavad, soovituslikku lähenemist kaasata võõrad inimesed ühte gruppi (Õunapuu, 2014, lk 173) ei olnud võimalik täita, sest intervjuueeritavate hulka kuulusid kaplanid, kes on ühe organisatsiooni liikmed ning tunnevad üksteist. Intervjuueeritavate seas oli nelja erineva konfessiooni tunnistajaid (metodist, õigeusklik, luterlane, baptist). Intervjuude küsimustiku ning intervjuu salvestamise osa katsetas autor läbi magistritöö juhendajatega 09.03.2021, mille tulemusel ilmnis vajadus küsimusi kohendada ning osaliselt intervjuu kava ümber struktureerida.

Intervjuu ülesehitamisel lähtus autor Kruegeri ja Casey (2009) poolt väljatöötatud tüüpküsimustest:

1. avaküsimused
2. sissejuhatavad küsimused
3. siirdeküsimused
4. võtmeküsimused
5. lõpuküsimused

Intervjuud viidi läbi ajavahemikul 09.03 – 18.03.2021. Enne fookusgrupi intervjuud said osalejad informatiivse kirja, milles autor tutvustas intervjuul käsitletavaid põhiteemasid, intervjuu ajalist orienteeruvat kestvust ning internetikeskkonna linki. Intervjuu alguses tutvustas autor iseennast, enda tausta kaitseliitlasena ning magistritöö eesmärki, teavitas konfidentsiaalsusest, suunistest intervjuul esitada enda isiklike seisukohti, õigusest mõnele küsimusele jätta vastamata ning töös numbrilisest intervjuueeritavate määratlemisest, palus luba salvestamiseks.

Intervjuud viidi läbi ja salvestati Microsoft Teams ja/või Zoom tarkvara abil. Intervjuud jäädvustati videosalvestistena. Intervjuud transkribeeriti ning saadud andmed analüüsiti Nvivo programmis kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutades (Flick, 2018, p. 226). Fookusgrupi intervjuudel osales kokku 10 kaplanit 4 fookusgrupi intervjuus, ühes grupis oli kaks või kolm osalejat. Fookusgrupi intervjuu nr 1 viidi läbi Zoomi keskkonnas ning intervjuud 2,3 ja 4 viidi läbi Teams keskkonnas. Erinevates gruppides osalenud liikmete profiilid on toodud välja tabelis nr 2. Kõik vestlused transkribeeriti sõna sõnalt MS Word dokumentideks. MS Wordi salvestamise ja transkribeerimisega tagas autor tööle ka

kontrollitavuse ja korratavuse ehk reliaabsuse. Transkribeerimisprotsess võttis vastavalt intervjuu pikkusele aega 4-7 tundi ning tekstide keskmiseks pikkuseks oli vastavalt intervjuu kestvusele 10-18 lehekülge. Transkriptsioonide analüüsimiseks kasutati QSR Nvivo 10. Fookusgrupis osalenute tunnused, intervjuude läbiviimiste ajad, kohad ning kestvused on leitavad tabelist 3.

Tabel 2. Fookusgrupi intervjuude tunnused, läbiviimise ajad, kohad ning intervjuude kestvused (autori koostatud)

Fookusgrupi nr	Fookusgrupi liige	Fookusgrupi liikme tähistus	Lisainfo fookusgrupi intervjuu läbiviimise kohta
1	Intervjueeritav 1	I1	Intervjuu viidi läbi 09.03.2021 Zoom keskkonnas, intervjuu kestvus 1h12min
	Intervjueeritav 2	I2	
	Intervjueeritav 3	I3	
2	Intervjueeritav 4	I4	Intervjuu viidi läbi 11.03.2021 Teamsi keskkonnas, intervjuu kestvus 52 min
	Intervjueeritav 5	I5	
3	Intervjueeritav 6	I6	Intervjuu viidi läbi 16.03.2021 Teamsi keskkonnas, intervjuu kestvus 1h 35min
	Intervjueeritav 7	I7	
	Intervjueeritav 8	I8	
4	Intervjueeritav 9	I9	Intervjuu viidi läbi 18.03.2021 Teamsi keskkonnas, intervjuu kestvus 1h 31min
	Intervjueeritav 10	I10	

Intervjuude moderaator oli autor, jälgides, et kõik grupiintervjuul osalejad saaksid sõna ning vajadusel oma arvamust täiendada. Kontakti kõikide intervjueeritavatega oli lihtne luua, intervjuud olid üksteist toetavad ning arutlevad. Intervjuud viidi läbi kavandatud kava järgi.

Uurimus oli üles ehitatud intervjuu vormis neljandale uurimisküsimusele („Milline on kaplani roll ning võimekus kriisi ajal Kaitseliidus kaplaniteenust pakkuda?“) vastuste saamiseks ning teooriaga sidumiseks. Autor analüüsis intervjuusid temade kaupa ning ekspertide arvamusi individuaalselt, et saada kaplani kui indiviidi nägemus uuritavast fenomenist.

Magistritöö teoreetilise osa ja püstitatud uurimis- ja intervjuude küsimuste alusel moodustati neli kategooriat, mille alla vormistati koodid (vt tabel 3).

Tabel 3. Uurimisküsimuste seos ankeetküsimustiku ning intervjuu küsimustega ja kategooriatega (autori koostatud)

Uurimisküsimus	Andmekogumismeetod	Andmete analüüsimisel moodustunud kategooriad
Uurimisküsimus 1: Milline on hingehoiu teenuse vajadus Kaitseliidus kriisi ajal?	Ankeetküsimustik	Vaimse tervise ja kaplaniteenuse vajaduse blokk
Uurimisküsimus 2: Milline on kaitseliitlaste ootus kaplaniteenusele?	Ankeetküsimustik	Ootused Kaitseliidu kaplanile Vajadused kaplanile
Uurimisküsimus 3: Millist kaplaniteenust vajavad Kaitseliidu liikmed COVID kriisi ajal?	Ankeetküsimustik	COVID kriisi lahendamisesse kaasatud liikmete skaala; Tunnetuslikud väited vaimsest pingest möödunud aasta jooksul
Uurimisküsimus 4. Milline on kaplani roll ning võimekus kriisi ajal Kaitseliidus kaplaniteenust pakkuda?	Fookusgrupi intervjuud	Kaplani rollid rahuajal
		Kaplani rollid sõjaajal, kriisiajal
		Kaplaniteenuse olemus
		Kaplanite väljaõpe
		COVID-19 tingitud kriisi kogemused

2.2. Ankeetküsitluse tulemused

2.2.1. Vastanute taustaandmed

Küsitlusele vastas 413 kaitseliitlast, kellest 61% oli mehi ja 38% olid naised. Vastajate sooline jaotus on sarnane Kaitseliidu liikmeskonna soolise jaotusega, kuna Kaitseliidus on mehi naistest rohkem. Kõige enam vastajaid oli vanuses 34 kuni 54 aastat (253 vastajat ehk 61%) ja kaitseliitlase staažiga kuni viis aastat (126 vastajat ehk 31%). Täpne vastajate

sooline, vanuseline ja liikmestaažiline jaotus on toodud tabelis nr 4 uuringu osalejate andmetes.

Tabel 4. Uuringus osalenute andmed (autori koostatud)

Osalejate andmed	Arvuline väärtus (n=413)	Protsendiline väärtus
Sugu	Naine:156	Naine: 38%
	Mees:255	Mees: 61%
	Ei soovi avaldada: 2	Ei soovi avaldada: 1%
Sünniaeg	1945 ja varem: 1	1945 ja varem: 1%
	1946-1966: 53	1946-1966:13%
	1967 – 1987: 255	1967 – 1987: 61%
	1987 ja hiljem: 104	1987 ja hiljem: 25%
Staaž Kaitseliidus	0-5: 126	0-5: 31%
	6-10: 120	6-10: 29%
	11-15: 75	11-15: 18%
	15 ja rohkem aastat: 92	15 ja rohkem aastat: 22%

2.2.2. Kaitseliitlaste vaimne tervis COVID-19 kriisi ajal

Tabelis 5 on toodud väited, mis kaardistasid kaitseliitlaste tunnetust viimaste aasta jooksul väsimusest, ärevusest ning teadmatuses tekkinud pingete kogemise kohta. Väidetele „Olen kogenud viimase aasta jooksul: väsimusest, teadmatuses ja ärevusest tekkinud vaimset pinget“ vastas 413st vastajast üle poole (263 vastajat ehk 63%), et nad on väitega nõus või pigem nõus. Olukorda on mõjutanud viimase aasta jooksul pandeemiast tingitud kriisiolukord, kus kriis tabas ühiskonda ootamatult ning kogu tavapäraste eluviiside ümberkorraldamine mõjutas muuhulgas ka vastanud kaitseliitlasi kui indiviide. Vastustest nähtub, et pigem tekitas vaimset pinget väsimus, kus väitega nõustus või pigem nõustus 263 vastanut (63%), samas kui ärevusest tekkinud vaimset pinget tundis 172 vastanut (pigem nõustun või nõustun), mis moodustas 42 % vastanute hulgast. Keskmise vastanute hulga moodustas teadmatuses tekkinud pinge väide 190 vastanuga (nõustus või pigem nõustus), mis on 46% vastanutest, mida võib mõjutada avalikkusse kommunikeerimine ning viiruslevikuga seonduva ajakohase informatsiooni edastamine elanikkonnale.

Tabel 5. Väited, mis kaardistasid kaitseliitlaste tunnetust viimaste aasta jooksul väsimusest, ärevusest ning teadmatuses tekkinud pingete kogemise kohta (autori koostatud)

Väide Olen kogenud viimase aasta jooksul:	Nõustun	Pigem nõustun	Neutraalne	Pigem ei nõustu	Ei nõustu
väsimusest tekkinud vaimset pinget	100 (24%)	163 (39%)	49 (12%)	48 (12%)	53 (13%)
ärevusest tekkinud vaimset pinget	60 (15%)	112 (27%)	84 (20%)	72 (17%)	85 (21%)
teadmatuses tekkinud vaimset pinget	54 (13%)	136 (33%)	84 (20%)	60 (15%)	79 (19%)

2.2.3. Kaitseliitlaste vaimne ja füüsiline valmisolek teenida Kaitseliidus kriisi ajal

Tabelist 6 nähtub, et hädaolukorras nõustub vastanutest 391 (94%), et vaimselt peab olema terve ning füüsiliselt terveks olemist pidas vajalikuks 364 (88%). Sõjaolukorras vaimselt terveks olemisega nõustus 391 vastanut (94%) ning füüsiliselt terveks olemist pidas vajalikuks 372 vastanut (90%). Neutraalselt vastanute osakaal kõikide nelja väite puhul jäi vahemikku 4%-7%. Tulemustest võib järeldada, et vaimselt ja füüsiliselt terveks olemist peetakse nii sõjaolukorras kui hädaolukorras väga oluliseks ning väidete vastuste protsendid on omavahel osaliselt kas võrdsed või väikese vahega, mis omakorda kinnitab, et nii vaimne kui füüsiline tervis nii sõjaolukorras kui hädaolukorras on sarnaselt olulised. Väited, mis puudutasid vaimset ja füüsilist tervist sõjaolukorras, olid füüsilise tervise osas kõrgema osakaaluga kui füüsiline tervis hädaolukorras.

Tabel 6. Valmisolek teenida Kaitseliidus (autori koostatud)

Väide	Nõustun	Pigem nõustun	Neutraalne	Pigem ei nõustu	Ei nõustu
Pea olema vaimselt terve, et teenida Kaitseliidus hädaolukorras	287 (69%)	104 (25%)	15 (4%)	5(1%)	2 (1%)
Pea olema vaimselt terve, et teenida Kaitseliidus sõjaolukorras	312 (75%)	79(19%)	15 (4%)	5(1%)	2 (1%)
Pea olema füüsiliselt terve, et teenida Kaitseliidus hädaolukorras	231 (56%)	133 (32%)	27 (6%)	19 (5%)	3 (1%)
Pea olema füüsiliselt terve, et teenida Kaitseliidus sõjaolukorras	254 (62%)	118 (28%)	21 (5%)	16 (4%)	4 (1%)
Vaimse tervise toetamine on Kaitseliidus vajalik	200 (48%)	144 (35%)	54 (13%)	13 (3%)	2 (1%)
Kaplani kättesaadavus on vajalik igal ajal	98 (24%)	91 (22%)	150 (36%)	26(6%)	48 (12%)

Väitele 5 „Vaimse tervise toetamine on Kaitseliidus vajalik“ vastas 413st vastanust 83% „Nõustun“ või „Pigem nõustun“, mis näitab, et vaimse tervise toetamine Kaitseliidus on vastanute jaoks oluline. Vaid 4% vastanuist leiab, et vaimne tervis ei mängi olulist rolli kaitseliidus teenimise puhul häda- või sõjaolukorras.

Tunnetusliku vajaduse kohta kaplaniteenus kättesaadavusest jagunesid protsentuaalsed arvamused tabeli 6 väite kohta „Tunnen, et kaplani kättesaadavus on vajalik igal ajal“ järgmiselt: 18% vastanust leidis, et kaplaniteenus kättesaadavus ei ole nende jaoks pigem vajalik ning kaplani kättesaadavust pidas vajalikuks või pigem vajalikuks 46% vastanutest, 36% vastanutest jäi neutraalseks.

2.2.4. Kaitseliitlaste vaimse tervise abi ja kaplaniteenus vajadus

Väite juures „Kaplaniteenus on oluline minu või minu pere jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas“ vastas 413st vastanust neutraalselt kolmandik (32-33%). Kriisiolukorras vaimse tervise toetamist pidas vajalikuks 88% vastanutest, nõustudes väitega „Nõustun“ või „Pigem nõustun“, vaimse tervise toetamist kriisiolukorras kaplani poolt pidas vajalikuks 413st vastanust 220 (53%). Küsitlusest tuleb välja, et kaplaniteenus roll on kaitseliitlase ja tema pere jaoks oluline. Kaitseliidu teenistusülesannet täites peab enda või enda pere jaoks oluliseks või pigem oluliseks kaplaniteenust 27% vastanuist, ebaoluliseks või pigem mitte oluliseks peab seda teenust enda jaoks 39% vastanuist ning enda pere jaoks 40% vastajatest.

Väide 1 „Kaplaniteenus on oluline minu jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas“ tulemused on koondatud tabelisse 7 ning tulemustest nähtub, et vastanutest 137 (33%) suhtus kaplaniteenus olulisusse väga neutraalselt, mis oli enim vastatud, samas 164 vastanut (39%) leidis, et kaplaniteenus ei ole nende jaoks Kaitseliidu ülesannete täitmisel oluline. Sarnase osakaaluga vastati ka väite „Kaplaniteenus on oluline minu pere jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas“ juures, kus neutraalset arvamust väljendati kõige rohkem, 133 vastanut (32%) ning 166 vastanut (41%) arvas, et nende pere jaoks ei ole kaplaniteenus nende teenistusülesannete täitmise ajal vajalik.

Teatav neutraalsus sarnaselt kahele eelmisele väitele on ka väite „Tunnen vajadust Kaitseliidu poolt vaimse tervise abi kättesaadavuse järele“, kus neutraalselt vastanute hulk jääb 137 (33%) juurde ning väitega mitte nõustujate hulk 158 (39%) juurde.

Vajadust vaimse tervise toetamise toetamiseks kriisiolukorras (hädaolukorras, sõjaolukorras) peab vajalikuks 360 vastanut (87%) ulatuses. Kriisiolukorras (hädaolukorras, sõjaolukorras) vaimse tervise toetamist kaplani poolt pidas vajalikuks 220 vastanut (53%). Vastustest nähtub, et vaimse tervise toetamist peetakse küll oluliseks kriisiolukorras (87%), kuid vastanud ei ole kindlad, et see peaks kaplani poolt toetatud olema 19% ulatuses ja 54% vastanutest leiab, et vaimse tervise toetamine võiks olla kaplani poolt toetatud.

Teadlikus, millega kaplan vastanute malevas tegeleb, iseloomustab ülekaalukalt teadmatus, kus 266 vastanut (65%) ei ole teadlikud, millega nende malevas kaplan tegeleb, neutraalseks jääb arvamuse juures 67 vastanut (16%) ning 80 vastanut (19%) on teadlikud maleva kaplani tegevusest. Teadmatus võib siinkohal mõjutada ka neutraalseid väiteid kaplaniteenuse vajaduse kohta teenistusülesannete täitmisel kaitseliitlase ja tema pere jaoks.

Tabel 7. Vaimse tervise ning kaplaniteenuse vajadus (autori koostatud)

Väide	Nõustun	Pigem nõustun	Neutraalne	Pigem ei nõustu	Ei nõustu
Kaplaniteenus on oluline minu jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas	39 (10%)	73 (18%)	137 (33%)	55 (13%)	109 (26%)
Kaplaniteenus on oluline minu pere jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas	34 (8%)	80 (19%)	133 (32%)	63 (15%)	103 (26%)
Tunnen vajadust Kaitseliidu poolt vaimse tervise abi kättesaadavuse järele	34 (8%)	84 (20%)	137 (33%)	66 (17%)	92 (22%)
Kriisiolukorras (sõjaseisukorras, eriolukorra ajal) on vaimse tervise toetamine vajalik	213 (52%)	147 (35%)	32 (8%)	9 (2%)	12 (3%)
Kriisiolukorras (sõjaseisukorras, eriolukorra ajal) on vaimse tervise toetamine vajalik kaplani poolt	99 (24%)	121(29%)	118 (28%)	27 (7%)	48 (12%)
Olen teadlik, millega minu maleva kaplan tegeleb	34 (8%)	46 (11%)	67 (16%)	93(23%)	173 (42%)

2.2.5. Isiklike muredega pöördumine

Uurides, kelle poole oma isiklike probleemidega pöörduti, selgus, et kõige enam vastanuid, 154 (37%) (vt tabel 8), pöörduks teise kaitseliitlase/malevaliikme/naiskodukaitsja poole, järgmine vastanute hulk ehk 127 vastanut (31%) arvas, et pöörduks oma allüksuses juhatuselt kellegi poole. Vastustest nähtub, et kõigepealt on vastanutel oluline pöörduda

endale kõige lähemalseisvate isikute poole, vastavalt siis esmalt võitluskaaslane ning siis üksuse juhtivkoosseis. 413 vastanust 45 vastanut (11%) pöörduksid oma isiklike muredega kaplani poole. Väikest osakaalu võib selgitada kaitseliitlaste madal teadlikus kaplani rollist. Siiski kaplani poole pöörduks enam isikuid kui Kaitseliidu vastavate tippjuhtide poole.

Tabel 8. Kaitseliitlaste isiklike pöördumiste osakaalud (autori koostatud)

Oma isiklike probleemidega pöörduksin Kaitseliidus ennekoike:	Vastanute arv	Vastanute arv protsentuaalselt
Kaitseliidu ülema poole	6	1%
Naiskodukaitse esinase poole	1	0%
Malevapealiku poole	20	5%
Naiskodukaitse ringkonna instruktoriga poole	28	7%
Malevakonnapealiku/kompaniipealiku poole	24	6%
Ringkonna esinase poole	8	2%
Oma allüksuses (jagu, rühm, jaoskond) juhatajast kellegi poole	127	31%
Teise kaitseliitlase/malevaliikme/naiskodukaitse poole	154	37%
Kaplani poole	45	11%

2.2.6. Eriolukorra aegne kaitseliitlaste kaasatus

2020. aasta eriolukorra ajal olid kaitseliitlased kaasatud ametiabi raames teiste ametkondade ülesannete toetamisega. Küsimustiku üks osa sisaldas täiendavat küsimust abi raames teenistuses olutele. 413st ankeetküsimustiku täitjast vastas 124 liiget (30% vastanutest), et nad olid COVID-19 kriisist tingitud eriolukorra ajal 12.03.2020 – 17.05.2020 ametiabi raames teenistuses. Lisaküsimuse saanud 124 kaitseliitlase vastused on nähtavad tabelist 9. Selgelt ning ülekaalult joonistub välja, et kriis ei ole mõjutanud vastanuid ning 108 vastanut (87%) arvas, et kriis valmisolekut riigi kaitseks välja astuda negatiivselt mõjutanud ei ole ning vaid 4 vastanut (4%) vastas, et kriis on mõjutanud negatiivselt valmisolekut riigi kaitseks välja astuda. Väga kindlalt kalduvad vastanute väited ka „eesliinil“ töötamise osas hirmu ning ärevuse mittetundmisele, kus hirmu kohta on 78-l korral (63%) ning ärevuse tundmise kohta 60-l (48%) arvatud, et seda tunnet nad ei kogenu üldse.

Tabel 9. COVID-19-st tingitud eriolukorra ajal teenistuses olnute hinnangud (autori koostatud)

Väide	5-kogu aeg	4	3-mõnikord	2	1-üldse mitte
Tundsid „eesliinil“ töötades mõningat hirmu	0 (0%)	6 (5%)	14 (11%)	26 (21%)	78 (63%)
Tundsid „eesliinil“ töötades mõningat ärevust	1 (1%)	15 (12%)	16 (13%)	32 (26%)	60 (48%)
Tundsid, et tulenevalt eriolukorrast ja oma teenistusülesannetest oleksid vajanud vaimse tervise abi	1 (1%)	5 (4%)	9 (7%)	22 (18%)	87 (70%)
Kriis mõjutas minu isiklikku valmisolekut negatiivselt riigi kaitseks välja astuda	2 (2%)	2 (2%)	4 (3%)	8 (6%)	108 (87%)

Tulemusi võib autori arvates mõjutada kaitseliitlaste mitmekülgne väljaõpe ning harjumus keerulistes olukordades hakkama saada, mis vähendab ka stressi tekkimist ning et kaitseliitlased olid ilmselt hästi ette valmistatud.

Tulenevalt eriolukorrast ja teenistusülesannetest vaimse tervise abi järele vajaduse tundmise kohta vastas 87 (70%), et nad ei tundnud selle järgi üldse vajadust ning vaimse tervise abi oleksid vajanud 5% vastanutest.

2.2.7. Kaplani mõiste ja rolli tunnetamine ning ootused kaplanile

Ankeetküsimustikus oli võimalus vastata ka kolmele avatud küsimusele (tabel 10). Võimalust ankeetküsimustiku avatud küsimustele vastata kasutas 63% kogu vastanute hulgast. Autor peab sellist vastanute hulka positiivseks, sest see näitab huvi vastanute hulgas antud temaatika vastu.

Tabel 10. Kaitseliitlaste ootused ja vajadused kaplanile. Sõna „kaplani“ seosed (autori koostatud)

Küsimuse	Küsimuse kategooria	Vastanute hulk
Nr 1	Millised on Sinu ootused kaplanile?	59% (245)
Nr 2	Milline on Sinu hinnangul vajadus Kaitseliidus kaplani järgi?	63% (260)
Nr 3	Mis seostub Sul esimesena sõnaga "kaplan" ?	68% (281)

Avatud küsimusega nr 1 „Millised on Sinu ootused kaplanile?“ soovis autor teada, millised on kaitseliitlaste ootused kaplanile. Küsimus oli vabatahtlik ning küsimusele vastas 413st vastanust 245 liiget (59% kogu vastanute hulgast). Autor analüüsis andmeid Nvivo programmis ning kodeeris kategooria „Kaitseliitlaste ootused kaplanile“ 13 koodiks (tabel 11) ning kasutas analüüsis 3 suurima koodisagedusega vastust.

Tabel 11. Kaitseliitlaste ootused kaplanile (autori koostatud)

Kood	Koodi sagedus
Ei ole ootusi	74
Ei suruks usku peale	4
Hingehoid	46
Kaplani kontakt pöördumiseks	16
Kaplani töö tutvustamine	32
Moraaliküsimustes konsulteerimine	1
Motiveerimine	4
Psühholoogiline nõustamine, vaimse tervise toetamine	58
Sõjaaja ja kriisiolukorras toetamine, sh perede toetamine	20
Tajub organisatsiooni eripärasid	4
Tseremoniaalsed toimingud	9
Usuline teenindamine	13
Õppustel osalemine	7

74-l korral vastasid liikmed, et neil ei ole ootusi. Ootuste puudumine võib olla seotud liikmete arvamuselga peatüki 2.2.4 juures, kus 55% vastanutest vastas, et neil puuduvad kaplani tegevuse kohta teadmised.

Kõige sagedamini esinenud koodisagedused puudutasid kaplani ootusi:

- **hingehoiule** (46 koodisagedust) ja **psühholoogilise nõustamise ja/või vaimse tervise toetamisele** (58 koodisagedust). Nimetatud koodid mõnes osas oma vastuste osas kattuvad. Märksõnadena toodi välja ootust konfidentsiaalsusele, empaatilisele, usaldusväärsele, kompetentsusele, hoolivusele, ära kuulamisele, erapooletusele, abivalmidusele, mõistvusele, sõbralikkusele, osavõtlikkusele, objektiivsusele. Välja toodud vastused kattuvad paljuski kaplanite vastustega (tabel 14 15), kus kaplanid ise töid oma peamiste rollidena välja just hingehoiu ja psühholoogilise nõustamise aspektid. Antud vastustest võib järeldada, et kaplanid näevad oma rolle sarnaselt kaitseliitlaste ootustele. Kaitseliitlaste ootused on seotud

vaimse tervise toetusega, kus enim tuntakse vajadust inimliku ja toetava suhtumise järele, näiteks:

„Kaplan peab olema empaatiline, psühholoogilise nõustamise kogemusega. Arvan, et hea kaplan oskab märgata ja vajadusel aidata “

„Hea kaplan on hea psühholoog, mitte niivõrd tugev teoloog ja õpetaja “

- **kaplani töö tutvustamise vajadus** (32 koodisagedust). Avatud vastustest nähtub arusaam, et kaplani tegevus on seotud ainult usulise tegevusega. Teooriast nähtub, et kaplani tegevus ei ole üksnes usulise tegevusega seotud. Kaplanite tööd iseloomustab oikumeenilisus ning abivajaja, kes kaplani poole pöördub, ei pea olema usklik. Ka avatud vastuste koodidest ilmneb, et kaplani töö vajab liikmetele rohkem tutvustamist. Siit võibki järeldada liikmetele selgitamise vajadust, et kaplanite poole ei pöördu mitte ainult usklikud inimesed, vaid ka teised, kes vajavad hingelist või psühholoogilist toetust. Kaplani töö tutvustamiseks toodi välja ettepanekutena, et kaplanitest võiks olla saadaval edulood, artiklid Kaitse Kodu! ajakirjas, kaplanite kontaktid peaksid olema kergesti leitavad ja nad võiksid kirjutada arvamused sotsiaalmeedias.

Näiteks sai üks vastaja kaplanite olemasolust teadlikuks küsimustiku kaudu:

„Temaga peaks olema võimalus ühendust võtta, kui tuleb ette suuremaid muresid, ülepinget, vaimset väsimust, motivatsioonipuudust, avastad end identiteedikriisis jms. Tegelikult ma polnudki teadlik, et ka KL-s on olemas kaplanid (väga positiivne üllatus, seni olin arvanud, et on vaid Kaitseväes) “

Teise avatud küsimusega „Milline on Sinu arust vajadus Kaitseväes kaplani järgi?“ vastas küsimusele 260 liiget. Avatud vastuste põhjal koostas autor kategooria alla 7 koodi (tabel 12).

Tabel 12. Kaitseväelaste vajadus Kaitseväes kaplani järgi (autorit koostatud)

Kood	Koodi sagedus
Ei ole vajadust	32
Igas malevas, igas üksuses, õppustel	16
Kriisisituatsioonis, sõjalukorras	52
Psühholoogina, hingehoidjana	48
Tseremoniaalseteks toiminguteks	14
Vajadus on, sisu on täpsustamata	42
ei tea, ei oska öelda	54

Küsimusele 160st vastanust 53 (21%) vastasid vajaduse kohta: ei oska öelda, -, ei ole mõelnud asjale süvitsi, ei oska vastata, puudub kogemus, ei tea, ?, ei oska kommenteerida, adekvaatne, ei oska hinnata.

32 koodisagedusest ilmnes, et kaplanite järele puudub Kaitseliidus vajadus, mis koodisageduste järjestuses platseerub viimastele hulka.

Järgnevad kolm esinenud koodid, mis puudutasid kaplani vajadust olid:

- **vajadus kaplani järele kriisisituatsioonides ning sõja ajal** (52 koodisagedusega). Kaplanite vajadust kriisisituatsioonides ja sõja ajal toodi välja eelkõige seetõttu, et need on olukorrad, kus inimestes tekib sisemiselt palju konflikte, mis võivad olla pikemaajaliselt vältavad ning siis on vajadus inimese järele, kes kuulaks ja aitaks sisemist tugevust leida ka neil, kes usku omaks ei pea. Kriisi ning sõjaolukorras hakkamasaamiseks peeti oluliseks kaplaneid, et säiliks hea kindlustunne igas olukorras kellegi poole pöörduda, ka neile, kes võib-olla ise ei tunnetata, et abi vajavad ning neile, kes lähevad kriisi lahendama ning saaksid minna teele hea sõna ja kindlustundega, et ka nende pered ja lähedased on toetatud. Näidetena toodi välja Covid-19 kehtestatud eriolukorra ajal ning sellele järgnenud perioodil tekkinud vajadust kaplani järele ning ettepanekuna toodi välja näiteks evakuaatsioonirühmade juurde kaplaneid kaasata, sest nemad puutuvad kokku kriisiolukorda sattunud inimeste toetamisega.
- **psühholoogilise toe ning hinge hoidmise vajadus** (koodisagedus 48). Selle koodi vastustest nähtub vajadus tagada juurdepääs psüühilise toimimisega seotud häirete või nende kujunemise riski märkamiseks ja esmaseks olukorra hindamiseks ja nõustamiseks, vaimsete üleelamistega toimetuleku toetamiseks, sh operatsioonide läbiviimisel võimalikult siin ja praegu vormis. Kaplani oluliseks rolliks peetakse olla hea psühholoogiline toetaja. Kommentaaridena toodi välja, et lisaks kaplanile võiks olla Kaitseliidu poolt tagatud ka mõni teine alternatiivne psühholoogilise toetamise võimalus ning oluliseks peeti riigi poolt koht ja inimese tagamist vaimse tervise toetamiseks. Nii mõnedki vastajad leidsid, et vajadus on küll olemas, aga seda konkretiseerimata toodi välja, et mõnikord piisaks ka lihtsalt teadmisest, et on olemas keegi, kelle poole saab vajadusel pöörduda. Antud koodide vastused ühtivad selles osas tabelis 11 välja toodud vajadusega kaplanite olemasolu rohkem tutvustada, mõnikord piisabki liikmetele teadmisest, et tal on olemas malevas

kaplan, kelle poole ta vajadusel pöörduda saab. Oma tunnetust olemasolu vajadusest on jadatud näiteks:

„Võiks olla olemas lähtuvalt vanasõnast: "Kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem". Teinekord piisab teadmisesest, et häda korral saab pöörduda, mitte, et seda kogu aeg kasutaks“.

„Kaplan on levinud inimhinge insener militaar- ja paramilitaarstruktuurides. Tavaline palgaline psühholoog ei tundu paljudele usaldusväärne, et talle usaldada oma konfidentsiaalseid muresid. Kaplani tegevus aga on juhitud ka kõrgetest religioossetest ja eetilistest normidest. “

Lisaks täiendati vastuseid, et kaplani tuge vajatakse igapäevaste ülesannete ja Kaitseliidu toimimise suhtes ning vajatakse tuge ja suunamist, kuidas saada hakkama pingeolukorraga ning mõista, kuidas kellegi kolmanda teod mõjutavad iga indiviidi elu. Ka siin joonistub vastustest välja, et kaplani poole pöördumist peetakse vaid usklikele vajalikuks ning on teadmatus kaplani rolli kohta.

Oma positiivset kogemust kaplanitega kokkupuutest jagasid 2 kaitseliitlast:

„Ajateenistuses aitas kaplan (nüüdseks ka Kaitseliidu kaplan) minul alguses hakkama saada. Ilma temata oleksin tõenäoliselt psühhiaatri juurde sattunud ja koju saadetud. Aga tänu kaplani toele esimestel nädalatel pidasin väga edukalt lõpuni vastu “

„X aastal (autori parandus aastaarvu eemaldamisega anonüümsuse tagamiseks) ühel päeval läksin Afganistanis oma rühmaga lahingusse. Kaplan saatis meid värava peal teele Jumala õnnistusega ja ristimärgiga. See on miskit, mida on raske sõnadega kirjeldada - hoovamatu!“.

Need arvamused näitavad, et kaplani kohaloleku teenimine annab rohkem, kui seda ootustena kirjeldada saab.

- **Igas malevas, igas üksuses, õppustel** (koodisagedus 16). Vastustest ilmnes, et liikmed tunnevad vajadust rohkem kaplani osalemiseks õppustel, sest õppuste raames õpib ta oma üksuse liikmeid paremini tundma ning tunnetab paremini oma üksuse võitlejate eluolu ja tegemisi. Õppustel tutvuks kaplan rohkem oma üksuse

liikmetega ning teaks, millise taustaga on tema üksuse liikmed. Õppusel osalemine kasvataks liikmete seas usaldust kaplani vastu. Probleemina aga toob autor juurde, et kaplaneid on ametikohtadele määratud sisuliselt iga maleva kohta üks, kus täiendavalt on malevas kaplanit toetamas ka teised vaimulikest liikmed, osaliselt on määratud neid ka malevkondade kaplaniteks, kuid kindlasti ei saa siin täita vastanute lootust, et igas suuremas malevkonnas võiks ka lisaks malevale kaplan olla.

„Vajadus kaplani järgi (ka kaplani institutsioon kui selline) on olemas, et ette valmistada ja parendada kaplani teenistust ja selle integreerimist kogu riigikaitse süsteemi. Ohu eskaleerumisel suureneb vajadus kaplani teenuste järele märgatavalt ja siis peab rahuajal ülesse ehitatud süsteem toimima. Kas või vähesel määral, aga siiski. Vajadusel saab korrigeerida. Ilma rahuajal loodud ja harjutatud süsteemita ei hakka see teenus tööle. Aega selle ülesehitamiseks siis enam ei ole.“

Küsimusele „Mis seostub Sul esimesena sõnaga "kaplan"?" küsimus oli avatud küsimustest kõige populaarsem, kus vastajaid oli 281 (68%) kogu vastanute hulgast ning vastustest tekkinud 8 koodi on koondatud käesoleva töö lissasse 1. Tabelisse on koondatud Carey *et al* (2016, pp. 1218-1245) ja Nõmmik (2005, lk 191) käsitluste järgi kaplanitele iseloomulikud rollid läbi nende teenimise väljaspool kogudusi, toe ja nõustamise rollide läbi, kaplanite seotusest kirikuga, usuliste rituaalide läbiviijatena ning hingehoiu pakkumisega. Avatud küsimustes soovis autor teada vastajate esmast arvamust, mis kaplaniga seostub. Vastustest ilmnes, et kuigi kaplaneid võib nimetada erinevalt, siis nende tunnetuslike esmaste sõnade taga ühtivad rollid siiski läbi teooria välja toodud rollidega.

Tulemustest on näha, et kaplanit võib küll nimetada huvitavalt ja erinevat moodi, kuid peamiselt seostatakse kaplanit ikka religioonsete tegevustega (vastanutest 90 koodisagedusega).

2.3. Fookusgrupi intervjuude tulemused

Fookusgrupi intervjuude eesmärk oli saada vastuseid uurimisküsimusele 4 „Milline on kaplani roll ning võimekus kriisi ajal Kaitseliidus kaplaniteenust pakkuda?“ Analüüsi käigus võrreldi intervjuueeritavate seisukohti ning arvamusi indiviidi tasandil ning analüüsiti teema põhiselt. Kokku moodustus intervjuude põhjal 5 kategooriat.

2.3.1. Kaplani roll rahuajal ja sõjaajal

Kategooria „Kaplani rollid rahuajal“ all uuriti milliseid rolle peavad kaplanid ise kõige peamiseks oma teenistuses Kaitseliidus. Üldjuhul arvasid ühtselt, kaplanite tegevusele on näha sarnaseid jooni olenemata piirkonnast. Küll aga mõjutab kaplanite rolle malevasisene tööjaotus. Intervjuudest ilmnes, et enamus malevapealikuid peavad kaplaneid enda üheks lähemalseisvatest isikutest, kelle käest usaldatakse küsida, kaasatakse otsuste tegemisel ning keda kaasatakse õppustele ning juhatuse töösse. Kuid on ka malevaid, kus kaplanite roll piirdub peamiselt tseremoniaalsete ürituste läbiviimisega.

Kategooria „Kaplani rollid rahuajal“ kodeerimisel tekkis kokku 8 koodi (tabel 13), millest intervjuude analüüsimisel kasutab autor 3-e enima koodisagedusega vastust.

Tabel 13. Kaplani rollid rahuajal (autori koostatud)

I kategooria – kaplani roll rahuajal	Koodi sagedus
Avalike suhete temaatika, CIMIC, teavitus	9
kogukonna suhete hoidmine	4
Eetika ja moraaliküsimused	3
Hingehoiu ja vestluste läbiviimine, psühholoogiline nõustamine	14
Infooperatsioonid, psühholoogiline mõjutamine, strateegiline	4
Matuste korraldamine, lahkunute mälestamine	5
Staabitöö ja ülemate toetamine	4
Tseremoniaalsed üritused; Vandetöötuse andmisel ja liikmete õnnistamine	12
Õppustel osalemine nii kaplanina kui muudes rollides	4

Kategooria „kaplani roll rahuajal“ kodeeritud tegevused toodi välja intervjuudes osalenute poolt, mida peeti rahuajal peamiseks tegevusteks igapäevaselt Kaitseliidu kaplanina. Kõige olulisemaks peeti koodisagedusega 14 **hingehoidlike vestluste läbiviimisi** ja eelkõige selliseid vestlusi, mis ei ole etteplaneeritud, vaid mis juhtuvad juhuslikult näiteks baasivalves olles või õhtutundidel lõkke ääres istudes, vahetu ja planeerimata vestlusi peetakse kaplanite hinnangul tõhusaimaks. Planeerimata vestluste näidet ilmestab I6:

„Hingehoidlik, pastoraalne hingehoid ja mitte ainult pastoraalne hingehoid, vaid ka kõige lihtsam psühholoogiline nõustamine, see, milles kaplaneid on nii-öelda oma multifunktsionaalsuses kõige tugevamad on see, mida on vaja /.../ kui sa kannad vormi peal

oma ristimärke või tikandit, eks siis tahes-tahtmata istudes lõkke ümber, sööd näpuga jogurtit ja jutud lähevad ikka teemadega süvitsi ja enne on tavaliselt ikka needsamad teemad, et auto hinnad, valesti võetud laenud, naiste ilu ja lõpuks jõuavad ikka sinna jumaliku tõe ja eetika ja väärtuste juurde tagasi, nii et, neid vestlusi on vaja.“(I6, 2021)

I1 ja I4 tõid välja, et nende malevas on katsetatud kindlat kaplani vastuvõtu aega, mis malevas toimima ei hakanud, sest eeldas kaitseliitlase minemist malevasse, kus kaplani juurde jõudmiseks oleks pidanud ka korrapidaja juures oma liikumise registreerima. Siin võib näha sellise süsteemi mittetoimimise põhjusena häbimärgistamise kartust, sest liikmed ei taha, et neid sildistataks kaplani poole pöördumisega. Kõik intervjuudel osalenud kaplanid kinnitasid, et nende kontaktandmed on malevas kõigile kättesaadavad kas stendil või kodulehel, kuid pöördumiste kasvu see ei ole suurendanud ning peamised hingehoidlike vestluste pidamise kohad on siiski üritustel ning õppustel. Hingehoiu ja vestluste läbiviimise juures toodi välja seda, et väga paljuski ei taheta võitluskaaslaste ees küsida usuteemalisi küsimusi. Selliste vestluste pidamiseks eelistatakse personaalsemate võimaluste leidmist, näiteks kui kahekesi ollakse baasivalves ning vestlused lähevad tihti usuliste teemadele. Seda ilmestab näide:

„/.../kuskil posti peal olles mehed ikkagi tahavad küsida, küsivad ikkagi selliseid küsimusi, mida tavaliselt naljalt me ei kuule just meeste suust. Surm, igavene elu. Mis saab pärast? Miks on ühiskonnas on asjad niiviisi?“(I9, 2021)

Samas eelistatakse vestlusi kaplaniga, sest säilib pihisaladus ning erinevalt psühholoogi või mõne teise vaimset tervist toetava spetsialisti juures käies jääb alles märged. Olulisele kohale seati seda, et metsas ja õppustel peaks kaplan koos liikmetega käima, et tekiks kaplaniga usalduslik suhe ning tunnetus, et kaplan on üks omade seast ning temaga võib avameelselt rääkida. Psühholoogiline nõustamine on üks osa sellest, milles kaplanid oma multifunktsionaalsuses kõige tugevamad on.

Koodi avalike suhete haldamine, CIMIC ning teavitust juures ilmnes, et viis (5) intervjuul osalenud kaplanit on kaasatud malevasse tavaliikmena ka muude ülesannetega ning peamiselt puudutavad need ülesanded CIMIC-ut, avalike suhteid ning teavitust. CIMICuna malevaga seotuses leidsid intervjuueritavad, et lisaks kaplanite väljaõppele ning kogemusele korraldada suhteid tsiviilelanikega ning kogemusele sõjaväelise organisatsiooni sees, on nad oma iseloomuomaduste poolest avalike suhete reguleerimisel

heaks partneriks ning omavad häid läbirääkimisoskusi. Kaplanite kaasamise tugevuseks on nende hariduslik ning erialane taust, mis toetab läbirääkimisi erinevate tasanditega. Läbi avalike suhete, CIMICu ning teavituse teemade kaasatakse kaplaneid ühtlasi paralleelselt ka infosõja ja infooperatsioonide teemade juures. Infooperatsioonid, psühholoogiline mõjutamine ja kaitse ning strateegiline kommunikatsioon on tänapäevase sõjapidamise ühed olulised märksõnad. Oma sõnaosavuse ning teadmiste osas sobivad kaplanid hästi infosõja raames kaasuma. I1 ja I2 tõid välja, et infooperatsioonidega tegelemine on väga oluline, sest see näitab küll pehmemaid sõjapidamisviise, kuid samas avarab silmaringi ning avar silmaring tuleb kasuks ülemate nõustamisel. Maailm on pidevas arenemises, samamoodi arenevad ka erinevad sõjapidamisvormid, millega on oluline ennast kursis hoida (käesolev töö lk 20).

I2 ning I7 täiendasid oma rolli ning tõid välja oma kaasatuse maleva avalike suhete haldamise ülesannetes ning protokollipealiku ülesannete täitmise. Tsiivisuhete hoidmist ilmestab tsitaat:

„Vajadusel niisuguste ka mingit laadi organisatoorseste küsimuste lahendamise, mis on vaja lahendada või et kuskil üks näide näiteks oli see, kus üks õpetaja ei lubanud, kirikuaia oli Vabadussõja monument ja ei lubanud kaitseliitlasi sinna. Et mis nad sõtkuvad seal muru ära ja mis nad sinna pärga panevad. Siis oli vaja kaplanit läbi rääkima ja pärgade asetamine on nüüd ka seal traditsioon koos kogudusega“ (I5, 2021).

Kõik intervjueritavad pidasid rahuajal üheks peamiseks rolliks kaplanina **tseremoniaalsete ürituste läbiviimist**. Nende ürituste all mõeldi isamaaliste tähtpäevade tähistamisi, kõne ning palvuse pidamist seal, vandetootuse andmistel liikmete õnnistamist, lippude õnnistamisi, sõjaväeliseid matuseid. Võimalusel viiakse läbi ka väliteenistusi õppuste raames. Kõikide intervjueritavate puhul eristus mingi piirkondlik eripära. Erinevus tuleneb näiteks sellest, et osades malevates on vähe mälestusmärke, mõnes malevas kaasatakse kaplanit jõuluüritusel jõulupalvusele, mõnes malevas kaasatakse uute liikmete õnnistamisele kaplanid, mõnes malevas on uute lippude õnnistamised – siin leidis pea iga kaplani puhul mingeid erisusi. Samas, mis kõikide kaplanite puhul oli ikkagi ühine, oli see, et neid kaasatakse kõiki mälestusürituste korraldamisel ning läbiviimisel. I6 ja I7 tõid välja, et ka ise tuleb olla leidlik ning näiteks õppuste ajal leida ise võimalusi lühikeste palvuste läbiviimiseks näiteks pühapäeva hommikul.

„Mul on kaplani välikomplekt, mis on selline väike rakmete külge käiv pisikene kahe krõpsuga tasku, ja seal on kokku käiv karikas, kokku kruvitav rist, kokku rullitud stoola ja väike küünlaalus. Et põhimõtteliselt olen ma võimeline tankiroomiku peal armulauateenistuse läbi viima kui see vajalik on ja väike taskusse mahtuv piibel on igal kaplanil olemas, sealt vajalik salm ette lugeda ja teha nii-öelda lihtsustatud korras armulauateenistus, see on see, mida palju vajatakse ja kui kaplanaatide ajalugu vaadata, siis ameeriklased on seda kasutanud alates Teisest maailmasõjast väga tugevalt“ (I6, 2021).

Ühtlasi tõid need 2 intervjuueeritavat välja, et kannavad alati taskus kaasas väikest küünalt, et hingepalvuse võimaluse tekkimisel saaks kohe küünla süüdata. Intervjuude käigus ilmnis ka, et väliteenistusel kasutatavad raamatud on küll olemas, kuid võiksid olla taskukohase formaadiga ning veekindlast materjalist tehtud.

Kaplaniteenuse ning rollide all räägiti ja arutati erinevate peamiste ülesannete üle. Täiendavalt toodi välja oma tegevust COVID-19 kehtestatud eriolukorra ajal. Enamus Kaitseliidus ametikohale kinnitatud kaplaneid on samaaegselt ka koguduse vaimulikud. Kui enamus kaplaneid tõdes, et kaitseliitlaste puhul nad otseselt ei ole viimase aasta jooksul tähendanud nende poole pöördumiste arvu suurenemist, siis kogenud on nad, et koguduse liikmete hulgas on tekkinud küll rohkem abivajajaid, eakamad inimesed planeerivad rohkem ning aegsasti oma matuseid, telefonikõned on läinud vaimulikega kordades pikemaks.

Kategoorias „Kaplani roll sõjaajal“ toodi sõjaaja või kriisi ülesanded. Kõik rahuaegsed rollid sõja ning kriisiajal kas jätkuvad või täienevad vastavalt olukorrale. Autor täiendas kategooriat 3 koodiga (tabel 14).

Tabel 14. Sõjaajal kaplanitele juurde tekkivad ülesanded (autori koostatud)

II kategooria – kaplani roll sõjaajal	Koodi sagedus
Haavatute ja langetute hooldus	2
Surmateadete edastamine	4
Moraali ülevaheldamine, liikmeskonna toetamine	3

Haavatute ja langenute hooldusega ning surmateadete edastamisega üldjuhul rahuajal kaplanid tegelema ei pea. Olulise ettepanekuna toodi välja, et rahuajal juba peaksid

kaplanid oma vastutuspiirkonnas kaardistama matmiskohti ning kaardistama vajadused, mida neil võib varustuse osas minna langenute hoolduseks vaja.

„Protseduure teades peaks kaplanid teadma täpselt öelda, et /.../ segamatmiskohad on siin ümbruses siin surnuaias, siin on võimalik meil tagada grupihaud, me peame tähistama seda selliselt /.../ märkima nii-öelda miinipassi täpsusega, kus on lahkunute hauad, kääpad.“ (I6, 2021).

Langenute hoolduse läbimängimine on jäänud tänasel päeval rahuaja kontekstis tahaplaanile, realselt ei ole olukordi läbi mängitud ning ei teata, kui palju langenute hooldusele ressursi võiks kuluda.

„Me näeme sõjaplaanides ette , et me kõik muudkui panustame /.../ Me ei ole minu meelest mänginud peaaegu et kordagi, vähemasti mina ei tea, et oleks kordagi mängitud korralikult läbi langenutega tegelemist, ühelgi Kevadtormil. /.../päriselt see ongi niimoodi, et kui meil tekivad langenud ja ongi vaja meil seal kõik see pärandi tomp kokku panna, vaadata, et mis tal siis on ja mis asjad, kuhu lähivad ja kuidas dokumenteerida ja kes temaga siis tegeleb ja kuhu viib ja nii edasi. Siis meil saavadki inimesed ruttu otsa. Noh et see, see on nõrk märk, külg muidugi meie jah, planeerimistes ja harjutustes, me tegeleme ikkagi võrdlemisi noh, mingite spetsiifiliste asjade harjutamisega, aga kogu süsteemi me ei tea, kuidas see toimiks.“ I1 (2021)

Õppuste planeerimistel arvestatakse üldjuhul peamiselt sõjaväelise väljaõppe vajaduste ning plaanidega. Intervjuudest selgus, et olulisel kohal oleks kaplanite rolle läbi mängida, teadvustamaks, kui palju realselt tõsisemas olukorras ja suuremate langenute hulgaga protseduurilised ülesanded aega võtavad ning kas on üldse olukorra tekkides hinnatud realsed matmispaigad, mille olemasoludest ei olda teadlikud ning vajaksid kaardistamist.

Moraali ülevahoidmine, liikmeskonna toetamine on küll nii rahuajal kui sõjaajal kaplani roll, kuid sõjaajal on sellel teistsugune tähendus. Moraali hoidmise ja liikmeskonna kontekstis tõid I6ja I7 välja, et sõjapidamise juures ei olegi niivõrd palju oluline teoloogilise palve ja õpetussõnade ütlemine lahingusse minejatele, vaid peaks olema toeks ja julgustajaks oma allüksusele, kus on oluline jällegi kaplani kohalolek ning motivatsiooni hoidmine üksuse sees.

2.3.2. Kaplaniteenuse olemus

Kategooria „Kaplaniteenuse olemus“ alla (tabel 15) koondas autor intervjuude põhjal kaplaniteenuse kui sellise peamised aspektid ning ülesanded, mis teenust võiksid iseloomustada. Kaplaniteenuse olemus on koondanud 8 erineva koodi alla.

Tabel 15. Kaplaniteenuse olemus (autori koostatud)

III kategooria – kaplaniteenuse olemus	Koodi sagedus
Hingehoidmine, pastoraalne hingehoidmine	4
Juhtide toetamine vaimset tervist puudutavates küsimustes ja religioossetes küsimustes	6
Tseremoniaalsete ürituste läbiviimine	6
Moraalne tugi, moraali ja eetika hoidmine	7
Sõjapidamise psühholoogiline pool	2
Kaplani olemasolu teadmise hoidmine, teenimine läbi kohaloleku	6
Sõjaajaks valmistumine, sh kalmistute ülevaatused	2
Usuline teenindamine	2

Hingehoiu teenuse juures toodi välja kaitseliitlaste erinevat tausta ning vajadust olla lihtsalt liikmetele lähedal ning kui tekib usaldus kaplani ja liikmete vahel, ollakse avatumad oma muredest rääkima. Hingehoid on religioonide ülene ning kaitseliitlase usulisel eelistusel ei tehta vahet.

„/.../ kui sul surm on silme ees, siis on sul kõige kõrgema ja vanemate nimed huulil, nii et siin ei mängi usutunnistus küll rolli, pigem need tavad ja kombad ja rõhk langenute hooldusele ja ainukene surve või suund on see, et talitus ja lahkunuga käitumine peab olema väärikas“ (I6, 2021).

Erinevate konfessioonide esindajate toetamisel ning nende kombestiku hoidmisel nii rahuajal kui sõja- ning kriisajal toodi välja, et maleva liikmete seas on väga palju ateiste, maausulisi, luterlasi, õigeusklike ja teiste usundite esindajaid ning neid, kes ei tunnista üldse usku või ei soovi seda avaldada. Kaitseliidu liikmete usulisest kuuluvusest (ankeetküsimustiku V bloki küsimus) saab välja tuua, et ankeetküsitlusele 413st vastanust vastas küsimusele „Kas pead omaks mõnda usku?“ jaatavalt 142 liiget (34% vastanutest) ning eitavalt 271 liiget (66% vastanutest).

Ülemate nõustamine religioossetel teemadel. Rahuaja kontekstis toodi välja vajadust toetada ja nõustada inimeste vaheliste suhete hoidmisel ning kaitseliitlaste moraali

hoidmise teemadel ning religioosse poole pealt, kuidas näiteks erineva kombestiku järgi ka rahuajal liikmete matmist organiseerida. Erinevate usundite kombestike tundmine on olulisel kohal nii rahuajal kui sõja- ja kriisiajal.

„Nii-öelda nõustamise puhul /.../ teiste kombestiku teadmise-tundmine noh, Eesti oludes ei ole see nii tähtis, aga noh, näiteks kui manöövrid peaksid toimuma Peipsi ääres, et siis oleks hea nõustada ülemat sellest, mis tähendab vanausuliste kombestik, mis on nende jaoks pühad paigad, /.../ tegelikult see nõustamise määr on, on päris suur.“ (I3, 2021)

Sõjapidamise psühholoogiline pool ja psühholoogiline kaitse on teema, mis tänapäeval tõusetub üha rohkem. Kõik ei seisne enam ainult relvajõus ja füüsilises jõus, vaid üha olulisemaks tõusetub vaimu jõud, mis on väga oluline võitlusvõimele. See on oluline asi, mida kaplanid saaksid anda edasi nii ülematele kui tavaliiikmetele. Üksustes on erinevalt ka kaplanite kaasatus näiteks sõdurioskuste kursusel. Üks intervjuueeritavatest tõi välja oma osaluse sõjaeetika aine andmisel, kus tema annab edasi sõjaõiguse tundi eetika poolelt, millised tegevused on taunitavad, kuidas kohelda sõjavange ja muud rahvusvahelise sõjaõiguse teemad, mis on olulised tsiviliseeritud sõja pidamisel, juhuks, kui selline olukord peaks kunagi tulema. Selline praktika tasub kaalumist ka teistes malevates (autoril puuduvad faktilised teadmised, kas see toimib kõikides malevates) sõjaeetika teemade käsitlemist kaplanite poolt, mis ühtlasi tooks kaplanit kaitseleitlastele lähemale. Kaplanite ühe väljundina on võimalus neid kasutada infooperatsioonide ja strateegilise kommunikatsiooni teemades, nõ pehmemate sõjapidamisviiside juures. I1 ja I2 tõid välja, et infooperatsioonidega tegelemine on väga oluline, sest see näitab küll pehmemaid sõjapidamisviise, kuid samas avardab silmaringi ning avar silmaring tuleb kasuks ülemate nõustamisel, eeskätt kriisiolukorras. Küll aga leidsid intervjuueeritavad, et need on teemad, milleks peaks juba rahuajal ette valmistama, et olla võimalikult hästi ettevalmistatud sõja ning kriisiajaks. Näiteks on üks intervjuueeritavatest kirjeldanud kaplani rolli:

„Minu meelest see kaplan võiks olla keegi, kes ka aitab teostada psühholoogilist kaitset oma jõududele“ (I1, 2021).

Ka viimase aasta jooksul on olnud kaplanid erinevates juhtkonda nõustavates rollides, osaliselt virtuaalselt, kuid ka sellel on väga suur mõju.

Tseremoniaalsete ürituste läbiviimine on praegusel ajal kaplanite üks peamiseid ülesandeid. Need on väga rutiinsed ja üldiselt väga kindlatel aegadel toimuvad üritused.

Oluliseks pidas I5 ka maleva aastapäeval ning jõulupühal palve lugemist. I6 tõi välja, et püüab ka õppuste ajal leida võimaluse viia läbi üks väliteenistus, et teenida kohaolekuga ning viia läbi traditsiooniline talitus neile, kes seda vajavad vabatahtliku osalemisega ning praktika on näidanud, et osaletakse hea meelega ning osalusprotsent jääb peaaegu 30-40% kanti.

Antud magistritöö ankeetküsimustikus tuli välja kaitseliitlaste vajadus, et kaplanid võiksid olla rohkem pildis ning nende tegevusest võiks rohkem teada ning et **kaplani olemasolu teadmise hoidmine, teenimine läbi kohaloleku** on liikmete jaoks oluline. Ühe näitena võib tuua I3 kes käib malevkondade üldkogu koosolekutel tutvustamas ennast, millega ta tegeleb ning millistel juhtudel võib tema poole pöörduda ning võimalusel käib ka õppustel kaasas, kus on kogunud mitmeid olukordi, kus õppuse õhtutundidel voodiserval nelja silma all vesteldes võitlejad jagavad oma lugusid ning oma kohalolekuga on kaplanid tunnetanud, kui vajalik see on. I8 tõi välja oma kogemuse 2007. aasta kriisist (Pronksiöö rahutus), kus ta veetis nädalaid oma töökabinetis ning isegi unetunnid möödusid laua all magades ning seda kõike selle nimel, et olla võimalikult palju ja lähedal nii juhtkonnale kui kriisilahendamisesse kaasatutele ning just läbi oma kohaloleku andis tuge.

2.3.3. Kaitseliidu kaplanite ettevalmistus

Olulisel kohal on kategooria „Kaplanite ettevalmistus“ (Tabel 16). Kaitseliidu kaplanid on täiendanud ennast pidevalt, lisaks teoloogilisele haridusele korraldatakse neile keskselt igal aastal täiendkoolitusi erinevates valdkondades, väljaõppes kasutatakse lisaks erialastele täiendkoolitustele supervisioone, et olla võimelised hästi erinevates olukordades hakkama saama ning sõjaväelisele organisatsioonile omast väljaõpet, et oleks ka suhestumine sõjaväeliste terminite, uuenduste ning organisatsiooniteadlikkusega. Lisaks on nad ka kirikute vaimulikud ning saavad täiendavat väljaõpet kirikute liinis.

Tabel 16. Kaplanite ettevalmistus (autori koostatud)

IV kategooria – kaplanite ettevalmistus	Koodi sagedus
Elukogemus, õpetused teistelt kaplanitelt	3
Erinevad täiendkoolitused (nii kriisnõustamine kui muu selline)	6
Kaitseliidu kaplanite orientatsioonikursus	9
Teoloogiline kõrgharidus	8
Välisriigis täiendamine (Ameerikas, Kanadas, Norras, Saksamaal, Soomes, Inglismaal)	4

Peamine kõrgharidus on kõikidel kaplanitel teoloogiline, sest see on enamuse vaimulike puhul ordineerimise üks nõudeid, erinevus selles osas on õigeusu kiriku vaimulikel, kus teoloogilise kõrghariduse olemasolu ei ole nõutud. Lisaks läbivad kaplanid oma koguduste liinis koolitusi ning täiendavad haridust, sest sellised on nõuded näiteks nende vaimulikuordinatsiooni osas. Kaitseliidu poolt korraldatav orientatsioonikursus on väga põhjalik ning annab sisuka ülevaate sõjaväelise organisatsiooni vaimuliku vaateks. Kõikide intervjueeritavate pealt eranditult oli näha, et kaplanid tegelevad pidevalt enesetäiendamisega nii koolituste ja õppe kaudu kui ka kirikliku õppetöö ja praktika kaudu kogudustes, mis on elukestev õpe.

2.3.4. COVID-19 tingitud kriisi kogemused

Kategooria „COVID-19 tingitud kriisi kogemused“ kaardistab intervjueeritavate vastava kogemuse. Kuna COVID-19 teema oli väga konkreetne kategooria, siis autor täiendavaid koode ei loonud ning tugines kaplanite individuaalsete kogemustele. Intervjuudes osalenud kaplanitest 4 olid ise eriolukorra ajal Kaitseliidu ülesannetega seotud. Kaks kaplanit pakkusid ennast küll ise eriolukorra lahendamisel abiks, kuid kaasumisvõimalust ei tekkinud: I5 avaldas küll tahet osaleda ülesannetes, kuid malevas ei peetud kaplani kaasamist sellisesse ülesandesse heaks tooniks, I6 pakkus ennast haiglasse vabatahtlikuks:

„Pakkusin ennast haiglasse vabatahtlikuks, et juhul kui on vaja, mõtlesin, et ma olen küll arvatavasti välja õpetamata ja suhteliselt halb sanitar, aga kindlasti olen ma suhteliselt hea hingehoidja“ (I6, 2021), kuid sellel korral tema teeneid haiglas ei vajatud.

I7 ja I10 osalesid aktiivselt kaitseliitlastega piirivalves ning hindasid saadud kogemust kriisi kontekstis väga heaks kogemuseks. I8 osales kaplanina staabi töös ning I3 oli kaasatud staabi iganädalastele kriisikoosolekutele. Kolm intervjueeritavat tõid välja, et suurenes nende töö koguduse juures, kus koguduseliikmetel tekkis rohkem hingehoiu vajadust ning Kaitseliidu tegevusse nad ei oleks saanud suuremal määral panustada. Siit ka järeldus ning tuleviku arutelu koht, kuidas ja kui palju saab kaplaineid pikema kriisi vältel Kaitseliidu tegevuses kasutada ning kuidas kaplanid peaksid oma tegevusi prioriseerima, kui oma panuse peaksid nad andma tööandja juures, koguduses, Kaitseliidus ning olema olemas ka oma pere ja lähedaste jaoks. Kaplanite arvamustest võib järeldada, et kaplanitel on üldine valmisolek panustada Kaitseliidu tegevusse mitmekülgset ja vajadusepõhiselt. Tõdeti, et reaalne kogemus kriisis tuleb väga kasuks ning õpetab ennetama ning valmistuma

uuteks kriisideks. Samuti on näha, et kaasatust määrab ka piirkondlikkus, kas kriis on selles piirkonnas kulmineerunud või vajadus kaasuda on aktuaalne. Piirkondlikkuse näitena, kui vaadata lähimat kriisi, COVID-19 tingitud eriolukorra väljakuulutamist 2020. aasta kevadel, siis eriolukord puudutas kogu riiki, kuid ülesandeid ametiabi palve raames oma territoriaalsuse läheduses täita said vaid osad üksused.

2.4. Ankeetküsimustiku ning intervjuude tulemuste analüüs

Magistritöö käesolevas alapeatükis analüüsib autor ankeetküsimustiku ning intervjuude tulemuste kokkuvõtetest tekkinud seisukohti ja tähelepanekuid ning seostab neid töö teoreetiliste lähtekohtadega, tuues välja peamised sarnasused ja erinevused.

Uurimisküsimusega 1 taheti teada saada läbi ankeetküsimustiku vastust „Milline on hingehoiu vajadus Kaitseliidus kriisi ajal?“. Läbi ankeetküsimustiku soovis autor saada koondarvamust, milline on kaitseliitlaste hinnang viimase aasta jooksul vaimsele tervisele olnud ning kuidas hindavad kaitseliitlased ise vaimset ja füüsilist tervist teenimaks Kaitseliidus hädaolukorras ning sõjaolukorras ning kas vaimse tervise toetamine on vajalik toetada Kaitseliidu poolt või kui suures osas võiks vaimse teise toetamisel olla abiks kaplan.

Hingehoiu vajadus järgneb enamasti mingile sündmusele. Enamasti eelneb sellele hingeline trauma, mida võib määratleda kui psühholoogilist stressi, mis tuleneb tegevusest või selle puudumisest, mis rikub kellegi moraalsel või eetilisel koodeksil (käesolev töö lk 20). 2020. aastal COVID-19 tingitud kriis tõi uudse olukorra, mis oli ootamatu ning ettearvamatu, esmakordselt kehtestati eriolukord, mis tõi kaasa piiranguid. Uuritavate poolt toodi kõige enam välja väiteid viimase aasta ärevusest, väsimusest ja teadmatusel tekkinud pingete osas, sest just viimase aasta jooksul on kogetud psühholoogilist stressi, mis võib mõjutada vaimset tervist. Ankeetküsimustikust võib järeldada, et 39% vastanutest on viimase aasta jooksul kogunud väsimusest tekkinud vaimset pinget, 27% vastanutest leidis, et on viimase aasta jooksul ärevusest tekkinud vaimset pinget ning 33% vastanutest tõdes, et on tundnud teadmatusel tekkinud vaimset pinget. Vaimsele tervisele keskmisest väiksema pinget tekkimise põhjuseks kaitseliitlaste puhul võib tuginedes käesoleva töö lk 13-14 teooriale pidada sõjaväelise väljaõppega inimeste ettevalmistus tegema kriisiolukorras kiireid otsuseid säilitades rahu ka tsiviilelanikega suhtlemisel ning nad on tegutsemisele orienteeritud, isemajandavad, paindlikud ja hea kohanemisvõimega. USA-s

läbi viidud uuringutulemused (käesolev töö lk 13) toetavad sõjaväelise väljaõppega vabatahtlike kaasamist kriisiolukordade lahendamisesse. Nende väljaõpe ja ning uue olukorraga kohanemine on kriiside lahendamisel eeliseks.

83% vastanutest pidas oluliseks vaimse tervise toetamist Kaitseliidus, mis kindlasti autori arvates on väga oluline märgata ning ennetada vaimse tervise probleemide kasvu ning leida võimalus Kaitseliidus vabatahtlikele vaimse tervise teenuse osutamise tugi tagada. Ennetamine on üks oluline faas kriisi ajal vaimse tervise abi ja teenuse pakkumise ja planeerimise faaside juures (käesolev töö lk 26-27) juba leida võimalus ning valmistuda uueks kriisiks planeerides vaimse tervise toetamine kriisisündmuse ajal.

COVID-19 kehtestatud eriolukorra ajal oli ametiabi palve raames ülesandega seotud kogu ankeetküsitluse vastanutest 124 liiget (30% kogu ankeetküsimustiku vastajatest). Tulemustest ilmnes, et üldiselt ei tundnud eriolukorra ajal teenistuses olnud kaitseliitlased üleliia palju ei hirmu ega ärevust ning nende teenistuses olemine eriolukorra ajal ei mõjutanud negatiivselt nende tahet riigikaitseesse panustada. Küll aga arvab autor teooriale tuginedes (käesolev töö lk 30), et need andmed võivad olla natukene ennatlikud, sest periood, millal teenistuses oldi, oli lühiajaline ning ülesannete täitmisel otsest kokkupuudet potentsiaalsete haigetega ei olnud antud küsimustiku põhjal võimalik välja selgitada sellekohaste järelduste tegemiseks. Antud töö teooria osas välja toodud uuringule (käesolev töö lk 30) toetudes võivad vaimsele tervisele negatiivsed tagajärjed avaldada mõju nii lühikeses kui ka pikas perspektiivis ning suurendavad tõenäoliselt depressiooni, ärevust, väsimust, unetust ja traumajärgset stressi. Ka on ühes antud töös viidatud uuringus välja toodud (käesolev töö lk 30), et COVID-19 kriis on juba tekitanud ja tekitab veel olulisi tagajärgi mitte ainult elanikkonna füüsilisele, vaid ka vaimsele tervisele.

Uurimisküsimusega 2 tahtis autor teada läbi ankeetküsimustiku „Milline on kaitseliitlaste ootus kaplaniteenusele?“. Läbi avatud küsimuse „Millised on Sinu ootused kaplanile?“ töid vastanud välja (3 suurima koodisagedusega vastust) kõige olulisemate ootustena kaplanile: 1) hingehoid (46), 2) kaplani töö tutvustamine (32) 3) psühholoogiline nõustamine, vaimse tervise toetamine (28). Sarnased vastused ilmnisid ka kaplanite intervjuudest, kus toodi välja oma peamiste ülesannetena hingehoidmine, kaplani teenimine läbi kohaloleku ning psühholoogiline nõustamine ja vaimse tervise toetamine. Samaseid ülesandeid toetab ka teoreetiline käsitlus kaplanite ülesannete kohta (käesolev töö lk 89, lk 15). Kaplanite intervjuude kaudu ilmnes ka seda, et tihtipeale tõsisemad

vestlused ja küsimused ning julgus kaplanile oma muret jagada tekivad pigem nelja silma all vesteldes või vabamas õhkkonnas. Toimima ei hakanud mitme maleva näitel kindlal päeval ja kellaajal toimuv kaplani vastuvõtt, mida seob juurde antud töös ka teooria poolelt väljakujunenud arusaam sõjaväelisest organisatsioonist kui maskuliinsest organisatsioonist (käesolev töö lk 11) ning teooriat, kus hingehoiu tagamist ja vaimse tervise eest hoolitsemist on peetud aastaid tabuks ja seda justkui ei taheta tunnustada, et sellega probleeme on. Tihtipeale ei julgeta vaimsele tervisele tuge otsida, sest kardetakse häbimärgistamist ning arvatakse, et isikut peetakse nõrgaks (käesolev töö lk 22) ning pigem tahetakse hoida kuvandit tugevast ja julgust sõjaväelise organisatsiooni liikmest võimalikult kaua (käesolev lk 22). Häbimärgistamist tõid välja ka fookusgrupi intervjuueeritavad (käesolev töö lk 50), kus tõdeti, et planeerimata vestlused õppuste jääl on kõige edasiviivamad ja tõhusamad. Kõige parem on kriisiga toime tulla ja sellest rääkida kriisi ajal ja kriisi läbides ning kaplan on nii mõnigi kord kõige olulisem lihtsalt olemas olles (käesolev töö lk 28) ning just kohalolekuga teenimist pidasid vajalikuks Kaitseliidu liikmed (käesolev töö lk 47) ning kaplanid ise peavad seda väga oluliseks (käesolev töö lk 54). Ootused kaplanitele on reaalsed ning ootused ühtivad kaplanite enda nägemusega oma rolli üle ning ühtlasi on need rollid juba välja kujunenud juba ajalooliselt ning ei ole ajas väga palju muutunud (käesolev töö lk 14, 15, 18).

Uurimisküsimusega 3 tahtis autor saada vastust „Millist kaplaniteenust vajasis Kaitseliidu liikmed COVID kriisi ajal?“ . Vastustest ilmses, et kinnise küsimuse puhul leidsid vastanud, et nad ei ole teadlikud, millega kaplan nende malevas tegeleb ning johtuvalt sellest ei tea nad ka seada ootusi ega prognoosida vajadust kaplanite järele ning neid vastuseid kinnistas avatud küsimus, kus vastanud tõdesid, et nad vajaksid rohkemat infot ning tutvustamist kaplanite tegevuse kohta. Siinkohal ei ole autor kindel ning ei saanud ka vastust küsimustiku kaudu, kas liikmed tunnetavad ning oskavad hinnata kriisi järelmõju pikemaajaliselt või on vastused hetkelist seisu arvestades esitatud. Enamikel inimestel on loomulik stoilisus ja minimaliseeritakse toimunud kriisi mõju psühhosotsiaalsele mõjule ja oodatakse oma kriisist tekkinud hingehoiu vajaduse iseeneslikku taastumist (käesolev töö teooria lk 27), mis antud kriisi puhul loob keerukust, sest kriisi kestvust ei oska keegi prognoosida ning kriis on ajas muutuv olnud. Teise ankeetküsimustiku avatud küsimuse kaudu ilmses peamiste vajadustena ning kaitseliitlaste tahtena, et igas malevas, igas üksuses või õppustel võiks kaplan osaleda, ülekaalukalt oli peamine vajadus seotud

kriisisituatsiooni ning sõjaolukorraga ning lisaks peeti kaplanit vajalikuks eelkõige psühholoogilise toe osutaja ning hingehoidjana.

Avatud küsimuste kategoorias „ Mis seostub Sul esimesena sõnaga "kaplan"? koodide analüüsis selgus, et see langeb kokku teoreetilise käsitlusega (käesolev töö lk 14), et kaplanid täidavad endiselt pühaks peetavat rolli (näiteks väärtushinnangute, veendumuste, eetiliste põhimõtete ja moraali edasikandjad) ning pakuvad jätkuvalt tuge, nõustamist ja viivad läbi usulisi rituaale, et tagada nende hingehoidu vajavate inimeste terviklik hoolitsus. COVID-19 kriis on tõestanud, et kaplanite rollid võivad vastavalt kriisile muutuda ning nende valmisolek mitmekülgsest abistama näitab nende multifunktsionaalsust, erinevate riikide kogemuste näidetele kaasatigi kaplaneid erinevates kohtades (käesolev töö lk 29-31) ning ka Kaitseliidu kaplanid osalesid mitmete erinevate ülesannete täitmisel (käesolev töö lk 57).

Uurimisküsimusele nr 4 „Milline on kaplani roll ning võimekus kriisi ajal Kaitseliidus kaplaniteenust pakkuda?“ vastuse saamiseks viis autor läbi fookusgrupi intervjuud Kaitseliidu kaplanitega ning uuris kaplanite valmisolekut rahuajal ning sõjaolukorras (sh kriisiolukordadeks).

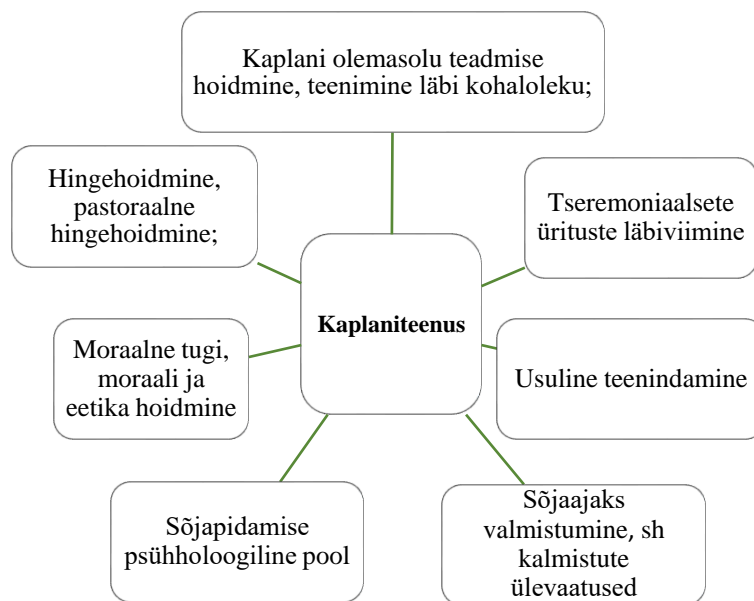
Uuringu tulemustest ilmnes, et rahuaegsed ülesanded säilivad kõik ka sõjaajal, kuid täienevad spetsiifilisemate ülesannetega, nt surmateadete edastamine, lahkunute matmine, haavatute hooldus (joonis 1).

RAHUAJA ÜLESANDED			SÕJAAJAL LISANDUVAD ÜLESANDED
Avalike suhete temaatika, CIMIC, teavitus	Matuste korraldamine, lahkunute mälestamine	Õppustel osalemine nii kaplanina kui muudes rollides	Haavatute ja langetute hooldus
Eetika ja moraaliküsimused	Infooperatsioonid, psühholoogiline mõjutamine, strateegiline kommunikatsioon	Hingehoiu ja vestluste läbiviimine, psühholoogiline nõustamine	Surmateadete edastamine
Kogukonna suhete hoidmine	Staabitöö ja ülemate toetamine	Tseremoniaalsed üritused; Vandetöotuse andmisel ja liikmete õnnistamine	Moraali hoidmine, liikmeskonna toetamine lahingusse minemisel

Joonis 1. Kaplanite ülesanded rahuajal ja sõjaajal (autori koostatud)

Joonises 2. välja toodud uuringust selgunud ülesanded toetavad antud töö teoreetilist lähenemist (käesolev töö lk 20), mille järgi on kaplanitel väga erinevad rollid ülesannete täitmisel ning nad pakuvad jätkuvalt tuge hingehoius, nõustamisel ja viivad läbi mitmesuguseid usulisi talitusi, et tagada inimeste vaimse tervise heaolu kaplan ning kaplan aitab paika panna eelkõige inimese moraalset/eetilist kompassi, mille olemasolul hakkab inimene tegema täisväärtuslikumaid otsuseid. Nende kõikide ülesannete keskmes on peamiselt kaplanite kohalolekuga teenimine, nii mõnelgi juhul piisab teadmistest, et kaplanid on lähedal ning teadvustatakse, et vajadusel on ta olemas. Kaplanite kohaoleku teenimist käsitleb autor käesolevas töös lk 28-29.

Kaplaniteenuse olemuse on autor võtnud kokku joonisesse 2, kus on intervjuude tulemusena koondatud ning jaotatud peamised ning kaplanite poolt tänasel päeval realselt täidetavad ülesanded. Ülesanded on koondatud käesoleva töö lk 49-52 põhjal ning mis kattuvad oma sisult teoreetiliste allikatega käesoleva töös lk 89 ja lk 15.

Joonis 2. Kaplaniteenuse olemus (autori koostatud)

Kaplanite ettevalmistuse osa võib uuringu tulemusena öelda, et ettevalmistus on kaplanite töös väga olulisel kohal, mitte igaüks ei saa kaplaniks soovi korral saada, vaid üldjuhul eelneb sellele pikk ettevalmistusprotsess ning kiriku poolne vaimulikaks ordineeritus. Intervjuudest selgus, et Kaitseliidu kaplanid on saanud teoloogilise kõrghariduse ning nad on täiendavalt saanud nii Kaitseliidu poolset väljaõpet, enamus on läbinud Kaitseväe või Kaitseliidu kaplanite orientatsioonikursuse, ettevalmistuse vajadust toetab antud töö

teooria (käesolev töö lk 15), mille järgi olenemata riigist ja kaplani teenistuskohast on kaplani väljaõppel kindlad teemad mida käsitletakse. Teemad hõlmavad teoloogiat, nõustamist, asjaajamist, kriisiabi, surma ja leinaravi ning spetsiifilisemalt teavet, mis on seotud konkreetse teenistuskohaga, antud töö puhul Kaitseliiduga. Kaitseliidu kaplanid on oma väljaõppe saanud enamasti teoloogilise kõrghariduse ning täiendanud ennast läbi erinevate koolituste ning elukestva õppe iga-aastaselt (käesolev töö lk 56-57).

Oluliseks rolliks on kaplanitel ülemate toetamine, ülemad näevad kaplanites oma toetajat ning nõustajat. Kaplan on ülemate jaoks lahinguväljal hindamatu ning nende kaasamist otsuste langetamisesse tänu nende väljaõppele ja isikuomadustele peetakse vajalikuks (käesolev töö lk 15). Kaplanite jaoks ei ole oluline konfessioon, ei lahkunute puhul ega üheski muus olukorras. Nad on osa sellest suurest organisatsioonist ja kultuurist, kus nad teenivad ning erinevad konfessioonid tunnistavad sõjaväeliste kaplanite erisust ning nende sõjalise kultuurile alluvust (käesolev töö lk 16), mis teeb neist õiglased nõuandjad. Ülemad vajavad kaplanite nõustamist nii kriisi kui rahuajal, kaplanid omavad kogemusi ülemate nõustamisi nii õppuste kui COVID kriisi ajal (käesolev töö lk 49-54).

COVID-19 kriisi kogemuste põhjal võib järeldada intervjuude põhjal, kus intervjuueeritavatest pooled, st neli kaplanit olid kaasatud Kaitseliidu ülesannete täitmisesse eriolukorra ajal ning vaid üks neist täitis konkreetselt kaplani ülesandeid. Kaplanid on valmis panustama sinna, kus antud kriisis on see vajalik ning mis ei pruugi olla seotud konkreetselt kaplani rolliga. See näitab kaplanite mitmekülgset ettevalmistust osaleda Kaitseliidu tegevuses ka muudes rollides, kui neid kaasatakse. Selliseid rolle on kaplanid kandnud ka ajalooliselt, olles oma tegevuses seadnud ligimese aitamise esmaseks (käesolev töö lk 15). Seda kogemust on autor käsitlenud lisaks teoreetilise töö peatükis teiste riikide näitel (käesolev töö lk-d 28-30), kus COVID kriis on olnud heaks õppetunniks kuidas oldi valmis kriisiks ning mida saaks tulevikus kriisiks valmistumisel paremini teha. Kriisideks valmistumine ning ennetamine on vajalikud ning kriisideks võiks valmistuda kindlate faaside kaupa (käesolev töö lk 26-27), mis aitavad kriisideks valmistuda, kriise lahendada ning kriisidest ka vajalikke õppetunde leida ning teha nende põhjal paremad ettevalmistused kriisi eelneva etapi ettevalmistamiseks, sh kõikides faasides analüüsida, millises rollis ja millisel hetkel saab kaplaneid kaasata. Intervjuudest ilmnes, et kaplanite kaasamist osad malevad juba kasutavad, näiteks infooperatsioonide, CIMIC ülesannete täitmisel ning avalikkusega suhtlemisel. Teiste riikide õppetundidest leiab autor, et

Kaitseliit võiks kaaluda kriiside planeerimisel ka sündmuskoha vaimse tervise toetamise tuge (käesolev töö lk 28) sarnaselt Soomele, kes on kriiside planeerimise kavadesse planeerinud sisse ka koguduste ning kaplanite töö.

2.5 Järeldused ja ettepanekud

Uuringu peamiste tulemustena toob autor välja ankeetküsimuste ning intervjuude põhjal:

1) 2020. aastal alanud kriis mõjutas kaitseliitlaste vaimset tervist ning kõige enam tunnetati väsimusest tekkinud pingete kasvu (vastanutest 63%).

2) vaimselt ja füüsiliselt terveks olemist täitmaks Kaitseliidu ülesandeid kriisiolukordades peeti väga vajalikuks, nelja väite põhjal olid hinnangud vajaduse järele 88%-94%, mis kinnitab, et vaimset ning füüsilist tervist peab hoidma.

3) vaimse tervise toetamist pidas vastanute hulgast oluliseks 83% vastanutest, küll aga ei peetud oluliseks ligikaudu poolte vastanute hulgast (53%), et vaimse tervise toetamine peaks olema kaplani poolt tagatud.

4) vastanutest 124 liiget (30% vastanutest) olid 12.03.2020 – 17.05.2020 kaasatud eriolukorra lahendamisesse ametiabi palve raames. Positiivsena võib välja tuua, et 93% puhul vastanutest ei mõjutanud kriis nende isiklikku valmisolekut negatiivselt, et oma riigi kaitseks välja astuda. Tulemusest võib järeldada, et kaitseliitlased on oma väljaõppelt ning kogemustelt valmis kriisides panustama ning on selle läbi julgeoleku tagamisel kriisi ajal olulise rolli kandjad.

5) vastanutest 55% tõid välja, et nad ei ole teadlikud, millega nende maleva kaplan tegeleb. Järeldusena toob autor välja, et kaplanite tegevust on vaja rohkem populariseerida ning kaplanite tegevust integreerida rohkem õppuste ning harjutuste läbiviimisesse. Seda vajadust kinnitavad ka avatud vastustest ilmnunud peamised kolm ootust kaplanitele: hingehoiu tagamine, psühholoogiline nõustamine ning kaplani töö tutvustamine ning ootuste puudumine 74 vastuse korral, mida võis tingida madal teadlikus kaplanite tegevusest (tabel 7). Kaitseliidus on oluline on teadvustada kaplani rolli organisatsiooni struktuuris ning leida selle kommunikeerimiseks võimalusi isikkoosseisule.

6) kaplanid tunnetavad oma vajadust liikmetele olla lähemal, kuid samas seda mitte üleliigse survega. Kaplanite kaasamine on eeskätt vajalik ülemate nõustamiseks ning kaplanite mitmekülgse väljaõppe ning psühholoogilise toe andmise võimekusega vajavad nad täiendavaid teadmisi pehmemas sõjapidamise viisidest ning kaasatust malevate juhatuste töösse. Kaplanite läbirääkimisoskuseid osaliselt juba kasutatakse, kuid võiks leida laiemalt kaasamist avalike suhete, CIMIC ning teavituse valdkondades.

7) tseremoniaalsete ürituste läbi viimine on kaplanitel üks peamisi ülesandeid, mida nad täidavad pühendumusega. Läbi vajab mõtlemist juhtimistasandil õppustele täiendavalt kaplanite ülesannete läbiharjutamine ning lahkunute hooldamine.

8) COVID-19 tingitud kriis tõi esile kaplanite mitmekülgse ning kaplaneid kaasati eriolukorra lahendamisele mitmel moel. Kriis on olnud heaks õppetunniks seniste harjumuspäraste ülesannete ülevaatamisel ning toetab nii teooriat kui uuringut, et kaplanite eriilmelisus on organisatsiooni jaoks tervikuna väärtuslikud.

9) COVID-19 kriisi kaplanite kaasamisega ilmnis, et koguduse vaimulike töökoormus kasvas ning Kaitseliidus täiendavate ülesannete täitmisesse panustamiseks neil ei oleks aega ega võimalust olnud, mis omakorda viib vajaduse analüüsida, kuidas reaalse ja pikema kriisiolukorra korral kaplaneid kasutada saab.

10) vaimse tervise probleemid on jätkuvas kasvutrendis ning vaimse tervise probleemidele ning nende tekkimise ennetamisel on oluline roll riiklikul tasandil ning Kaitseliidu näitel Kaitseliidus sees, et tagada jätkusuutlik ning tugev julgeolek.

Uuringu tulemuste põhjal teeb autor ettepaneku Kaitseliidule:

1) populariseerida Kaitseliidu kaplanite tööd ning täpsustada Kaitseliidu kaplanite ülesanded selliselt, et need jõuaksid vabatahtlike liikmeteni lihtsal visualiseeritud kujul ning koondada kokku info ning edastada liikmetele ühtse kirjena kaplanid, nende tutvustused ning edu ja kogemuslood, luua võimalused kodulehel kaplanite kontaktandmed kättesaadavaks teha;

2) analüüsida võimekust ning võimalusi kaitseliitlastele pakkuda lisaks kaplanitele ka muud alternatiivset vaimse tervise toetamise abi kas psühholoogide või mõne muu sarnase spetsialisti näol;

- 3) koostöös Kaitseväega leida võimalus välitingimustes kasutatava käsiraamatu koostamiseks, mis oleks vetthülgavast materjalist ning taskukohase formaadiga;
- 4) võimalusel kaasata kaplaneid rohkem staabitegevustesse toetama „pehmema sõja“ poolt läbi infooperatsioonide toetamise, CIMIC tegevuse või strateegilise kommunikatsiooni;
- 5) kaardistada koostöös teenivate kaplanite kogudustega nende reaalne võimekus sõjaajal täita teenistuskohustusi Kaitseliidu juures;
- 6) koordineerida ning algatada kõikide malevate juures kohaliku maleva territoriaalsust arvestades võimalike matmispaikade ning kalmistute kaardistus;
- 7) võimalusel kaasata õppustel kaplaneid läbi mängima reaalseid matmise ning surmateadete edastamise protseduure;
- 8) anda soovituslik suunis malevatele kaplaneid kaasata sõdurioskuste kursusel sõjaetika temaatikast rääkima;
- 9) kriisivalmiduse planeerimise plaanidesse tuua sisse valmidus kriisisündmuste lahendamisele vaimse tervise toe pakkumise võimaluste tagamiseks.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö otsis vastust **uurimisprobleemile** millised on kaplanite rakendamise võimalused Kaitseliidus kriisi ajal? Magistritöö **eesmärk** oli selgitada välja kaplaniteenuse pakkumise vajadus, kaplanite ülesanded ja nende kaasamise erinevad viisid Kaitseliidus kriisi ajal.

Teooria analüüs tõi välja, et kaplanid on ülemaailmselt sarnase väljaõppega ja täidavad sarnaseid ülesandeid ning oma eetiliste põhimõtete ning moraali edasikandmise kaudu on sõjalistes organisatsioonides oluline väärtus. Seda teooriat kinnistas empiirilise uuringu tulemus, kus nii kaitseliitlaste ootused, kui ka kaplanite enda nägemus kaplanitegevusest kattub, kuid võimelüngana eristus tulemustest selgelt suur osakaal kaitseliitlastest, kes ei tea, millega kaplanid tegelevad. Hingehoid on tänases kriisiderohkes maailmas tõusetumas vaimse tervise probleemide kasvutrendiga üha olulisemale kohale ning julgeoleku tagamiseks peaks Kaitseliidus ennetama vaimse tervise probleeme ning kandma kaitseliitlaste vaimse tervise eest hoolt.

Varasemad kriisid ning eeskätt COVID-19 kriis näitas sõjaväeliste organisatsioonide võimekust olukorraga kohaneda ning osutada abi erinevates ülesannetes.

Teises, empiirilises peatükis leiti vastused uurimisprobleemi täpsustamiseks püstitatud neljale uurimisküsimusele ja täideti uurimisülesanded. Uurimismeetodina kasutati kombineeritud uuringut ning andmekogumise meetoditeks olid poolstruktureeritud ankeetküsitlus Kaitseliidu liikmete seas ning fookusgrupi intervjuud Kaitseliidu kaplanitega.

Teoreetiliste käsitluste ning empiirilise uuringuga kogutud andmete analüüsi tulemusel jõudis autor alljärgnevate peamiste järeldusteni:

Kaplanid on sõjaväelises organisatsioonis olulised, niisama palju on oluline, et kaplanid oleksid oma kohaloleku teenimise kaudu rohkem üksustes tegevustesse kaasatud. Eelarvamuste ning usalduse tekitamiseks on vajalik kaplaneid tuua liikmetele lähemale ning teadvustada liikmeskonnale kaplanite oikumeenilisust.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Kaitseliidu kaplanite teenimine on igakülgsest kooskõlas teoreetiliste käsitlustega, kaplanite tegevust seob ajalooliselt kapellaanidena oma

kapellaani pooleks jagamine abivajajatega ning ka tänasel päeval on säilinud ajalooline väarikus ning tahe oma teadmiste ning oskustega toetada võimalikult paljusid kaitseliitlasi.

Edaspidiseks näeb töö autor vajadust Kaitseliidul korraldada analoogseid küsitlusi eelkõige vabatahtlike liikmete seas (kvantitatiivselt) kindla perioodi tagant ja kindla sagedusega, et tekiks võrdlev pilt erinevatest uuringutest ning statistilistest arvandmete muutumisest.

Võttes arvesse magistritöö eesmärgi saavutamiseks seatud uurimisülesandeid ja sõnastatud uurimiseküsimusi ja asjaolu, et uurimisülesannete täitmise käigus leiti vastused uurimiseküsimustele, saab öelda, et käesoleva magistritöö eesmärk on täidetud. Selgusid ka võimalikud probleemkohad, mis võivad mõjutada kaplaniteenuse vajadust.

SUMMARY

The aim of the master thesis is to solve the research problem – „What are the possibilities of chaplaincy during the crisis in the Defence League? “ The aim of the master's thesis was to find out the need for chaplaincy, the tasks of chaplains and the different ways of involving them in Defence League during the crisis. The author raised four research questions: 1. What is the need for pastoral care in Defence League during a crisis? 2. What are the volunteers' expectation for chaplain service? 3. What kind of chaplaincy did the members of the Defence League need during the COVID crisis? 4. What is the role of the chaplain and the ability to provide chaplain service in the Defence League during the crisis?

In order to achieve the goal of the master's thesis, the author set four research tasks. Firstly, based on theoretical sources to analyse the experience of other countries in times of crisis to provide chaplain service. Secondly, to map the needs of the members of the Defence League for the crisis planning service. Thirdly, to analyse the assessments of the volunteer chaplains of the Defence League for the provision of chaplain services in resolving crisis situations. Lastly, to make proposals due to the synthesis of theoretical sources and research results for the involvement of the Chaplains of the Defence League in preparing and responding phase of the crisis.

The master's thesis consists of two chapters. The first chapter explains theoretical approaches to chaplaincy in a military organization, the nature of pastoral care and the chaplains' activities during different crises. The second chapter describes the research method and results. The data collection methods were a semi-structured survey among the members of the Defence League and focus group interviews with the chaplains of the Defence League.

Based on the results of the study, the author made proposals to the Defence League to popularize the chaplain's service among the members of the Defence League, to improve the efficiency of the chaplains and to use the psychological preparation of the chaplains in the Defence League.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Akkermann, K., Kõljalg. M., Vainre, M., Lai A., 2020. *Kroonviiruse kriisi psühhosotsiaalsed mõjud ja sekkumisvalikud*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://vatek.ee/wp-content/uploads/2020/05/Ekspertarvamus-ps%C3%BChhosotsiaalse-kriisi-m%C3%B5judest_1%C3%B5plik22.04seisuga.pdf [Kasutatud 11.01.2021]

Alas, B-M., 2020. Välihaigla lõpetas Saaremaal töö. *Postimees*, [Võrgumaterjal] Leitav: <http://tartu.postimees.ee> [Kasutatud 09.04.2021]

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd>. [Kasutatud 04.04.2021]

Bachrach, D. S., 2004. The Catholic Historical Review. *The Catholic Historical Review*, 85(4). p. 618

Bard, T. R., 2020. A COVID-19 Educational Sidebar: Humble Curiosity. *Journal of Pastoral Care & Counseling: Advancing theory and professional practice through scholarly and reflective publications*, 74(3), pp. 157–158.

Benner, D. G., 2003. *Strategic Pastoral Counseling: A Short-Term Structured Model*. Michigan: Baker Academic.

Besterman-Dahan, K. Barnett, S., Hickling, E., Elnitsky, C., Lind, J. , Skvoretz, J., Antinori, N., 2012. Bearing the Burden: Deployment Stress Among Army National Guard Chaplains. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 18(3–4), pp. 151–168.

Blakely, B., 2020. Called to comfort: Mass. military chaplains provide support during COVID-19. *Air National Guard*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ang.af.mil/Media/Article-Display/Article/2187113/called-to-comfort-mass-military-chaplains-provide-support-during-covid-19/>. [Kasutatud 11.01.2021]

Block, J., 2012. *Chaplaincy: A Brief Introduction for the called or curious*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://jenniferblock.org/jboprod/wp-content/uploads/2012/07/Chaplaincy-A-Brief-Intro.pdf>. [Kasutatud 11.01.2021]

Boden M., Zimmerman L., Azevedo K., Josef I. Ruzek, Gala S., Abdel Magid H.S., Cohen N., Walser R., Mahtani N. D., Hoggatt K.J., McLean C. Addressing the mental health impact of COVID-19 through population health. *Clinical Psychology Review*, 85, pp. 1-13.

Boin, A., Hart, P. & Kuipers, S., 2007. Handbook of Disaster Research. *The Crisis Approach*. New York:Springer.

Brandsen, T. and Pestoff, V., 2006. Co-production, the third sector and the delivery of public services. *Public Management Review*, 8(4), pp. 493–501.

Bryan, C. J. & Morrow, C. E., 2011. Circumventing mental health stigma by embracing the warrior culture: Lessons learned from the Defender's Edge program. *Professional Psychology: Research and Practice*, 42(1), pp. 16–23.

Budd, F., 1997. Helping the Helpers after the Bombing in Dhahran: Critical-Incident Stress Services for an Air Rescue Squadron. *Military Medicine*, 162(8), pp. 515–520.

Cadge, W. Irene Elizabeth Stroud I.E., Patricia K. Palmer P.K., Fitchett, K., Haythorn T., & Clevenger C., 2020. Training Chaplains and Spiritual Caregivers: The Emergence and Growth of Chaplaincy Programs in Theological Education. *Pastoral Psychology*, 69(3), pp. 187–208.

Cavanaugh, J.C., Gelles, M.G., Reyes, G., Civiello, C.L. and Zahner, M., 2008. Effectively planning for and managing major disasters. *The Psychologist-Manager Journal*, 11(2), pp. 221-239.

Carey, L. B. *et al.*, 2016. Moral Injury, Spiritual Care and the Role of Chaplains: An Exploratory Scoping Review of Literature and Resources. *Journal of Religion and Health*, 55(4), pp. 1218–1245.

Carey, L. B. and Hodgson, T. J., 2018. Chaplaincy, Spiritual Care and Moral Injury: Considerations Regarding Screening and Treatment. *Frontiers in Psychiatry*, 9, pp. 1–3.

Chaplaincy and Care Ministry, 2019. *A Chaplain's Role in Times of Crisis, The Network*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://network.crcna.org/chaplaincy/chaplains-role-times-crisis>. [Kasutatud 11.01.2021]

NATO CCOE, 2021. *CIMIC Handbook*. [Vörgumaterjal] Leitav:

<https://www.handbook.cimic-coe.org/1.introduction/1.2civil-military-interaction/?fbclid=IwAR38DuwHJbQZ44ih7F3n1TZb2ScEWZTZCnaqpZAPXqHeIuu5VXdGfDASd64> [Kasutatud 09.04.2021]

Coombs, T.W. & Holladay S.J., 2010. *The Handbook of crisis communication*. Chichester, U.K.; Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Delgado, D., 2019. Ministering to Vulnerable Populations During Disaster: My Experience in Puerto Rico Following Hurricane Maria. *Caring for the Human Spirit, spring/summer 2019*, pp. 15-16.

Der-Martirosian, C. *et al.*, 2019. US military veterans: An untapped resource as disaster volunteers. *American Journal of Public Health*, 109, pp. S263–S264

Dolan, M. J., 2008. *Government-Sponsored Chaplains and Crisis: Walking the Fine Line in Disaster Response and Daily Life*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://repository.law.uic.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1066&context=facpubs>. [Kasutatud 15.01.2021]

Dutra C. C. D, Rocha H.S., 2021. Religious Support as a Contribution to Face the Effects of Social Isolation in Mental Health During the Pandemic of COVID-19. *Journal of Religion and Health*, 60, pp. 99-111.

Edworthy, J., Hellier, E., Newbold, L. and Titchener, K., 2015. Passing crisis and emergency risk communications: The effects of communication channel, information type, and repetition. *Applied ergonomics*, 48, pp.252-262.

Egnell, R., 2016. Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace and Security. *PRISM Security Studies Journal*. 2016, pp. 72–89.

Flick, U. (2018) *An Introduction to Qualitative Research*. London, California, New Delhi, Singapore: SAGE Publications Ltd.

ForcesNet, 2021. *COVID: How The Military's Been Involved In Fighting Coronavirus*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.forces.net/news/coronavirus-how-military-helping>. [Kasutatud 15.01.2021]

- Gerkin, C. V., 1997. *An introduction to pastoral care*. Nashville: Abingdon Press.
- Gu, R.-P., Li, T. & Zheng, L.-P., 2020. Psychological safeguards for Chinese People's Liberation Army fighting COVID-19. *BMJ Military Health*, 166(6), p. 443.
- Haapala, T., 2020. Puolustus-voimat on varautunut virka-apu-pyyntöön ja reserviläisten kutsumiseen. *Ilta Sanomat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000006450744.html>. [Kasutatud 15.01.2021]
- Hossain, F. & Clatty, A., 2020. Self-care strategies in response to nurses' moral injury during COVID-19 pandemic. *Nursing Ethics*, pp. 1–8.
- Hughel, J., 2020. *Religious Affairs Teams Support Soldiers During COVID-19 Response*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.defense.gov/Explore/Features/Story/Article/2240842/religious-affairs-teams-support-soldiers-during-covid-19-response/>. [Kasutatud 11.01.2021]
- Hädaolukorra seadus*, 2017. RT I, 03.03.2017, 1.
- Jürjo, S., 2007. *Erinevate kaplaniteenistuste tekkimine areng Eestis aastatel 1988-2007. Magistritöö*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Kaitseliit, 2008. *Kaplanite orientatsiooni kursus Kaitseliidus õppekava*.
- Kaitseliit, 2017. *Kaitseliidu arengukava*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/kaitseliidu-arengukava-2030> [Kasutatud 14.01.2020].
- Kaitseliidu seadus*, 2013. RT I, 20.03.2013, 1.
- Kalenychenko, T. A., 2015. Formation of the image of military chaplains in Ukraine. *Ukrainian Religious Studies*, (76), pp. 172–183.
- Kask, K., Pulver, A., Liik, K., Uriko, K., Tereping, A.-R., Murnikov, V., Kulbin K., Schiff K. Eesti elanike vaimne tervis ja heaolu. Uuringu esimese andmekogumise laine lühiraport. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/LTI/Dokumendid/Dokumendid/Uuringuraport%20I%20laine.pdf> [Kasutatud 25.04.2021]
- Kazman, J. B. Gutierrez, I.A, Schuler E. R., Alders E.A., Myatt C. A., Jeffery D.D.,

Charters K.G., Deuster P.A. , 2020. Who sees the chaplain? Characteristics and correlates of behavioral health care-seeking in the military. *Journal of Health Care Chaplaincy*, pp. 1–12.

Kattai K., Kask K., 2016. Ajateenistuse keskkond kohanemise toetajana. *Sõjateadlane*, 1, lk 133-165.

Klann, G., 2003. *Crisis Leadership: using military lessons, organizational experiences, and the power of influence to lessen the impact of chaos on the people you lead*. Greensboro, North Carolina:Center for Creative Leadership.

Kosunen, J., 2020. Puolustusvoimat kertoo toimittaneensa yli 30 ventilaattoria sairaaloihin. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006470030.html>. [Kasutatud 15.01.2021]

Krueger, R.A; Casey, M.A. 2009. *Focus Group. A Practical Guide for Applied Research*. Sage Publications, Inc

Kryvenko, I., Omelchuk, O. & Chernovaliuk, I., 2020. Chaplaincy Institute in Ukraine and EU countries. *Journal of Education Culture and Society*, 11(1), pp. 50–58.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lartey, E. Y., 2003. *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*. London: Jessica Kingsley Publishers Ltd.

Lavrakas, P., 2008. *Encyclopedia of Survey Research Methods*. United States of America: Sage Publications, Inc.

Lehtsaar, T., 1994. *Hingepilk*. Tallinn: Logos.

Lehtsaar, T., 2015. *Hingehoiu psühholoogia*. Tallinn: Logos.

Lesley, H., Cnaan, R. A., Femida, H., 2010. Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40(4), pp. 410–434.

Linnuste, I., 2019. Religioossed ja spirituaalsed kriisid vaimse tervise valguses. *Mäetagused*, 75, pp. 53–76.

Litz, B., Steina, N., Delane E., Lebowitz L., Nash W., Silva C. & Maguen, S., 2009. Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review* (29 (8)). pp. 695-706

Liuski, T. & Ubani, M., 2020. How is military chaplaincy in Europe portrayed in European scientific journal articles between 2000 and 2019? A multidisciplinary review. *Religions*, 11(10), pp. 1–22.

Loik, R., 2020. Volunteers in Estonia's Security Sector: Opportunities for Enhancing Societal Resilience. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icds.ee/en/volunteers-in-estonia-security-sector-opportunities-for-enhancing-societal-resilience/> [Kasutatud 15.01.2021]

Marini, C. M., Pless Kaiser, A., Smith, B. N., & Fiori, K. L., 2020. Aging veterans' mental health and well-being in the context of COVID-19: The importance of social ties during physical distancing. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1), pp. S217–S219.

Maslow, A. H., 1964. *Religions, Values, and Peak Experiences*. Columbus. Ohio State University Press.

Mazza, M., Attanasio, M., Pino, M. C., Masedu, F., Tiberti, S., Sarlo, M., Valenti, M., 2020. Moral Decision-Making, Stress, and Social Cognition in Frontline Workers vs. Population Groups During the COVID-19 Pandemic: An Explorative Study', *Frontiers in Psychology*, 11(November), pp. 1–17.

Meel, L., 2018. *Interdistsiplinaarne meeskonnapõhine hingehoid ja selle rakendatus Eesti tervishoiuasutustes*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Meiel, T., 2017. *Eesti Kaitseväge veteranide religioosete veendumuste muutus peale sõjateatris viibimist*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

McFarlane, A. C. & Williams, R., 2012. Mental Health Services Required after Disasters: Learning from the Lasting Effects of Disasters. *Depression Research and Treatment*, 2012, pp. 1–13.

McClintock, H., 2020. Guard chaplain helps troops with COVID-19 response. *National Guard News*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.nationalguard.mil/News/Article/2214810/guard-chaplain-helps-troops-with->

[covid-19-response/](#). [Kasutatud 21.01.2021]

McGee, L. J. & Michael, C. T., 2020. Prevent, Detect, and Treat: The Military's Flexible Approach for a Whole-of-Nation Pandemic Response. *Frontiers of Health Services Management*, 37(1), pp. 27–32.

Mertens, M., 1996. *Kaplaniteenistus Eesti Kaitseväes. Diplomitöö*. Tartu:Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused.

Miller, L. L., 1997. Do Soldiers Hate Peacekeeping? *Armed Forces & Society*, 23(3), pp. 415–449

Miller, D.B., Salkind, N. J., 2002. *Handbook of Research Design. Social Measurement*. 6th edn. London: Thousand Oaks, p 786.

Moore, B. L., 2017. Introduction to Armed Forces & Society. *Armed Forces & Society*, 43(2), pp. 191–201

Muehler, C., 2015. *Military chaplains—merciful service to our armed forces*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://files.lcms.org/#/HOME/Newsletters/ReporterSupplements/Archives>. [Kasutatud 29.01.2021]

Murray, D.E., 2012. Christian Military Chaplaincy:“Being there”. *The Expository Times*. 124(2), pp. 53-63.

National Guard (2021). [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.nationalguard.com/guard-faqs>. [Kasutatud 03.02.2021]

Neuman, W. L., 2011. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches (7th Edition)*. Boston:Pearson.

Nieuwsma JA, Rhodes JE, Jackson GL (2013) Chaplaincy and mental health in the Department of Veterans Affairs and Department of Defense. *Health Care Chaplain*. 19(1), pp. 3–21.

Niglas, K., 2004. *The combined use of quantitative methods in educational research. Doktoritöö*. Tallinn: TPÜ kirjastus.

Nikiforov, R. (2017) *Vabatahtlikud vaimulikud läbisid Kaitseväe kaplanite kursuse*.

[Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/vabatahtlikud-vaimulikud-labisid-kaitseliidu-kaplanite-kursuse>. [Kasutatud 29.01.2021]

Nir, I., Gold, N., Bader, T., Yehuda, A., 2020. Case report: Ethical considerations regarding involuntary hospitalization during the COVID-19 outbreak. *Israel Journal of Psychiatry*, 57(1), pp. 44–46.

Nõmmik, T., 2005. *Vaimulikud kaitsejõududes. Eesti kaitseväge kaplaniteenistus ja selle eellugu*.

Oh, H. S. & Woong, S., 2020. Strict Containment Strategy and Rigid Social Distancing Successfully Contained COVID-19 in the Military in South Korea. *Military Medicine*, 185(11–12), pp. 476–479.

Oksanen A., Nurmi J., Vuori M., Räsänen P., 2013. *Jokela: The Social Roots of a School Shooting Tragedy in Finland*. New York: Springer.

Panchal N., Kamal R., Cox C., Garfield R., 2021. The Implications of COVID-19 for Mental Health and Substance Use. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kff.org/coronavirus-covid-19/issue-brief/the-implications-of-covid-19-for-mental-health-and-substance-use/>. [Kasutatud 25.04.2021]

Pasquier, P., Luft A., Gillard J., Boutonnet M., Vallet C., Pontier JM., Duron-Martinaud S., Dia A., Puyeo L., Debrus F., Prunet B., Beaume S., de Saint Maurice G., Meaudre E., Ficko C., Merens A., Raharison G., Conte B., Dorandeu F., Canini F., Michel R., Ausset S., Escarment J., 2020. How do we fight COVID-19? Military medical actions in the war against the COVID-19 pandemic in France. *BMJ Military Health*, pp. 1–6.

Pattison, S., 1997. *Pastoral Care and Liberation Theology*. London: SPCK / Cambridge University Press.

Pfefferbaum, B., North, C., 2020. Mental Health and the Covid-19 Pandemic. *New England Journal of Medicine*, 383(6), pp. 510–512.

Protopopescu, A., O'Connor, C., Boyd J.E., Rhind S., 2020. Moral injury in Canadian military members and Veterans: Implications for military and healthcare sector response during the COVID-19 pandemic. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.researchgate.net/publication/342063136_Moral_injury_in_Canadian_military_members_and_Veterans_Implications_for_military_and_healthcare_sector_response_during_the_COVID-19_pandemic. [Kasutatud 15.01.2021]

Purre, M., Oja L., 2018. Mental health in the military context: emotional states and help-seeking behaviours during conscription. *Sõjateadlane*. 27(8), pp. 196-222.

Rahandusministeerium, 2020. Riigi eelarvestrateegia 2021 – 2024. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigieelarve-ja-majandus/riigi-eelarvestrateegia>. [Kasutatud 27.04.2021]

Riigikantselei, 2017. *Riigikaitse arengukava 2017 – 2026*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf [Kasutatud 23.11.2020]

Ringvee, R., 2014. Religion: Not declining but changing. What do the population censuses and surveys say about religion in Estonia? *Religion*, pp. 502-515.

Roth, M., 2020. Practice implications and clinical observations: Virtual care for a military/Veteran population during the COVID-19 pandemic. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, pp. 91-93

Segal, D. Rotschild, J., Ankory, R., Kutikov, S., Moaddi, B., Verhovsky, G., Benov, A., Twig, G., Glassberg, E., Fink, N., Bader, T., Karp, E., 2020. Measures to Limit COVID-19 Outbreak Effects Among Military Personnel: Preliminary Data. *Military Medicine*, 185(9–10), pp. e1624–e1631.

Siseministeerium, 2014. *Siseturvalisuse arengukava*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/siseturvalisuse_arengukava_2015-2020_kodulehele.pdf. [Kasutatud 03.02.2021]

Sotsiaalministeerium, 2021. Vaimse tervise roheline raamat. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/news-related-files/vaimse_tervise_roheline_raamat_0.pdf [Kasutatud 03.05.2021]

Quarantelli, E. L., 1998. *Major Criteria For Judging Disaster Planning And Managing Their Applicability In Developing Countries*. Newark: University of Delaware.

Roberts, D. L. & Kovacich, J., 2020. Male Chaplains and Female Soldiers: Are There Gender and Denominational Differences in Military Pastoral Care? *The journal of pastoral care & counseling : JPCC*, 74(2), pp. 133–140.

Rogers, J. P. Chesney, E., Oliver, D., Pollak, T. A., McGuire, P., Fusar-Poli, P., Zandi, M. S. Lewis, G., David, A. S., 2020. Psychiatric and neuropsychiatric presentations associated with severe coronavirus infections: a systematic review and meta-analysis with comparison to the COVID-19 pandemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(7), pp. 611–627.

Seddon, R. L., Jones, E. & Greenberg, N., 2011. The Role of Chaplains in Maintaining the Psychological Health of Military Personnel: An Historical and Contemporary Perspective. *Military Medicine*, 176(12), pp. 1357–1361.

Segal, M. W., 1995. Women's military roles cross-nationally. *Gender & Society*, 9(6), pp. 757–775.

Stern, E., 2001. *Crisis decision making: A cognitive institutional approach*. Stockholm: Swedish National Defence College

Switzer, D. K., 2000. *Pastoral Care Emergencies*. Minneapolis: Fortress Press. p. 191.

Usher, B. P., 2020. Coronavirus: The chaplains toiling on the frontlines, *BBC*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ang.af.mil/Media/Article-Display/Article/2187113/called-to-comfort-mass-military-chaplains-provide-support-during-covid-19/> [Kasutatud 11.01.2021].

Tartu Ülikool, 2021. *Tartu Ülikooli COVID-19 uuringud*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ut.ee/et/covid-19-uuringud> [Kasutatud 02.05.2021]

Teddlie, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling a typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1(1), pp. 77-100.

The European Organisation of Military Associations and Trade Unions, 2021. *Armed Forces and COVID-19*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://euromil.org/armed-forces-and-covid-19/>. [Kasutatud 03.02.2021].

Kaitseliit, 2020. *Tuhatkond kaitseliitlast-naiskodukaitsjat on olnud kaasatud eriolukorra lahendamisse*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/tuhatkond-kaitseliitlast-naiskodukaitsjat-on-olnud-kaasatud-eriolukorra-lahendamisse>. [Kasutatud 03.02.2021].

Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. , 2007. *Effective crisis communication: Moving from crisis to opportunity*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Vabatahtlike vārav, 2021. *Vabatahtlik tegevus*. [Vōrgumaterjal] Leitav: <https://vabatahtlikud.ee/vabatahtlik-tegevus/> [Kasutatud 11.01.2021].

Valenza, A., 2020. *Spartan Chaplains Maintain Morale and Faith Despite COVID-19, U.S Dept of Defense*. [Vōrgumaterjal] Leitav: <https://www.defense.gov/Explore/Features/Story/Article/2221725/spartan-chaplains-maintain-morale-and-faith-despite-covid-19/>. [Kasutatud 11.01.2021].

Valimi mahu kalkulaator, 2021. Valimi mahu kalkulaator. [Vōrgumaterjal] Leitav: https://www.syg.edu.ee/oppematerjalid/uurimistood_referaadid/valimimaht.html [Kasutatud: 31.01.2021].

Verkamp, B. J., 2006. *The moral treatment of returning warriors in early medieval and modern times*. Scranton. Scranton: University of Scranton Press.

Vladichenko, L., 2013. Інститут військового капеланства в збройних с илах польщі. *Наукова періодика України*, 5(125), pp. 178–182.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. [Vōrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 24.04.2021]

Williamson, V., Murphy, D., Greenberg, N., 2020. COVID-19 and experiences of moral injury in front-line key workers. *Occupational Medicine*, 70(5), pp. 317–319.

Whitt J. E., 2012. The Context and Consequences of Operationalizing Military Chaplains. *Military Review*, 3, pp. 53-63.

World Health Organization, 2013. *Mental Health Action Plan 2013-2020*. [Vōrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506021> [Kasutatud 04.05.2021]

Wilson, P. H. , 2007. Defining Military Culture. *The Journal of Military History*, 72(1), pp. 11–41

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Kriisi ajal vaimse tervise abi ja teenuste pakkumise ja planeerimise faasid on (McFarlane and Williams, 2012, pp 9-10) autori koostatud.

Tabel 2. Fookusgrupi intervjuude tunnused, läbiviimise ajad, kohad ning intervjuude kestvused (autori koostatud)

Tabel 3. Uurimisküsimuste seos ankeetküsimustiku ning intervjuu küsimustega ja kategooriatega (autori koostatud)

Tabel 4. Uuringus osalenute andmed (autori koostatud)

Tabel 5. Kogemused viimase aasta väsimuse, ärevuse ja teadmatuses tekkinud pingete kohta vaimsele pingele (autori koostatud)

Tabel 6. Valmisolek teenida Kaitseliidus (autori koostatud)

Tabel 7. Vaimse tervise ning kaplaniteenuse vajadus (autori koostatud)

Tabel 8. Kaitseliitlaste isiklike pöördumiste osakaalud (autori koostatud)

Tabel 9. Kaitseliitlaste ootused kaplanile (autori koostatud)

Tabel 10. COVID-19-st tingitud eriolukorra ajal teenistuses olnute hinnangud (autori koostatud)

Tabel 11. Kaitseliitlaste ootused kaplanile (autori koostatud)

Tabel 12. Kaitseliitlaste vajadus Kaitseliidus kaplani järgi (autori koostatud)

Tabel 13. Kaplani rollid rahuajal (autori koostatud)

Tabel 14. Sõjaajal kaplanitele juurde tekkivad ülesanded (autori koostatud)

Tabel 15. Kaplaniteenuse olemus (autori koostatud)

Tabel 16. Kaplanite ettevalmistus (autori koostatud)

Joonis 1. Kaplanite ülesanded rahuajal ja sõjaajal (autori koostatud)

Joonis 2. Kaplaniteenuse olemus (autori koostatud)

LISA 1. Ankeetküsitluse küsimused

Kaplaniteenus Kaitseliidus kriisiolukordades

Triin Kravets 2021

Hea Kaitseliidu liige!

Olen Naiskodukaitse Tallinna ringkonna liige (aastast 2005) ning Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi magistrant Triin Kravets.

Palun Sul osaleda minu magistritöö uuringus „Kaplaniteenus Kaitseliidus kriisiolukordades”. Magistritöö eesmärk on selgitada välja kaplaniteenuse vajadus ja pakkumise võimalused Kaitseliidu liikmetele kriisiolukorras.

Olen Sulle väga tänulik, kui leiad aega vastamiseks (see võtab 5-10 minutit) ankeetküsimustikule **hiljemalt 19.03.2021**. Sinu poolt antud vastuseid kasutatakse vaid üldistuste tegemiseks magistritöös ja ei seota Sinu isikuga.

Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda pärast magistritöö kaitsmist Sisekaitseakadeemia kodulehel ning raamatukogus ning soovi korral vastastikkusel kokkuleppel otse töö autorilt.

Täna Sinu aja ja panuse eest!

Triin Kravets

triin.kravets@sisekaitse.ee

Tunnetuslikud väited kaplani olemasolust ja tema teenuse vajadusest

Olen kogunud viimase aasta jooksul:

	Ei nõustu	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun
väsimusest tekkinud vaimset pinget	☐	☐	☐	☐	☐
ärevusest tekkinud vaimset pinget	☐	☐	☐	☐	☐
teadmatuses tekkinud vaimset pinget	☐	☐	☐	☐	☐

Tunnen, et:

	Ei nõustu	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun
pean olema vaimselt terve, et teenida Kaitseliidus hädaolukorras	☐	☐	☐	☐	☐
pean olema vaimselt terve, et teenida Kaitseliidus sõjaolukorras	☐	☐	☐	☐	☐
pean olema füüsiliselt terve, et teenida Kaitseliidus hädaolukorras	☐	☐	☐	☐	☐
pean olema füüsiliselt terve, et teenida Kaitseliidus sõjaolukorras	☐	☐	☐	☐	☐
vaimse tervise toetamine on Kaitseliidus vajalik	☐	☐	☐	☐	☐
kaplani kättesaadavus on vajalik igal ajal	☐	☐	☐	☐	☐

Vaimse tervise ning kaplaniteenuse vajadus

	Ei nõustu	Pigem ei nõustu	Neutraalne	Pigem nõustun	Nõustun
Kaplaniteenus on oluline minu jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas	☐	☐	☐	☐	☐
Kaplaniteenus on oluline minu pere jaoks, kui olen Kaitseliidu teenistusülesannet täitmas	☐	☐	☐	☐	☐
Tunnen vajadust Kaitseliidu poolt vaimse	☐	☐	☐	☐	☐

tervise abi kättesaadavuse järel					
Kriisiolukorras (sõjaseisukorras, eriolukorra ajal) on vaimse tervise toetamine vajalik	☐	☐	☐	☐	☐
Kriisiolukorras (sõjaseisukorras, eriolukorra ajal) on vaimse tervise toetamine vajalik kaplani poolt	☐	☐	☐	☐	☐
Olen teadlik, millega minu maleva kaplan tegeleb	☐	☐	☐	☐	☐

Oma isiklike probleemidega pöörduksin Kaitseliidus ennekõike:

Valige üks järgnevatest vastustest

- Kaitseliidu ülema poole
- Naiskodukaitse esinaise poole
- Malevapealiku poole
- Naiskodukaitse ringkonna instruktori poole
- Malevakonnapealiku/kompaniipealiku poole
- Ringkonna esinaise poole
- Oma allüksuses (jagu, rühm, jaoskond) juhatusest kellegi poole
- Teise kaitseliitlase/malevaliikme/naiskodukaitsja poole
- Kaplani poole

Kas pead omaks mõnd usku?

☐ Jah	☐ Ei
---------------------------------	--------------------------------

Tean, kes on minu maleva kaplan

☐ Jah	☐ Ei
---------------------------------	--------------------------------

Millised on Sinu ootused kaplanile?

Milline on Sinu arust vajadus Kaitseliidus kaplani järgi?

Mis seostub Sul esimesena sõnaga "kaplan" ?

Teenistus COVID-19 ajal

Kas olid 2020. aasta kevadel COVID-19 jooksul Kaitseliidu teenistuses Terviseameti, Politsei-ja Piirivalveameti, Häirekeskuse vm ametiabi palve raames?

☐ Jah	☐ Ei
---------------------------------	--------------------------------

Kas COVID-19 aegne kriis on mõjutanud Sinu valmisolekut riigi kaitsmisel või kriisilukoora lahendamisel tulevikus?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

Statistilised andmed

Sinu sugu

Valige üks järgnevatest vastustest

- Naine
- Mees
- Ei soovi avaldada

Mitu aastat oled olnud Kaitseliidu liige?

Valige üks järgnevatest vastustest

- 0-5 aastat
- 6-10 aastat
- 11—15 aastat
- 15 ja rohkem aastat

Sinu sünniaasta

Valige üks järgnevatest vastustest

- 1945 ja varem
- 1946-1966
- 1967 – 1987
- 1987 ja hiljem

Millisest struktuuriüksusest Sa oled?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Alutaguse malev/ringkond
- Harju malev/ringkond
- Jõgeva malev/ringkond
- Järva malev/ringkond
- Lääne malev/ringkond
- Põlva malev/ringkond
- Pärnumaa malev/ringkond
- Rapla malev/ringkond
- Saaremaa malev/ringkond
- Sakala malev/ringkond
- Tallinna malev/ringkond
- Tartu malev/ringkond
- Valgamaa malev/ringkond
- Viru malev/ringkond
- Võrumaa malev/ringkond
- Küberkaitse üksus/ringkond

Kinnita

LISA 2. Fookusgrupi intervjuu küsimused

1. Millised on Sinu ülesanded Kaitseliidus?
2. Millised on Sinu ülesanded Kaitseliidus kaplanina?
3. Palun kirjeldage üldiselt, mis on Sinu arvates kaplaniteenus ja selle vajadus Kaitseliidu jaoks
4. Kas on ja kui palju on pöördunud Sinu kui kaplani poole? Kas on olnud erinevusi enne eriolukorra kehtestamist/pärast eriolukorra kehtestamist?
5. Kirjelda palun neid tegevusi/teenuseid, mida arvad, et kaplaniteenus võiks vabatahtlikele kaitseliitlastele pakkuda? Mille võrra või kuidas need tegevused erinevad kriisi ajal?
6. Kuidas hindad kaplanite arvu (15) piisavust kaitseliitlastele kaplaniteenuse pakkumiseks kriisi ajal?
7. Milline on Sinu arvates kaplaniteenuse roll rahuajal, et valmistada Kaitseliidu liikmeid ette sõjaseisukorraks?
8. Millistes olukordades tuleks kaplaniteenust kasutada?
9. Kui palju mõjutas COVID kriis kaplanite tegevust? Oled Sa täheldanud erinevusi enne kriisi kaplani tegevuses, kriisi ajal ning pärast kriisi.
10. Kas olid COVID-19 ajal eriolukorra ajal tegevuses kaplanina või tavalise kaitseliitlasena, kes täitis mh muid ülesandeid?
11. Milline on Sinu valmisolek teiste usundite esindajatele hingehoiu teenuse pakkumiseks?
12. Millist ettevalmistust oled saanud?

LISA 3. Kaitseliitlastele seonduvad märksõnad sõnaga „kaplan“ ning teoreetiline sidusus (autori koostatud)

Kaplani rollid (Carey <i>et al.</i> , 2016, pp. 1218–1245, Nõmmik, 2005, lk 191)	Ankeetküsitlustest tekkinud koodid (arvuliselt koodisagedus)	Küsitluses välja toodud analoogsed sõnad koodide alamjaotuses
Väljaspool kogudusi teenivad vaimulikud	Religiooni esindaja (90)	Vaimulik; relvajõudude vaimulik; jumalaisa; valge krae; militaarvaimulik; papp; preester; usklik; jumala esindaja; pühaisa; kirikuõpetaja laigulises mundris; usumees; välipreester; pastor; relvaga vaimulik; pihiisa; Musta särgi ja valge kraega Piibliga mees, kes käib ja palvetab; hingekarjane; teiste uskude vaimulik vahendaja
Pakuvad tuge ja nõustamist	Psühholoog (17) Toetaja (18)	Psühholoog; murede ära kuulaja; neutraalne isik kellega jagada avameelselt asju, mõtete valgustaja; vaimne tugi; lootus Jumala abile; religioosne psühholoog; võitlejate vaimse tervise hoidja; eesliinitöötajate toetaja; spirituaalne tugi
Kaplani kui vaimuliku kompetentsi hindab kirik, kuhu ta kuulub	Kirik (22) Usk (34)	Kristlik usk; luteri kirik; religioon; issameie ja õnnistus;
Viivad läbi usulisi rituaale	Tseremoniaalsed toimingud (19)	Jumalateenistus; surmateadete edastamine; paraadi kõne; sammaste avamine; mälestussamba juures kõne pidamine; usutalitused; langenute mälestus; jutlus; õnnistamine
Hingehoidu vajavate inimeste terviklik hoolitsus	Hingehoidja (43)	Jõustruktuuri vaimulik hingehoidja; Hingehoidja militaarsfääris; Vaimulik ja hingeabi andja sõjaväe struktuuris; Sõduri hingehoidja; Militaarhingesulane
-	Muud (21)	Välipreester Otto Katz (8) Švejki (9) Avo Üprus (1) Tõnis Nõmmik (1) Charlie Chaplin (1), reamees Ryan (1)